

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА НОВОЇ ТА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АМЕРИКАНІСТИКИ

АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТИКА

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

2026 – № 21

ЖУРНАЛ ВИДАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ
«УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ АМЕРИКАНІСТИКИ»

**Американська історія та політика: науковий журнал. –
№ 21. – К.: ТОВ «Видавництво “Юстон”», 2026. – 131 с.**

ISSN 2521-1706

УДК 94+32

***Висвітлюються історія США, Канади, країн Латинської Америки,
Карибського басейну, їхня зовнішня та внутрішня політика,
міжамериканські відносини, етнокультурні та соціальні процеси.***

Редакційна колегія

Машевський О. П. д-р іст. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*голова редколегії*)
Таран М. А. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*заступник голови редколегії*)
Сухобокова О. О. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*відповідальний секретар*)
Кошелєв А.О. доктор філос. (історія), ас. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*техн. редактор*)
Банті Р. д-р філософії (історія), (Міністерство освіти Ізраїлю, Єрусалим, Ізраїль)
Біленький С. доктор філософії (історія), доц. (Університет Торонто, Канада)
Вакарчук К. В. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).
Гасимли М. Джафар огли д-р іст. наук, проф. (Бакинський Державний Університет, Азербайджан)
Глебов С. В. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).
Голдсміт Б. д-р філос. (політ. наук), проф. (Австралійський національний університет, Австралія).
Дубовик В. А. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).
Зихович Д. доктор філософії (історія), доц. (Університет Альберти, Канада)
Йокубаускас В. д-р гуманітарних наук (історія), старший наук. співроб. (Клайпедський університет, Литовська Республіка)
Купчик О. Р. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)
Кожокару Л. Д. д-р іст. наук, проф. (Державний університет Молдови, Кишинів, Молдова)
Коларж П. д-р габілітований (історія), проф. (Університет м. Констанц, ФРН)
Лимар М.Ю., канд. політ. наук, доц. (Чорноморський національний університет ім. П. Могили)
Малько В. д-р габілітований (історія), (Каліфорнійський університет, Фресно, США)
Мацієвський Ю. В. д-р політ. наук, проф. (Національний університет «Острозька Академія»)
Мотиль О. доктор філософії (історія), проф. (Університет Раджерз, Ньюарк, США)
Перга Т. Ю. к.і.н., ст. наук. співробітник (Технічний університет Берліну,)
Потехін О. В. д-р іст. наук, проф. (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»)
Рижов С. М. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)
Сава-Чайка Е. к.і.н., доц. (Вища школа міжнародних відносин і американістики, Польща)
Шевчук О. В. д-р політ. наук, проф. (Чорноморський національний університет ім. П. Могили)
Юшкевич В. В. к.і.н. (Київський інститут Національної гвардії України)

Рекомендовано до друку Вченою радою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол №10 від 22 травня 2026 р.)

Науковий журнал «Американська історія та політика» включений до переліку фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальністю «історичні науки» (Наказ МОН України від 17.03.2020 № 409).

Рецензенти:

Космина В. Г. д-р іст. наук, проф. (Таврійський національний університет імені В. Вернадського); **Срібняк І. В.** д-р іст. наук, проф. (Київський столичний університет імені Бориса Грінченка); **Худолій А. О.** д-р. політ. наук., проф. (Національний університет «Острозька академія»)

Адреса редакційної колегії:

01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, історичний факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн. Тел. (044) 239 34 24, 066 360 00 80; e-mail: americanist2016@gmail.com ; olegmashev@ukr.net
Засновник: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Видавець: історичний факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн. Періодичність – двічі на рік.
Свідectво про державну реєстрацію КВ 21927-11827 Р, видане Міністерством юстиції України 12.03.2016 р.

**TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV
FACULTY OF HISTORY
DEPARTMENT OF MODERN AND CONTEMPORARY HISTORY
OF FOREIGN COUNTRIES
UKRAINIAN ASSOCIATION OF AMERICAN STUDIES**

AMERICAN HISTORY & POLITICS

ACADEMIC JOURNAL

2026 – № 21

**THE JOURNAL IS PUBLISHED BY SUPPORT
«UKRAINIAN ASSOCIATION OF AMERICAN STUDIES»**

**American history and politics: academic journal. – № 21. – K.:
Yuston Publishing House LLC, 2026. – 131 p.**

ISSN 2521-1706

UDK 94+32

The Journal highlights history of USA, Canada, Latin America, Caribbean, their domestic and foreign policy, Inter-American relations, ethnocultural and social processes.

Editorial board

Mashevskiy O. Dr.habil. (History), Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv) (Chairman of Editorial Board)

Taran M. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv) (Deputy Chairman of Editorial Board)

Sukhobokova O. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv) (Executive Secretary)

Kosheliev A. Ph.D.(History), Assist.Prof. (Taras Shevchenko National Univer. of Kyiv) (Technical Ed.)

Banti R. Ph.D (History), (Ministry of Education of Israel, Jerusalem, Israel)

Bilenky S. PhD (History), Associate Professor, (University of Toronto, USA)

Cojocaru L. Dr.habil. (History), Professor (State University of Moldova, Chisinau, Moldova)

Dubovyk V. Ph.D. (Political Sciences), Associate Professor (Odessa Mechnikov National University)

Gasimli M. Jafar oglu Dr.habil. (History), Professor (Baku State University, Azerbaijan)

Glebov S. Ph.D. (Political Sciences), Associate Professor (Odessa Mechnikov National University)

Goldsmith B. Dr.habil. (Political Sciences), Professor (Australian National University)

Jokubauskas V. Ph.D. (History), Senior Research Fellow (Klaipeda University, The Republic of Lithuania)

Kolarz P. Dr. habil. (History), Professor (University of Konstanz, The Federal Republic of Germany)

Lymar M. Ph. D (Political Science), Associate Professor (Petro Mohyla Black Sea National University, Ukraine)

Kupchyk O. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Malko V. Dr. habil. (History), (University of California, Fresno, USA)

Matsiyevsky Yu. Dr.habil. (Political Sciences), Professor (The National University of Ostroh Academy)

Motyl A. Dr.habil. (History), Professor (Rutgers University, Newark, USA)

Perga T. Ph.D. (History), Senior Research Fellow (Technikal University of Berlin, Germany)

Potiekhin O. Dr.habil. (History), Professor, Chief Researcher (Institute of World History NASU)

Ryzhov S. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Sawa-Czajka E. Ph.D. (History), Associate Professor (The Academy of International Relations and American Studies, Warsaw, Poland)

Shevchuk O. Dr.habil. (Political Sciences), Professor (Petro Mohyla Black Sea National University, Ukraine)

Vakarchuk K. Ph.D. (Political Sciences), Associate Professor (Odessa Mechnikov National University)

Zychowicz J. Ph.D (Political Science), Associate Professor (University of Alberta, Canada)

Yushkevych V. Ph.D. (History), (Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine)

Recommended to publishing by the Academic Council of faculty of history

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Protocol № 10 of May 22, 2026)

Reviewers: Kosmyna V. G. Dr.habil. (History), Professor (V.I. Vernadsky Taurida National University); Sribniak I. V. Dr. habil. (History), Professor (Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University); Khudoliy, Sc. D. (Political Sciences) Professor, (Ostroh Academy National University).

Editorial address: 01601, Kyiv, Volodymyrska Str., 60, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of History, Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries, Phone: (044) 239 34 24, e-mail: americanist2016@gmail.com ; olegmashev@ukr.net. Founder: Taras Shevchenko National University of Kyiv. Frequency of scientific journal – two times a year.

State registration certificate KB 21927-11827 P, issued by the Ministry of Justice of Ukraine 03.12.2016.

ЗМІСТ

<i>ІСТОРИЯ США</i>	
Марія Кудасюк. Внутрішні дебати американського політикуму щодо створення НАТО (1947 – 1949 рр.)	7
Світлана Польовик. Політика адміністрації президента Джорджа Герберта Вокера Буша щодо волонтерського руху в США	21
Владислав Фарапонов. Чи посилив президент Трамп лобістський феномен «оберткових дверей» у США?	29
Владислав Соломяний. Соціально-економічні та адміністративні наслідки фінансової кризи 2008 року в США	39
<i>США ТА УКРАЇНА</i>	
Маргарита Лимар. Конструювання та реконфігурація символічного кордону: лінгвістичне фреймування України в президентському дискурсі США (2022 – початок 2026 рр.)	48
Алла Киридон, Сергій Троян. Російсько-українська війна 2014 – 2026 рр. у рамках дослідницького проєкту «Кореляти війни» (Correlates of War)	63
Тарас П'ятничук. Україна в громадсько-політичній думці США під час Першої світової війни	71
<i>КАНАДА</i>	
Олег Машевський. Українська діаспора США та Канади: боротьба за звільнення дисидента Валентина Мороза (за документами КДБ УРСР)	84
Вікторія Пількевич. Співробітництво Канади та ЮНЕСКО у сфері збереження культурної та природної спадщини	98
Ольга Сухобокова. Модернізація Японії доби Мейджі у науковій спадщині канадського історика та дипломата Е. Герберта Нормана	106
<i>США ТА КРАЇНИ СХОДУ</i>	
Тамер Абд Джабр Хашуш Аль-Будейрі. Від війни в Перській затоці до сучасної епохи: лонгітюдний аналіз політики США та її соціально-політичного впливу в Іраку (1991 – 2026 рр.)	118
<i>НАУКОВА ХРОНІКА</i>	
Едуард Кузьменко. III Міжнародна наукова конференція «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід і перспективи співпраці» (18.04.2026) на базі Київського національного університету імені Тараса Шевченка	126

CONTENTS

<i>HISTORY OF THE UNITED STATES</i>	
Mariia Kudasiuk. Internal debates in the U.S. political establishment on the formation of NATO (1947 – 1949)	7
Svitlana Polovyk. The policy of the administration of president George H. W. Bush on volunteerism in the USA	21
Vladyslav Faraponov. Did president Trump increase the revolving door lobbying phenomenon in the U.S.?	29
Vladyslav Solomianyi. Socio-economic and administrative consequences of the 2008 financial crisis in the United States	39
<i>USA AND UKRAINE</i>	
Marharyta Lymar. Constructing and reconfiguring a symbolic border: linguistic framing of Ukraine in U.S. presidential discourse (2022 – early 2026)	48
Alla Kyrydon, Serhiy Troyan. The Russian-Ukrainian war of 2014 – 2026 within the framework of the Correlates of War research project	63
Taras Piatnychuk. Ukraine in U.S. public and political thought during the First World War	71
<i>CANADA</i>	
Oleh Mashevskiy. The Ukrainian diaspora in the USA and Canada: the struggle for the release of dissident Valentyn Moroz (based on KGB documents of the Ukrainian SSR)	84
Viktoriiia Pilkevych. Cooperation between Canada and UNESCO in the field of cultural and natural heritage preservation	98
Olga Sukhobokova. Modernization of Japan in the Meiji period in the scientific heritage of the Canadian historian and diplomat E. Herbert Norman	106
<i>USA AND EASTERN COUNTRIES</i>	
Thamer A. J. H. Al-Bdyry. From the Gulf War to the contemporary era: a longitudinal analysis of U.S. policy and its socio-political impact in Iraq (1991 – 2026)	118
<i>AMERICAN STUDIES CHRONICLES</i>	
Eduard Kuzmenko. III International Academic Conference «Ukraine and the United States of America: Experience and Prospects of Cooperation» (18 April 2026) at Taras Shevchenko National University of Kyiv	126

ІСТОРІЯ США

УДК 94(73)«1947/1949»:327.54

Марія Кудасюк,
студентка магістратури,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1797-2871>

ВНУТРІШНІ ДЕБАТИ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЛІТИКУМУ ЩОДО СТВОРЕННЯ НАТО (1947 – 1949 РР.)

***Анотація.** Метою статті є аналіз внутрішньополітичних дебатів у США 1947 – 1949 рр. щодо створення НАТО з акцентом на механізмах формування політичного консенсусу. Основну увагу зосереджено на зіставленні позицій ключових інституцій американського політикуму (Адміністрації Президента, Державного департаменту, військового керівництва та Конгресу) й з'ясуванні впливу даних дискусій на характер участі США в системі колективної безпеки й договірно-правову архітектуру Альянсу.*

***Наукова новизна** дослідження полягає у висвітленні внутрішньоамериканських дебатів як чинника формування НАТО, а також визначенні ролі посадовців різних рівнів у трансформації стратегічних концепцій у політично прийнятну модель багатостороннього альянсу.*

***Методологічною основою** статті є поєднання проблемно-хронологічного підходу з системним і порівняльним аналізом. Стаття ґрунтується на критичному дослідженні широкого кола джерел з американської зовнішньої та безпекової політики, зокрема дипломатичних документів США, протоколів міжвідомчих нарад, меморандумів Ради національної безпеки та Держдепартаменту, виступів і листування провідних політичних діячів (Г. Трумена, Дж. Маршалла, Д. Ачесона, Дж. Кеннана, А. Ванденберга тощо), мемуарних та усноїсторичних джерел.*

***Висновки.** Під час дослідження встановлено, що участь США у створенні НАТО була результатом не лише еволюції доктрини стримування, а й ефективного інституційного врегулювання внутрішніх суперечностей у США. Доведено, що ескалація міжнародної напруженості стала каталізатором формування особливої форми союзницьких зобов'язань. Досвід 1947 – 1949 рр. засвідчує, що життєздатність трансатлантичної системи безпеки ґрунтувалася на балансі між союзницькими зобов'язаннями та збереженням суверенних повноважень американської політичної системи, що зберігає аналітичну релевантність і в сучасних дискусіях США щодо ролі НАТО.*

***Ключові слова:** США, НАТО, зовнішня політика, трансатлантичні відносини, політичні дискусії, Холодна війна.*

***Постановка проблеми.** Попри поширене уявлення про неминучість формування НАТО як відповіді Заходу на радянську експансію, рішення про участь США у військово-політичному союзі в мирний час було предметом гострих і тривалих дебатів серед американського політикуму. У Державному департаменті США, Пентагоні та Конгресі співіснували різні, часто взаємовиключні уявлення щодо меж міжнародних зобов'язань США, доречності автоматизму колективної оборони та співвідношення між глобальним лідерством і національними*

обмеженими ресурсами. У сучасних Сполучених Штатах питання ролі країни в НАТО знову перебуває в центрі внутрішньополітичних дискусій, зважаючи на різноманітність підходів щодо характеру міждержавної оборонної кооперації, розподілу фінансового тягаря між США та європейськими партнерами, а також ступеня американської відповідальності за безпеку Європи. У цьому сенсі історичний досвід адміністрації Трумена дозволяє простежити витoki американських дискусій щодо НАТО та глибше зрозуміти природу сучасних суперечностей у трансатлантичних відносинах.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика внутрішніх дебатів за адміністрації Г. Трумена щодо створення НАТО поки що не стала об'єктом всебічного аналізу вітчизняної історіографії, але окремі аспекти висвітлені у працях українських та зарубіжних дослідників. У загальноісторичному контексті процес заснування Північноатлантичного альянсу розглянуто у статті І. Грицяка і Т. Камінської, де простежено передумови створення НАТО, етапи його розширення та основні напрямки діяльності блоку [1]. Також окрему увагу формуванню альянсу як кульмінації британсько-американської співпраці приділила Т. Клиніна, В. Лажнік досліджував особливості заснування та початок діяльності союзу в монографії «НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи», Т. Аністратенко аналізувала вплив доктрини Трумена на міжнародні відносини початку Холодної війни і зокрема на усвідомлення необхідності зміцнення трансатлантичного партнерства [2; 3; 6]. Серед західних науковців варто насамперед виділити одного з провідних експертів ранньої історії НАТО – Л. Каплана, який у низці монографій детально проаналізував відхід адміністрації Г. Трумена від традиційного ізоляціонізму до політики колективної безпеки [10]. Нідерландський науковець Е. ван дер Беюгель і канадський дипломат Е. Рід наголошували, що гарантії безпеки для Західної Європи розглядалися у Вашингтоні як життєво необхідні для безпеки США [7; 19]. Крім цього, комплексний аналіз зовнішньої політики США повоєнного періоду здійснив М. Леффлер, який розглядає створення НАТО як складову концепції «переваги сил», спрямованої на стримування радянської експансії [11]. Натомість А. Оффнер представив більш критичну інтерпретацію, акцентуючи на внутрішніх протиріччях, характеризуючи формування НАТО як непростий компроміс між різними підходами [18]. Зазначені праці закладають фундамент для осмислення передумов створення НАТО, утім безпосередньо внутрішньополітичні дебати у Вашингтоні залишаються висвітленими лише частково, що зумовлює доцільність спеціального дослідження, яке фокусується на еволюції поглядів американського політикуму щодо даного питання.

З огляду на вище окреслене, *метою статті* є комплексний аналіз внутрішніх дебатів у США щодо створення НАТО у 1947 – 1949 рр. з акцентом на політичних, інституційних та ідеологічних чинниках, що визначили формат залучення США. Для реалізації поставленої мети передбачається виконання наступних завдань: 1) дослідити позиції основних представників американського політикуму (адміністрація президента, Державний департамент, військове керівництво, Конгрес) щодо доцільності оборонного союзу; 2) визначити ключові аргументи прихильників і противників участі США в НАТО та 3) простежити вплив внутрішньополітичних дебатів на зміст Північноатлантичного договору, особливо на формулювання статті 5.

Виклад основного матеріалу. Формальною точкою відліку внутрішніх дебатів США щодо потенційного членства в НАТО можна вважати 17 грудня 1947 р., коли міністр закордонних справ Великої Британії Ернест Бевін представив держсекретареві США Джорджеві Маршаллу ідею створення західного оборонного пакту як відповіді на зростаючу радянську загрозу. У запропонованій концепції, конкретизованій у січні 1948 р., політик виступав за альянс у складі США, держав Західної Європи та британських домініонів, що передбачає, окрім військового, політичне, економічне та культурне співробітництво. Йшлося де-факто про формування «духовної федерації Заходу», основним завданням якої мало стати не лише фізичне стримування радянської агресії, а й відновлення відчуття безпеки в Західній Європі – чинника, без якого будь-яке довготермінове економічне відновлення було приречене на нестабільність.

Зауважимо, що на даному етапі у США доктрина стримування сприймалася більше як політика запобігання дестабілізації європейських держав. Це було інституціоналізовано 12 березня 1947 р. з проголошенням доктрини Трумена, яка передбачала надання політичної, економічної та, за потреби, військової допомоги державам, що перебували під загрозою внутрішнього чи зовнішнього авторитарного тиску. Хоча промова формально відкривала можливість військової підтримки, у практичному вимірі з огляду на започаткування Плану Маршалла 5 червня 1947 р., адміністрація Г. Трумена надавала пріоритет економічним інструментам. Е. Бевін натомість вважав оборонний пакт необхідністю, і першим кроком на шляху до імплементації концепції мало стати поетапне розширення Дюнкеркського договору, укладеного 4 березня 1947 р. між Францією та Сполученим Королівством як угоди про союз та взаємодопомогу проти можливого нападу Німеччини. Реакція Дж. Маршалла на пропозицію була стриманою та аналітично виваженою, зважаючи на прагнення зберегти максимальну стратегічну гнучкість американської політики в умовах ще несформованого внутрішнього консенсусу. Тому він підтримав оцінку Е. Бевіна щодо необхідності посилення безпекового співробітництва, але зазначив, що союз мав залишатися європейським за своєю організаційною сутністю, тоді як роль США обмежувалася б наданням матеріальної підтримки [26].

Подальший розвиток дискусій виявив глибокі концептуальні розбіжності всередині американського політикуму. Так, Джордж Кеннан, ключова фігура у формуванні доктрини стримування, хоча й категорично заперечував можливість безпосередніх військових зобов'язань США щодо оборони Європи, позитивно оцінив саму ідею західноєвропейського союзу під спільним французько-британським керівництвом. У своїх службових записках він наголошував, що лише така форма інтеграції може створити реальні передумови для відновлення балансу сил на континенті. Водночас Дж. Кеннан послідовно критикував використання Дюнкеркського договору як основи для нової системи безпеки, адже військовий союз мав бути похідним від політичної та економічної консолідації Західної Європи, а не передувати їй. Особливу занепокоєність у нього викликав антинімецький характер початкових ініціатив, який, на його думку, не відповідав новим геополітичним реаліям і ускладнював перспективу майбутньої інтеграції Західної Німеччини до оборонного альянсу [14].

На противагу цьому підходу, директор Управління у справах Європи Держдепартаменту США Джон Гікерсон сформулював принципово іншу позицію.

Він поділяв переконання щодо необхідності європейської інтеграції, проте вважав, що без прямої участі США будь-який оборонний пакт залишатиметься стратегічно нежиттєздатним. Дипломат наполягав на створенні оборонного союзу за зразком Міжамериканського договору взаємної допомоги, підписаного в Ріо-де-Жанейро 12 вересня 1947 р., і формально узгодженого з положеннями Статуту ООН. У його уявленні лише семантично визначене американське зобов'язання могло забезпечити необхідний морально-політичний ефект, підвищити впевненість західних демократій у власній спроможності до опору та стримати подальшу радянську політичну експансію [13]. Таким чином, уже на початку 1948 р. в Державному департаменті сформувалися два відмінні табори: обережні скептики, представлені Дж. Маршаллом, Дж. Кеннаном і заступником державного секретаря Р. Ловеттом, які відкидали негайну участь США в західній системі безпеки, та прихильники трансатлантичної моделі, зосереджені навколо Дж. Гікерсона і Т. Ахіллеса, які розглядали американське залучення як ключову умову ефективності майбутнього альянсу [23, с. 171].

Насамперед скептицизм значної частини адміністрації Г. Трумена пояснювався тим, що радянський військовий напад вважався тоді малоімовірним. Наприклад, у документі Штабу політичного планування від 6 листопада 1947 р. зазначалося, що СРСР не готовий до нової війни, тому не військове залучення, а нівелювання підтримки комуністичних рухів в Італії, Франції, Греції, посилення демократії та надання допомоги у відновленні економіки розглядалися як основні інструменти американської політики в даному напрямку [6, с. 35; 21].

По-друге, вагомим чинником опозиції до ідеї укладення військового союзу між США та державами Західної Європи була позиція американського військового істеблішменту, який розглядав членство США як потенційне джерело непропорційного навантаження на вже суттєво скорочений оборонний бюджет. Наприклад, після завершення Другої світової війни чисельність Збройних сил США зменшилася з приблизно 10 млн військовослужбовців у 1945 р. до 1,5 млн осіб у 1947 р. [10, с. 30]. Військові виходили з припущення, що за умов післявоєнної демобілізації сили, розміщені в Західній Європі, не мали ані достатніх кількісних характеристик, ані відповідної матеріально-технічної бази для забезпечення власної обороноздатності у разі збройного конфлікту з СРСР. Дану позицію поділяв міністр оборони США Джеймс В. Форрестол, який наголошував на «надзвичайній важливості для національної безпеки США підтримування відповідності між військовими можливостями та військово-політичними зобов'язаннями» [25].

По-третє, значним джерелом опору залишалися представники традиційного американського ізоляціонізму, для яких будь-яка форма багатосторонніх військово-політичних зобов'язань була принципово неприйнятною. З їхньої точки зору, укладення оборонного договору неминуче обмежувало б суверенну свободу дій США у сфері зовнішньої політики, зокрема в питаннях ухвалення рішень щодо оголошення війни, вибору форм і масштабів військового втручання та контролю над застосуванням збройної сили. Додатково вони підтримували занепокоєння американських військових, що європейські союзники, спираючись на американські гарантії безпеки, можуть непропорційно покладатися на військові, матеріальні та фінансові ресурси США, що зрештою зумовило би їхнє виснаження.

По-четверте, опозицію ідеї західного оборонного союзу формували також інтернаціоналісти, які пов'язували стабільний міжнародний порядок насамперед із функціонуванням ООН як фактору запобігання новим війнам. Тобто створення регіонального військового блоку за участі США означало б, за їхньою версією, падіння авторитету ООН, фактичний відхід від принципів універсальної колективної безпеки та фрагментації системи міжнародних відносин. До того ж інтернаціоналісти підтримували процеси політичного й економічного об'єднання Західної Європи, вважаючи, що прямі військові зобов'язання США можуть перешкодити інтеграції, підміняючи європейську відповідальність американськими гарантіями.

Поступове залучення США до європейської системи безпеки у 1947 – 1949 рр. було зумовлене не стільки дипломатичними ініціативами західноєвропейських держав, скільки низкою дій СРСР, які в американських урядових колах інтерпретувалися як елементи цілеспрямованої стратегії консолідації комуністичного блоку та розширення радянського впливу в Європі [7, с. 20]. Одним із перших сигналів такого наступу стала радянська реакція на валютну реформу в західних окупаційних зонах Німеччини. Утворення Бізонії, а згодом у лютому 1948 р. – Тризонії, що мало на меті стабілізацію економіки, у Москві було сприйняте як загроза радянським позиціям у Німеччині. Кульмінацією протистояння стала блокада Західного Берліна впродовж 24 червня 1948 – 12 травня 1949 рр., коли СРСР перекрив сухопутні та водні шляхи сполучення із західними секторами міста, включно з доступом до аеропортів. Хоча берлінська криза була подолана завдяки масштабному повітряному мосту, її політичний ефект у Вашингтоні був значно глибшим. Наприклад, генерал Люціус Клей, головнокомандувач збройних сил США в Європі та очільник американської окупаційної зони в Німеччині впродовж 1947 – 1949 рр., наголошував на «якісній зміні» радянської поведінки та не виключав можливості раптового початку воєнного конфлікту.

Ще більший резонанс викликав комуністичний переворот 20 – 25 лютого 1948 р. у Чехословаччині, що напередодні вважалася однією з найбільш стабільних демократій Центральної Європи. Особливо тривожним символом стала загибель міністра закордонних справ Яна Масарика 10 березня 1948 р. – сина Томаша Гарріга Масарика, засновника Чехословацької держави. У внутрішніх обговореннях Державного департаменту його смерть дедалі частіше трактувалася не як самогубство, а як політично мотивоване вбивство, що остаточно закріпило уявлення про насильницький характер радянської експансії. Празький переворот збігся в часі з низкою інших подій, які в сукупності створювали у Вашингтоні відчуття неминучості подальшої дестабілізації Західної Європи. В Італії представники Комуністичної партії, не змігши повалити уряд Альчіде де Гаспері (Християнсько-демократична партія), готувалися до реваншу на парламентських виборів, запланованих на 18 квітня 1948 р. Одночасно СРСР ініціював переговори з Фінляндією щодо укладення Договору про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу, а також здійснював дипломатичний тиск на Норвегію з метою схилити її до політики неприєднання [2, с. 77].

У Державному департаменті США та Раді національної безпеки особлива увага приділялася також активізації комуністичних партій у Франції та країнах Бенілюксу. Американські посадовці дедалі частіше наголошували, що поєднання

внутрішньополітичної нестабільності з зовнішнім тиском з боку СРСР може в перспективі створити сприятливі умови для політичного зсуву цих країн у бік радянської орбіти.

Отож, 12 березня Дж. Маршалл повідомив міністру закордонних справ Великої Британії, що США тепер «готові негайно долучитися до дискусій щодо створення трансатлантичної системи безпеки» [27]. У свою чергу, Г. Трумен 17 березня 1948 р. відразу після укладання Брюссельського договору між Великою Британією, Францією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом (формальне створення Західного Союзу) виступив перед Конгресом, публічно привітавши даний крок і заявивши про готовність США підтримати європейські держави в їхніх зусиллях щодо зміцнення обороноздатності. «Я впевнений, що США належним чином нададуть вільним народам підтримку, якої вимагає ситуація. Впевнений, що рішучість вільних країн Європи захистити себе буде відповідати такій самій рішучості з нашого боку допомогти їм захистити себе», – зазначив він [5]. Характерно, що Рада національної безпеки (РНБ) рекомендувала не лише надати допомогу Західному Союзу, але й додатково розробити план, що передбачав би військові дії США у разі радянського нападу на Західний Союз або будь-яку іншу некомуністичну країну.

У звіті Штабу політичного планування Держдепартаменту теж стверджувалося, що метою США має бути зміцнення рішучості вільних країн протистояти комуністичній агресії, керованій СРСР, та підвищення їхньої впевненості в тому, що вони можуть успішно це зробити. Однак шлях до досягнення цієї мети полягав не в приєднання до Західного Союзу, а шляхом надання йому гарантій збройної підтримки, розширення його складу, щоб включити Норвегію, Швецію, Данію, Ісландію, Португалію, Італію, Ірландію, Швейцарію, Німеччину, Іспанію та Австрію, а також поглиблення співпраці в усіх аспектах – політичних, економічних, культурних і військових [22].

Іншими словами, президент РНБ Дж. Маршалл та інші посадовці Державного департаменту не дійшли компромісу щодо форми зобов'язань США – односторонні військові гарантії чи повне членство в Західному Союзі, тому з метою вирішення окресленого питання до Пентагону були запрошені британські та канадські представники на конфіденційні дебати, що тривали 22 березня – 1 квітня 1948 р.

На Пентагонських переговорах американську сторону репрезентували голова Управління у справах Західної Європи Державного департаменту Джон Гікерсон та його заступник Теодор Ахіллес, виконуючий обов'язків директора Штабу політичного планування Джордж Батлер, а також посол США у Великій Британії Льюїс Дуглас. Саме погляди Дж. Гікерсона виявилися домінуючими у процесі обговорень, хоча він був змушений балансувати між різними центрами впливу всередині американського політикуму [11, с. 211]. Одним із ключових питань, навколо якого розгорталися дискусії, було визначення форми американських зобов'язань перед Європою. У Пентагоні було розглянуто чотири базові варіанти: 1) пряме членство США у Західному Союзі, створеному на основі Брюссельського договору; 2) участь США в новому Атлантичному пакті; 3) створення універсального оборонного альянсу на глобальній основі відповідно до статті 51 Статуту ООН; 4) односторонні гарантії США державам Західного Союзу без формального багатостороннього договору [17]. Зважаючи на те, що Західний Союз асоціювався з євроінтеграційними процесами, ідея оборонного пакту в межах ООН

вимагала б тривалого часу імплементації і була б надмірно громіздкою з огляду на необхідність залучення великої кількості держав, надання гарантій вважалося недостатнім для відновлення впевненості європейців у довготерміновій підтримці з боку США, найбільшу підтримку отримав другий варіант.

Північноатлантичний альянс був визнаний оптимальним компромісом між стратегічною ефективністю та політичною прийнятністю, але водночас у внутрішніх дискусіях адміністрації Г. Трумена пакт розглядався передусім як політичне, а не суто військове зобов'язання. Його ключовими рисами мали стати відсутність автоматичного обов'язку США вступати у війну, збереження за Конгресом права визначати, чи мав місце збройний напад і яку форму допомоги варто надати, чітка прив'язка до статті 51 Статуту ООН з навмисним ігноруванням статті 53, щоб уникнути необхідності санкції Ради Безпеки і нейтралізувати в такий спосіб право вето СРСР. Дана концепція дозволяла задовольнити одразу кілька внутрішніх американських аудиторій: ізоляціоністи отримували гарантію збереження суверенної свободи дій США, військові – уникнення зобов'язань, які перевищували б реальні можливості американських збройних сил, а інтернаціоналісти – формальну відповідність нового альянсу принципам ООН. Хоча досягнуті в Пентагоні домовленості не мали обов'язкового характеру й потребували схвалення Ради національної безпеки, президента та Конгресу, вони стали основою офіційної позиції США щодо створення НАТО.

Протягом квітня-жовтня 1948 р. попередні напрацювання, сформовані на нижчих рівнях Державного департаменту та під час секретних Пентагонських консультацій, поступово трансформувалися у більш узгоджену концепцію майбутньої системи трансатлантичної безпеки. У квітні 1948 р. на робочому рівні Держдепартаменту було вперше системно окреслено основні параметри бачення адміністрацією США майбутнього Північноатлантичного альянсу, включно з його політико-правовою природою, принципами колективної оборони та загальними засадами інституційної організації. Проект договору про створення НАТО, підготовлений у Державному департаменті, зберігався в особистому сейфі Теодора Ахіллеса, який визнавав, що попередній варіант угоди значною мірою спирався на Пакт Ріо, а в окремих аспектах – на Брюссельський договір [4]. Незважаючи на зростаючий тиск міжнародних подій, провідні фігури Державного департаменту на кшталт Дж. Маршалла, Р. Ловетта і Дж. Кеннан продовжували з певною обережністю ставитися до ідеї багатосторонніх зобов'язань, через що Дж. Гікерсон висловлювали стриманий песимізм щодо перспектив швидкого створення альянсу.

Важливим моментом у внутрішніх дебатах стало подання 13 квітня 1948 р. виконавчим секретарем РНБ США Сідні Сауерсом звіту «Позиція США щодо підтримки Західного Союзу та інших пов'язаних із ним вільних країн» на розгляд Ради національної безпеки та Президента США. У цьому документі вперше на офіційному рівні було чітко сформульовано висновок, що Західна Європа здатна ефективно протистояти радянській загрозі лише за умови прямої участі США в багатосторонній оборонній домовленості, поєднаній з наданням політичної, військової та економічної допомоги [20]. Водночас РНБ рекомендувала не приєднуватися безпосередньо до Брюссельського пакту, а натомість сприяти його розширенню за рахунок приєднання скандинавських країн та Італії, після чого президент США мав би публічно заявити, що будь-який збройний напад на

держави-учасниці Брюссельського договору розглядатиметься Сполученими Штатами в межах статті 51 Статуту ООН як напад на самі США.

Наступним кроком мало стати залучення цих держав разом з Ірландією, Канадою та Португалією до переговорів щодо укладення ширшої угоди про колективну оборону Північноатлантичного регіону з перспективою подальшого розширення за рахунок Іспанії, Західної Німеччини та Австрії. Принципово важливо, що в документі свідомо не розглядалася можливість залучення Греції, Туреччини та Ірану до майбутньої атлантичної угоди, що надмірно розширювало б географічний та стратегічний периметр відповідальності США, створюючи ризик розпорошення сил за умов обмежених ресурсів. Реакція на звіт всередині адміністрації була суперечливою. Дж. Кеннан, за підтримки Ч. Болена та значної частини військового керівництва, вважав, що одностороннє політичне запевнення США в готовності підтримати Західну Європу в разі війни, доповнене координацією військового планування, було достатнім. Водночас в Об'єднаному комітеті начальників штабів, зокрема за участі генерала Альберта Ведемейера, поступово визрівало усвідомлення, що цілковита відмова від оборони Європи в разі конфлікту з СРСР могла б мати катастрофічні наслідки для самих США [23, с. 155].

Ключову роль у подальшій еволюції позиції адміністрації щодо формування НАТО відіграло залучення Сенату. Усвідомлюючи, що будь-яка трансатлантична угода потребуватиме ратифікації, заступник держсекретаря Роберт Ловетт розпочав консультації з Артуром Ванденбергом – головою Комітету з міжнародних відносин і впливовим представником інтернаціоналістського крила Республіканської партії. Останній, прагнучи зберегти інституційну роль Сенату та не допустити монополізації політичних дивідендів Білим домом, наполіг на активному залученні законодавчої гілки влади до підготовки трансатлантичної ініціативи. А. Ванденберг наполягав, що готовий підтримати зобов'язання США щодо військової допомоги Європі та надання гарантій безпеки у разі нападу, проте тільки за умови збереження за США повної свободи ухвалення рішень щодо форми, обсягу й моменту надання такої допомоги. Принципово важливою для Сенату залишалася також вимога, щоб жодна міжнародна угода не позбавляла Конгрес його конституційного права вирішувати питання війни та миру. У цьому контексті А. Ванденберг підкреслював, що майбутній альянс має відповідати логіці Міжамериканського договору Ріо-де-Жанейро, тобто передбачати колективну реакцію на агресію без автоматичного оголошення війни [12].

На прохання сенатора Державний департамент підготував проєкт відповідної резолюції, ключову роль у формулюванні якої відіграв Теодор Ахіллес. Хоча Резолюція № 239, або Резолюція Ванденберга, схвалена 11 червня 1948 р., формально не зобов'язувала до формування військового альянсу, вона створила політико-правову рамку, у межах якої адміністрація Г. Трумена могла вести переговори про приєднання США до Північноатлантичної угоди у мирний час. Документ визначав чотири ключові критерії: відповідність Статуту ООН, дотримання конституційних процедур США, базування на принципах самопомоги і взаємодопомоги та безпосередній внесок у національну безпеку США [29]. Об'єднаний комітет начальників штабів теж погодився на початок спільного планування оборони та надання військової допомоги, застерігаючи водночас проти втрати свободи стратегічного маневру. Нові плани передбачали, що американські війська більше не евакуюватимуться негайно з континенту,

проте основний тягар оборони Західної Європи, зокрема на Рейні, покладатиметься на європейські сили за підтримки США озброєннями, стратегічними гарантіями та авіаційною потугою.

Надалі центральним і найбільш суперечливим питанням під час переговорів щодо Північноатлантичного договору, безперечно, стало формулювання положення про взаємну допомогу, яке згодом увійшло до договору як стаття 5. Американська сторона послідовно прагнула уникнути автоматичного зобов'язання розпочинати війну у разі нападу на союзника, натомість зберігаючи право самостійно визначати як факт агресії, так і характер та обсяг допомоги. Головним мотивом цієї позиції було бажання гарантувати, щоб рішення про вступ США у війну залишалось виключною прерогативою Конгресу відповідно до Конституції. Натомість країни Бенілюксу та Франція наполягали на жорсткішій формулі, подібній до тієї, що містилася в Брюссельському договорі 1948 р. У результаті в попередньому Вашингтонському документі було зафіксовано три альтернативні варіанти майбутньої статті 5: варіант, заснований на Брюссельському пакті, більш гнучкий варіант, побудований за моделлю Договору Ріо, а також компромісну версію, запропоновану Канадою [15].

Паралельно з дебатами навколо статті 5, адміністрація Г. Трумена наполягала на включенні до договору положення з вимогою до держав-членів постійного розвитку власного оборонного потенціалу на засадах самопомоги та взаємодопомоги, що стало статтею 3 Північноатлантичного договору. Для США це мало принципове значення, адже дане формулювання закріплювало де-юре ідею, що основна відповідальність за сухопутну оборону Європи покладається на самих європейців, тоді як роль США в мирний час полягатиме насамперед у наданні військової допомоги, техніки та консультацій [23, с. 160].

Після президентських виборів у США 2 листопада 1948 р. адміністрація Г. Трумена змогла перейти до завершального етапу переговорів. Незважаючи на певне тимчасове зниження напруженості у відносинах із СРСР (послаблення Берлінської блокади, зменшення комуністичного тиску у Франції та Італії, розрив Югославії з Москвою) ключові фігури в американському політикумі вважали, що укладення Північноатлантичного договору залишається необхідним [1, с. 186; 3, с. 10]. Так, 5 січня 1949 р. Об'єднаний комітет начальників штабів погодився з більшістю статей проекту договору, підтвердивши що «ідея колективної оборони, втілена в запропонованому Північноатлантичному пакті, є важливою рисою політики США, спрямованої на збереження нашої національної безпеки» [28]. Військові вважали договір корисним через його стримуючий характер стосовно радянської агресії, можливість отримати доступ до авіабаз Європи, вдосконалення стратегічного планування та підвищення оперативної сумісності з союзниками. Втім Об'єднаний комітет наголосив на доцільності обмеження територіальної сфери дії альянсу, запропонувавши не поширювати договірні зобов'язання на колоніальні володіння держав-учасниць.

Остання хвиля опозиції щодо створення НАТО актуалізувалася у лютому 1949 р., коли Т. Коннеллі та А. Ванденберг вкотре висловили побоювання, що формулювання статті 5 може бути витлумачене як автоматичне зобов'язання застосувати силу [19, с. 148]. Зважаючи на те, що Дж. Маршалл пішов у відставку через погіршення стану здоров'я 7 січня 1949 р., а його заступник Р. Ловетт повернувся до введення бізнесу, пошуки балансу між вимогами європейських

союзників і конституційними обмеженнями американської політичної системи стали головним завданням нового держсекретаря Д. Ачесона. Він усвідомлював, що пропозиція Т. Коннеллі замінити тезу про те, що збройний напад на одного з учасників «вважатиметься нападом на всіх», на м'якше формулювання про «загрозу миру всіх» буде неприйнятною для європейських держав і підірве стримуючу силу альянсу [16]. За наполяганням Д. Ачесона компромісу було досягнуто шляхом суто формальної правки: замість тези про необхідність дій у відповідь на агресію, які держава «вважає необхідними, включаючи застосування сили», було використано формулювання про «такі військові чи інші дії, які можуть бути необхідними» [24].

4 квітня 1949 р. у Вашингтоні відбулася урочиста церемонія підписання Північноатлантичного договору 12 державами: Бельгією, Канадою, Данією, Францією, Ісландією, Італією, Нідерландами, Люксембургом, Норвегією, Португалією, Великою Британією та США. Укладення угоди означало принциповий злам у зовнішньополітичній традиції США, які вперше в мирний час взяли на себе формалізовані зобов'язання щодо оборони Західної Європи. Урочистості відбулися за участі президента США Гаррі Трумена, який у своєму виступі наголосив на оборонному характері договору, категорично відкинув звинувачення у його «агресивній спрямованості» та підкреслив, що створення альянсу не означає неминучості війни, а має на меті запобігання повторенню актів неспровокованої агресії, які спричинили дві світові війни в першій половині ХХ ст. Додатково у виступах політиків, зокрема держсекретаря США Д. Ачесона та Е. Бевіна, підкреслювалося, що Північноатлантичний договір не суперечить Статуту ООН, а розглядається як регіональний механізм для компенсації обмеженої ефективності універсальних інститутів колективної безпеки в умовах блокування їх діяльності однією з великих держав [8].

Після підписання договору ключовим питанням для адміністрації Г. Трумена стало формування організаційної структури НАТО. Американські військові наполягали на відсутності централізованого наднаціонального командування, оскільки, на їхнє переконання, США не повинні бути втягнуті в «будь-яку командну домовленість, яка може бути передчасно перетворена на союзу військову раду з питань глобальної стратегії» [23, с. 160]. Тому європейці в найближчій перспективі могли розраховувати лише на гарантії підтримки США разом з нечисленними американськими силами, вже розміщеними в Європі, а також на спільне планування потенційних воєнних операцій та, найголовніше, допомогу США у сфері озброєння [18, с. 425].

Висновки. Таким чином, досвід 1947 – 1948 рр. демонструє, що здатність США до стратегічного лідерства у сфері колективної безпеки ґрунтувалася не на відсутності внутрішніх розбіжностей, а на механізмах їх інституційного врегулювання, що стало важливою передумовою довготривалої життєздатності Північноатлантичного альянсу. Причинами скептицизму на початковому етапі була, з одного боку, оцінка радянської загрози як переважно політичної та економічної, через що пріоритет надавався Плану Маршалла, підтримці демократії та стримуванню комунізму замість негайного військового втручання, а з іншого боку, внутрішньополітичні чинники відігравали не меншу роль. Так, американське військове командування висловлювало застереження щодо того, що участь у союзі зумовить надмірне навантаження, прибічники ізоляціонізму вважали

багатосторонній договір загрозою суверенному праву США вирішувати питання війни і миру, а частина інтернаціоналістів стверджувала, що регіональний оборонний блок зменшить авторитет ООН.

Зрештою ескалація міжнародної напруженості, серед проявів якої були комуністичний переворот у Чехословаччині, блокада Західного Берліна, активізація радянського тиску на країни Північної та Західної Європи, істотно змінила баланс у внутрішніх дебатах, у результаті чого вдалося сформувати оптимальний варіант оборонної співпраці. Вагомим аспектом дослідження є аналіз ролі середньої та нижчої ланок американського політикуму (зокрема Дж. Гікерсона та Т. Ахіллеса), яка традиційно залишається на периферії історіографії, попри її визначальний вплив на інституційну трансформацію стратегічних міркувань у політично прийнятну модель багатостороннього договору. Додатково сенатор А. Ванденберг, лідер республіканських інтернаціоналістів, погодився підтримати ідею воєнної допомоги Європі лише за умови дотримання конституційної процедури ухвалення рішень.

Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблене вивчення процедур прийняття зовнішньополітичних рішень у США крізь призму міжвідомчої взаємодії, зокрема співвідношення ролей Державного департаменту, Міністерства оборони, Ради національної безпеки та Конгресу. Особливої уваги потребує аналіз того, як неформальні консультаційні механізми та експертні мережі впливали на формування офіційної позиції адміністрації. Важливим завданням є також порівняльний аналіз внутрішньоамериканських дебатів під час створення інших безпекових альянсів за участю США у другій половині ХХ ст., що дозволить виявити сталі та змінні елементи американської союзницької стратегії.

Список використаних джерел та літератури:

1. Грицяк І. Створення, розширення та діяльність Північноатлантичного Альянсу [Електронний ресурс] // І. Грицяк, Т. Камінська // Вісник НАДУ. – 2009. – № 3. – С. 183–194. – Режим доступу: <https://surli.cc/qclnn>.
2. Клиніна Т. Створення НАТО та його роль в британсько-американських взаєминах [Електронний ресурс] / Т. Клиніна // Європейські історичні студії. – 2016. – № 3. – С. 70–85. – DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2016.03.70-85>.
3. Федонюк С. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: навч. посіб. / С. Федонюк, В. Лажник, А. Моренчук, Н. Романюк. – Луцьк: РВВ «Вежа», 2008. – 258 с.
4. Achilles T. Oral history interview with Theodore Achilles [Electronic Resource] / Interviewed by Richard D. McKinzie // Harry S. Truman Library and Museum. – 1972, November 13. – Mode to Access: <https://surli.cc/bkhqgz>.
5. Address by the President of the U.S. to Congress, March 17, 1948 [Electronic resource] // Foreign Relations of the United States (FRUS), 1948, Western Europe. Vol. III. Ed. Stauffer D. H., Goodwin R. R., Kranz M. W., Smyth H. M., Aandahl F., Sampson C. S. Washington D.C.: U.S. G.P.O., 1988 / Department of State. Office of the Historian (DS.OH). – Mode to Access: <https://surli.cc/ujxcbx>.
6. Anistratenko T. Truman's Doctrine of 1947 and its impact on international relations [Electronic resource] / T. Anistratenko // European Philosophical and Historical Discourse. – 2021. – Vol. 7. – Issue 4. – P. 31–39. DOI: <http://doi.org/10.46340/ephd.2021.7.4.4>.
7. Beugel E. From Marshall Aid to Atlantic Partnership; European Integration as a Concern of American Foreign Policy / Ernst van der Beugel. – Amsterdam: Elsevier Pub. Co, 1969. – 480 p.
8. Cassels L. Twelve nations sign NATO pact in solemn ceremony [Electronic Resource] / Louis Cassels // UPI. – 1949, April 4. – Mode to Access: <https://surli.cc/lfnrxc>.
9. Heller F. H. NATO: The Founding of the Atlantic Alliance and the Integration of Europe / Francis H. Heller. – London: Palgrave Macmillan, 1992. – 470 p.

10. Kaplan L. S. The United States and NATO: the formative years [Electronic Resource] / Lawrence S. Kaplan. – Lexington: University Press of Kentucky, 1984. – 296 p. – Mode to Access: <https://surli.cc/maimbr>.
11. Leffler M. P. A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War [Electronic Resource] / Melvyn P. Leffler. – Redwood City: Stanford University Press, 1993. – 736 p. – Mode to Access: <https://surli.cc/rewepr>.
12. Lovett Memorandum of Conversation, April 18, 1948 [Electronic Resource] // Foreign Relations of the United States (FRUS) / U.S. Department of State, Office of the Historian (DS.OH). – Mode to Access: <https://surli.cc/uewlpd>.
13. Memorandum by the Director of the Office of European Affairs (Hickerson) to the Secretary of State, January 19, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/bgyeog>.
14. Memorandum by the Director of the Policy Planning Staff (Kennan) to the Secretary and Under Secretary of State (Lovett), April 29, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/lfjkl>.
15. Memorandum by the Participants in the Washington Security Talks, September 9, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS. OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/tnlfmt>.
16. Memorandum of Conversation by Secretary of State, February 14, 1949 [Electronic Resource] // FRUS, 1949, Western Europe. Vol. IV. Ed. Stauffer D. H., Aandahl F., Sampson C. S., Smyth H. M., Corbett J. E. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1974 / Department of State. Office of the Historian (DS/OH). – Mode to Access: <https://surli.cc/iurlpz>.
17. Minutes of the First Meeting of the United States–United Kingdom–Canada Security Conversations, Held at Washington, March 22, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/iuzcsh>.
18. Offner A. A. Another such victory: President Truman and the Cold War, 1945–1953 [Electronic Resource] / Arnold A. Offner. – Redwood City: Stanford University Press, 2002. – 664 p. Mode to Access: <https://surli.cc/iywivx>.
19. Reid E. Time of Fear and Hope: The Making of the North Atlantic Treaty, 1947–1949 // Escott Reid. – Toronto : McClelland & Stewart, 1977. – 315 p.
20. Report by the Executive Secretary of the National Security Council (Souers) to the Council, April 13, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/wqaqcz>.
21. Report by the Policy Planning Staff (PPS/13), November 6, 1947 [Electronic Resource] // FRUS, 1947, General; The United Nations. Vol. I. Ed. Goodwin R. E., Petersen N. H., Kranz M. W., Slany W.; General ed. Gleason S. E. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1973 / DS/OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/ezxmdt>.
22. Report Prepared by the Policy Planning Staff Concerning Western Union and Related Problems, March 23, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/yywfxd>.
23. Schnabel J. F. History of the Joint Chiefs of Staff: The Joint Chiefs of Staff and National Policy – 1945–1947 / James F. Schnabel. – North Charleston: CreateSpace, 2012. – 254 p.
24. The North Atlantic Treaty [Electronic Resource] / NATO. – April 4, 1949. – Mode of Access: <https://surli.cc/calfdg>.
25. The Secretary of Defense (Forrestal) to the President, December 1, 1948 [Electronic Resource] // FRUS, 1948, General; The United Nations. Vol. I, P. 2. Ed. Petersen N. H., Goodwin R. R., Kranz M. W., Slany W. Z. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1976 / Department of State. Office of the Historian (DS/OH). – Mode to Access: <https://surli.cc/poikcc>.
26. The Secretary of State to the British Ambassador (Inverchapel), January 20, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/ashjto>.
27. The Secretary of State to the British Ambassador (Inverchapel), March 12, 1948 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS.OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/uadsry>.
28. The Special Assistant to the Secretary of Defense (Ohly) to the Secretary of State, January 6, 1949 [Electronic Resource] // FRUS. Op. cit. / DS. OH. – Mode to Access: <https://surli.cc/nkzwim>.
29. U.S. Senate Resolution 239 ('The Vandenberg Resolution'), 80th Congress, 2nd Session [Electronic Resource] / NATO. – June 11, 1948. – Mode of Access: <https://surli.cc/bcblix>.

References:

1. Hrytsiak, I., & Kaminska, T. (2009). The formation, enlargement, and functioning of the North Atlantic Alliance. *NAPA Bulletin*, (3), 183–194. <https://surli.cc/qclnn>. [In Ukrainian].
2. Klynina, T. (2016). The creation of NATO and its role in British-American relations. *European Historical Studies*, (3), 70–85. <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2016.03.70-85>. [In Ukrainian].
3. Fedoniuk, S., Lazhnik, V., Morenchuk, A., & Romaniuk, N. (2008). *NATO: History, structure, activities, and prospects*. Vezha. [In Ukrainian].
4. Achilles, T. (1972, November 13). *Oral history interview with Theodore Achilles* (R. D. McKinzie, Interviewer). Harry S. Truman Library and Museum. <https://surli.cc/bkhqgz>. [In English].
5. Address by the President of the United States to Congress, March 17, 1948. (1988). In D. H. Stauffer, R. R. Goodwin, M. W. Kranz, H. M. Smyth, F. Sampson, & F. Aandahl (Eds.), *Foreign Relations of the United States, 1948, Western Europe* (Vol. 3). U.S. Government Printing Office. <https://surli.cc/ujxcbx>. [In English].
6. Anistratenko, T. (2021). Truman's doctrine of 1947 and its impact on international relations. *European Philosophical and Historical Discourse*, 7 (4), 31–39. <https://surli.cc/ucocns>. [In English].
7. Beugel, E. (1969). *From Marshall Aid to Atlantic Partnership: European integration as a concern of American foreign policy*. Elsevier Publishing Company. [In English].
8. Cassels, L. (1949, April 4). Twelve nations sign NATO pact in solemn ceremony. *UPI*. <https://surli.cc/lfnrxc>. [In English].
9. Heller, F. H., & Gillingham, J. R. (1992). *NATO: The founding of the Atlantic Alliance and the integration of Europe*. Palgrave Macmillan. [In English].
10. Kaplan, L. S. (1984). *The United States and NATO: The formative years*. University Press of Kentucky. <https://surli.cc/maimbr>. [In English].
11. Leffler, M. P. (1993). *A preponderance of power: National security, the Truman administration, and the Cold War*. Stanford University Press. <https://surli.cc/rewcpz>. [In English].
12. Lovett memorandum of conversation, April 18, 1948. (n.d.). Foreign Relations of the United States (FRUS) | U.S. Department of State, Office of the Historian (DS.OH). <https://surli.cc/uewlpd>. [In English].
13. Memorandum by the Director of the Office of European Affairs (Hickerson) to the Secretary of State, January 19, 1948. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/bgyeog>. [In English].
14. Memorandum by the Director of the Policy Planning Staff (Kennan) to the Secretary of State, January 20, 1948. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/ffgotk>. [In English].
15. Memorandum by the participants in the Washington Security Talks, September 9, 1948. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/tnlfmt>. [In English].
16. Memorandum of conversation by Secretary of State, February 14, 1949. (1974). In D. H. Stauffer, F. Aandahl, C. S. Sampson, H. M. Smyth, & J. E. Corbett (Eds.), *Foreign Relations of the United States, 1949, Western Europe* (Vol. 4). U.S. Government Printing Office. <https://surli.cc/iurlpz>. [In English].
17. Minutes of the First Meeting of the United States–United Kingdom–Canada Security Conversations, held at Washington, March 22, 1948. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/iuzcsh>. [In English].
18. Offner, A. A. (2002). *Another such victory: President Truman and the Cold War, 1945–1953*. Stanford University Press. <https://surli.cc/iywivx>. [In English].
19. Reid, E. (1977). *Time of fear and hope: The making of the North Atlantic Treaty, 1947–1949*. McClelland & Stewart. [In English].
20. Report by the Executive Secretary of the National Security Council (Souers) to the Council, April 13, 1948. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/wgaqcz>. [In English].
21. Report by the Policy Planning Staff (PPS/13), November 6, 1947. (1973). In R. E. Goodwin, N. H. Petersen, M. W. Kranz, & W. Slany (Eds.), *Foreign Relations of the United States, 1947: General; The United Nations* (Vol. 1). U.S. Government Printing Office. <https://surli.cc/ezxmdt>. [In English].
22. Report prepared by the Policy Planning Staff concerning Western Union and related problems, March 23, 1948. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/yywfxd>. [In English].
23. Schnabel, J. F. (2012). *History of the Joint Chiefs of Staff: The Joint Chiefs of Staff and national policy, 1945–1947*. North Charleston, SC: CreateSpace. [In English].
24. *The North Atlantic Treaty*. (1949, April 4). NATO. <https://surli.cc/calfdg>. [In English].

25. The Secretary of Defense (Forrestal) to the President, December 1, 1948. (1976). In N. H. Petersen et al. (Eds.), *Foreign Relations of the United States, 1948, General; The United Nations (Vol. I)*. U.S. Government Printing Office. <https://surli.cc/poikcc>. [In English].
26. *The Secretary of State to the British Ambassador (Inverchapel), January 20, 1948*. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/ashjt>. [In English].
27. *The Secretary of State to the British Ambassador (Inverchapel), March 12, 1948*. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/uadsry>. [In English].
28. *The Special Assistant to the Secretary of Defense (Ohly) to the Secretary of State, January 6, 1949*. (n.d.). FRUS | DS.OH. <https://surli.cc/nkzwim>. [In English].
29. *U.S. Senate Resolution 239 (The Vandenberg Resolution), 80th Congress, 2nd Session*. (1948, June 11). NATO. <https://surli.cc/bcblix>. [In English].

Mariia Kudasiuk, Master's Student, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INTERNAL DEBATES IN THE U.S. POLITICAL ESTABLISHMENT ON THE FORMATION OF NATO (1947 – 1949)

***Abstract.** The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis of internal political debates in the United States during 1947 – 1949 concerning the formation of NATO, with a particular focus on the mechanisms of political consensus-building. The study aims to clarify the impact of these debates on the nature of U.S. involvement in the system of collective security and on the treaty-based legal architecture of NATO.*

The scientific novelty of the research lies in examining intra-American debates as one of the factors shaping NATO, as well as in highlighting the role of political actors at different levels in the transformation of strategic concepts into a politically accepted model of a multilateral alliance.

The methodological framework of the article combines a problem-chronological approach with systemic and comparative analysis. The study is based on a critical examination of a wide range of primary sources from American foreign and security policy. It includes U.S. diplomatic documents, records of interagency meetings, memoranda of the National Security Council and the Department of State, speeches and correspondence of leading political figures (H. S. Truman, G. C. Marshall, D. Acheson, G. F. Kennan, A. H. Vandenberg, etc.), memoirs and oral history sources.

Conclusions. The study demonstrates that U.S. participation in the creation of NATO was not only the result of a linear evolution of the containment doctrine, but also of a complex process of internal political compromise between proponents of limited engagement and the remnants of the isolationist tradition. It is shown that the escalation of international tensions served as a catalyst for shaping a politically acceptable form of allied commitments. The experience of 1947–1949 indicates that the effectiveness of the transatlantic security system was ensured by a balance between alliance obligations and the preservation of sovereign prerogatives of the U.S. political system, which contributed to the long-term viability of NATO and retains analytical relevance for understanding contemporary debates in the U.S. regarding the role of the Alliance.

Key words: *United States, NATO, foreign policy, transatlantic relations, political debates, Cold War.*

Надійшла до редколегії: 27.12.2025

ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА ДЖОРДЖА ГЕРБЕРТА ВОКЕРА БУША ЩОДО ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В США

***Анотація.** В статті висвітлено питання волонтерського руху як складової політики президента США Джорджа Герберта Вокера Буша (Дж. Буша-старшого) та його адміністрації. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що вивчення інститутів та інструментів формування волонтерського руху в США дозволить краще зрозуміти внутрішню політику Сполучених Штатів, а також оцінити її роль та ефективність для вирішення ряду питань у політичному, економічному та суспільному житті держави.*

***Мета дослідження** полягає в аналізі змісту діяльності адміністрації президента США Дж. Буша-старшого щодо волонтерського руху, зокрема створення некомерційної організації «Точки світла», покликаної сприяти формуванню глобальної культури волонтерства для подолання соціальної кризи.*

***Методологія дослідження.** У роботі використовувалися такі загальнонаукові методи пізнання, як історичний (для відтворення передумов, заснування та функціонування фонду «Точки світла»), структурно-функціональний аналіз (для виявлення особливостей підходів президента США Дж. Буша-старшого до вирішення соціальної кризи в країні), та аксіологічний (для виявлення ціннісної сутності інституалізації волонтерства та його змісту як виду суспільної діяльності).*

***Наукова новизна** одержаних результатів полягає в отриманні цілісного системного уявлення про особливості реалізації державної політики США в сфері регулювання волонтерської діяльності для вирішення внутрішньополітичних проблем.*

***Висновки.** Заснування волонтерської організації «Точки світла» стало значущою складовою спадщини президента США Дж. Буша-старшого та його адміністрації. Зокрема в контексті сприяння створенню глобальної культури волонтерського руху для подолання соціальної кризи і відновлення життєздатності США.*

***Ключові слова:** волонтерський рух в США, Дж. Буш-старший, «Точки світла», внутрішня політика, президент США, соціальні проблеми.*

***Постановка проблеми.** Важливою ознакою розвитку громадянського суспільства в США є створення умов для зростання соціальної активності. Наразі волонтерський рух в країні підтримується на всіх рівнях влади та є невід'ємною частиною виховання молоді та реалізації її громадської активності. Держава залучена в процеси інституціоналізації волонтерського руху, ініціює і активно підтримує волонтерські проекти. Двобічний інтерес до волонтерства як з боку суспільства, так і держави дозволяє трактувати благодійну діяльність як фактор розвитку громадянського суспільства. Історично Сполучені Штати були лідером у розробці та впровадженні політики сприяння громадській та волонтерській діяльності. 41-й президент США Дж. Буш-старший справив значний вплив на волонтерський рух, заснувавши неурядовий фонд для підтримки волонтерської*

діяльності в країні. Американці підтримали ініціативу президента щодо «служіння іншим» і наразі більше, ніж будь-коли, вони займаються волонтерством як вдома, так і за кордоном. З огляду на позитивні результати роботи волонтерів в США за часів президентства Дж. Буша-старшого вбачається доцільним вивчення цього досвіду для України, коли в умовах збройної агресії РФ проти України волонтерський рух та неприбуткові організації взяли на себе чимало викликів.

Аналіз досліджень та публікацій. До історії розвитку волонтерства в США, зокрема ініціатив Дж. Буша-старшого та його адміністрації в цьому контексті зверталися такі дослідники як Л. Аткінс [1], П. Керрол [2], С. Людвіг [6], І. Шаєр [9], Г. Сміт [10], С. Перрі [14], С. Нотт [9], І. Сохілл [16], Дж. Брудні [3], К. Вілліс [3] та інші. Осмислення діяльності волонтерської організації «Точки світла» в рамках курсу Дж. Буша-старшого щодо подолання соціальної кризи в країні ще не стало предметом спеціального дослідження.

Мета дослідження полягає в аналізі змісту діяльності адміністрації президента США Дж. Буша-старшого щодо волонтерського руху, зокрема створення некомерційної організації «Точки світла», покликаної сприяти формуванню глобальної культури волонтерства для подолання соціальної кризи.

Вклад основного матеріалу. Для 41-го президента США Дж. Буша-старшого особисто благодійність була першим принципом його патриціанського виховання. Ще задовго до обрання президентом він неодноразово демонстрував свою віру в те, що «не може бути визначення успішного життя, яке б не включало служіння іншим» [4]. Наприклад, під час навчання в Єльському університеті він очолював щорічну благодійну акцію на користь американської організації «United Negro College», яка фінансує стипендії для темношкірих студентів коледжів та університетів [20]. Родина Бушів заснувала дитячий та підлітковий благодійний фонд «Яскрава зірка» для підтримки досліджень раку після смерті їхньої трирічної доньки Робін від лейкемії 12 жовтня 1953 р. [16].

В своєму підході до волонтерської діяльності Дж. Буш-старший покладався на політику 37-го президента США Річарда Ніксона щодо волонтерського руху. Усього через чотири місяці свого правління Р. Ніксон створив комітет Кабінету міністрів з добровольчих дій, Управління добровольчих дій у Міністерстві житлового будівництва та міського розвитку, призначив спеціального консультанта президента з добровольчих дій, оголосив свою «Національну програму добровольчих дій», а також заснував Національний некомерційний центр добровольчих дій [1].

В період передвиборчих перегонів Дж. Буша-старшого на пост президента у 80-х роках ХХ століття США переживали глобальний перехід, означений кінцем Холодної війни, розпадом Радянського Союзу та перемогою США у першій війні в Перській затоці. На цьому фоні модернізація озброєнь періоду «холодної війни» потребувала скорочення витрат на соціальні потреби. Нагальними потребами внутрішньої політики США були: підвищення рівня зайнятості економічно активного населення, подолання економічного спаду, зниження темпів інфляції та ін. Чільне місце в президентській програмі Дж. Буша-старшого ще під час спроби стати президентом у 1980 році, коли внутрішньопартійну боротьбу виграв Рональд Рейган, належало питанням боротьби з наркоманією, розвитку освіти, охорони здоров'я, екологічним проблемам тощо. Американська дослідниця Л. Аткінс зазначає, що під час виборчого процесу 1988 року Дж. Буш-старший звернув увагу

на волонтерський рух як на спосіб реалізації антикризових програм для «вирішення деяких із найсерйозніших соціальних проблем Америки» [2, р. 14].

Коли Дж. Буш-старший вступив на посаду президента в 1989 році, борг федерального бюджету становив 2,8 трильйонів доларів, що втричі більше, ніж у 1980 році. Ця фінансова ситуація серйозно обмежила його можливості приймати великі внутрішні програми. Федеральний уряд не мав доходу для будь-яких нових внутрішніх проектів і політичний клімат не сприяв їх прийняттю. Населення США було порівняно слабо захищене від таких соціальних ризиків як настання старості, хвороба або безробіття. Щоб вирішити ці питання, пише С. Нотт, Дж. Буш-старший наголосив на «обмеженому порядку денному», який включав волонтерство, реформу освіти та зусилля щодо боротьби з наркотиками [10].

Знаменитий вислів про волонтерів як про «точки світла» прозвучав у промові Дж. Буша-старшого на Національному з'їзді Республіканської партії під час висунення його кандидатури на посаду президента США в Новому Орлеані в 1988 році. Хоча деякі засоби масової інформації розкритикували цей вислів, Дж. Буш-старший після перемоги на виборах зробив його ключовим у своїй інавгураційній промові 1989 року, назвавши американські волонтерські організації «блискучою різноманітністю, розкиданою, як зірки, як тисячі точок світла в широкому і мирному небі» [9]. Президент запевнив американців, що нація буде кращою, якщо волонтери зможуть вільно працювати на користь суспільства.

У рамках вирішення соціальних проблем у 1990 році президент підписав три законопроекти: «Закон про американців з обмеженими можливостями» (ADA), «Закон про імміграцію» (The Immigration Act) та вніс поправки до «Закону про чисте повітря» (CAA), які мали запобігти поширенню негативних тенденцій в країні в тандемі з активним волонтерським рухом.

Посилаючись на свої передвиборчі гасла щодо ролі волонтерів у житті суспільства Дж. Буш-старший в січні 1990 року започаткував щоденну нагороду «Точки світла» (Daily Point of Light Award), вручаючи її шість днів на тиждень кращим волонтерам. Нагорода вручалася за широкий спектр діяльності: від догляду за немовлятами, підлітками, хворими на СНІД до професійної підготовки безхатьків, пошуку ветеранам війни собак-поводирів, готування обідів для нужденних, будівництва інклюзивних парків, ліквідації наслідків стихії тощо. Дж. Л. Брудні та К. Л. Вілліс зазначають, що за час свого президентського терміну Дж. Буш-старший, просуваючи волонтерство та громадські роботи по всій Америці, офіційно нагородив у 50-ти штатах понад 1000 звичайних американців, які добровільно витрачали свій час на те, щоб змінити ситуацію на краще у своїх спільнотах [4]. Лауреати щоденної премії «Точки світла» отримували сертифікат із підписом Дж. Буша-старшого, який і після закінчення президентства продовжував опікуватися премією для волонтерів, вручивши її ювілейним 5000-м лауреатам Флойд Хаммер та Кеті Гамільтон, які заснували некомерційну організацію для доставки безкоштовної вечері бездомним дітям у США та інших країнах [13].

В травні 1990 року Дж. Буш-старший створив Фонд «Точки світла» (Points of Light Foundation) як незалежну, позапартійну, некомерційну організацію для розширення волонтерського руху [7]. Президентом та головним виконавчим директором «Точок світла» була призначена М. Л. Герд, одна із засновниць організації [8]. Головою правління Фонду став Ніл Буш, син президента США.

«Точки світла» з доходом 50 мільйонів доларів на рік було створено для пошуку та підтримки успішних місцевих волонтерських програм, а також заохочення американців добровільно брати участь у них. Президент запросив у Конгреса 100 мільйонів доларів на чотири роки для фінансування роботи Фонду. Згідно з його планом, 25 мільйонів доларів на рік мали бути доповнені приватними внесками для підтримки бюджету в 50 мільйонів доларів. Гроші спрямовувались на підтримку Фонду та інформаційного центру, який через місцеві гарячі лінії мав популяризувати благодійні проекти серед своїх колег [2].

Метою «Точок світла», згідно з баченням Дж. Буш-старшого, було просування приватних, неурядових рішень соціальних проблем, зокрема в таких сферах як релігія, освіта, наука, спорт, громадська безпека тощо. Основним завданням організації було визначено популяризацію волонтерства, протистояння викликам, з якими стикається світ, шляхом залучення широкого кола людей до позитивних змін у суспільстві [7]. Фонд взяв на себе функції громадського центру, що об'єднує волонтерів з можливостями працювати з місцевими некомерційними структурами та підприємствами над створенням і покращенням волонтерських програм, зміцнюючи місцеву інфраструктуру волонтерської спільноти. Організація є лідером у сфері волонтерства серед працівників, а також щодо консультування та впровадження нових проєктів.

Для досягнення своїх цілей «Точки світла» вирішують наступні взаємодоповнюючі завдання: 1) зміцнюють волонтерські мережі для підвищення їх впливу; 2) збільшують участь волонтерів через корпоративні та некомерційні партнерства; 3) впливають на впровадження корпоративних програм, орієнтованих на довкілля, освіту, економіку, готовність до надзвичайних ситуацій, а також піклуються про ветеранів та сім'ї військовослужбовців; 4) просувають політику щодо заохочення і підтримки волонтерства [7].

Фонд допомагає компаніям з різними потребами, включаючи впровадження великих масштабних волонтерських програм для працівників, розширення бачення соціального впливу та способів взаємодії з громадами і споживачами, підтримка управління компанією.

Вважаючи неурядові програми критично важливими в широкому діапазоні областей, зокрема у вирішенні соціальних проблем, Дж. Буш-старший для фінансової підтримки «Точок світла» 16 листопада 1990 року підписав «Закон про національну та громадську службу» (National and Community Service Act), яка уповноважила спеціальну комісію надавати гранти для створення проєктів щодо задоволення потреб у сфері освіти, навколишнього середовища та громадської безпеки, особливо тих, що стосуються боротьби з бідністю [12]. А в 1993 році президент підтримав створення «Корпорації національної та державної служби» (Corporation for National and Community Service (CNCS)), яка покладалася не на державне фінансування, а насамперед на громади та некомерційний сектор. Корпорація потребувала скромного федерального фінансування, але отримувала значні кошти від благодійних організацій [17]. Фонд «Точки світла» отримував щорічні асигнування від Корпорації для управління деякими програмами цього агентства і керував програмою президентських нагород за волонтерську службу.

У квітні 1991 року «Точки світла» об'єдналися з «Національною мережею волонтерських центрів» (National Center for Voluntary Action), заснованою в 1969 році президентом США Річардом Ніксоном, який закликав всіх американців

визнати проблеми суспільства своїми власними та допомогти їх вирішити. Результатом злиття двох волонтерських організацій стало відзначення щороку в квітні Національного місяця волонтерів, протягом якого багато компаній виділяють час для командної волонтерської діяльності або заохочують співробітників використовувати оплачувану волонтерську відпустку для підтримки спільноти. Означена ініціатива наразі досить популярна в США, в міру того, як все більше компаній віддають пріоритет корпоративному волонтерству й привносять цей дух інновацій у свої програми, що сприяють розвитку лідерських якостей, навиків, цінності бренду, інновацій, налагодженню відносин з громадськістю, турботі про здоров'я співробітників тощо [6]. Ще одним проектом «Точок світла» є створення меморіалів на будинках на вулицях Вашингтона з зображенням видатних волонтерів, які надали відчутну допомогу вразливим шарам суспільства [15].

Діяльність Дж. Буша-старшого щодо волонтерського руху в країні мала як критиків, так і прибічників. Деякі експерти вважали, що мотиви президента виходять за рамки простої добродійності, вказуючи на проблеми обмеження ресурсів з державного бюджету, які Дж. Буш-старший планував спрямувати на соціальні програми. Критики стверджували, що організація отримала 26,6 мільйонів доларів від федерального бюджету та витратив 22,3 мільйона доларів на поїздки і конференції. Інші критики вважали зусилля Дж. Буша-старшого політичним опортунізмом, наголошуючи, що адміністрація використовує волонтерство як прикриття для ухилення від відповідальності у вирішенні соціальних проблем [3].

Однак прибічників у Дж. Буша-старшого було більше і навіть найбільші скептики не сумнівалися в близькості «Точок світла» до основних цінностей президента, зокрема глава адміністрації Білого дому Дж. Сунуну наголошував, що волонтерство може стати визначальним аспектом президентства Дж. Буша-старшого. На думку, І. Шаєра, «хоча добровольці були оцінені за їх відданість та внесок у розвиток суспільства, місія волонтерства все ще стикається з упередженнями, тому що наша культура вимірює успіх у житті кількістю власних зарплат, а висновок полягає в тому, що робота волонтера не має цінності» [18, р. 38]. За словами Г. Сміт, Дж. Буш-старший був зразковою «точкою світла», яка енергійно та ефективно служила мільйонам людей у всьому світі, як державний діяч і посол доброї волі [19]. Р. Керол підкреслює, що понад 36-річна діяльність «Точок світла» свідчить про її важливу роль в проведенні державної політики щодо забезпечення безпеки і Дж. Буш-старший підняв визнання і важливість волонтерського руху на новий рівень [5].

Волонтерська спадщина Дж. Буша-старшого увіковічена в «Точках світла», яка позиціонує себе як найбільша у світі організація, що займається волонтерською діяльністю, щорічно витрачаючи 20 мільйонів годин, допомагаючи п'яти мільйонам волонтерам виконувати благодійну місію. Фонд діє через глобальну мережу інноваційних волонтерських організацій у 177 філіях, понад 250 містах, 38 країн світу та в партнерстві з тисячами некомерційних організацій і корпорацій, що надихають волонтерів використовувати свій час, талант та засоби для створення позитивних змін у спільнотах, яким вони служать [7].

«Точки світла» як національна, некомерційна, непартійна організація в США, і сьогодні спрямована на залучення якомога більшої кількості людей у вирішенні серйозних соціальних проблем країни. Після того, як залишив посаду президента,

Дж. Буш-старший допоміг зібрати сотні мільйонів доларів на благодійність, зокрема він був головою Ради відвідувачів університету М. Д. Андерсона з 2001 по 2003 рр. та Національного центру Конституції у Філадельфії з 2006 по 2008 рр. Його партнерство з наступником, президентом Біллом Клінтоном, базувалось на керуванні зусиллями щодо інформування громадськості та фінансової допомоги жертвам цунамі в Індійському океані 2004 року, ураганів Катріни та Ріті в 2005 році та урагану Айк у 2008 році. В 2005 році президент Дж. Буш-старший прийняв призначення Організації Об'єднаних Націй Кофі Аннана як спеціального посла. 15 лютого 2011 року президент Барак Обама нагородив Дж. Буша-старшого Президентською медаллю Свободи, найвищою цивільною нагородою США, що присуджується цивільним особам, які зробили особливо вагомий внесок у миротворчу та культурну діяльність [13]. С. Людвіг зазначає, що після об'єднання у 2007 р. з некомерційною організацією «Руки в мережі» (Hands on Network) для підтримки волонтерського руху, раціоналізації витрат і послуг та посилення впливу «Точки світла» визнані найбільшою у світі організацією, яка займається волонтерською діяльністю на місцевому та глобальному рівнях, «охоплюючи всі верстви американського суспільства, впливаючи на структуру американського суспільства» [11, р. 2].

Безумовно, Фонд «Точки світла» Дж. Буша-старшого не має такого високого статусу, як волонтерські програми колишніх президентів США таких, як «Корпус миру» (Peace Corps) Джона Кеннеді або «Волонтери на службі Америки» (Volunteers in Service to America (VISTA)) Ліндона Джонсона (після об'єднання в 1993 році «Амері-Корпус» (AmeriCorps)) тому, що спрямовує зусилля на допомогу компаніям з різними потребами реалізувати масштабні благодійні проекти. Слід зазначити, що «Амері-Корпус» зріс чисельно на 50% при президентові Дж. Буші-старшому завдяки активізації волонтерів через «Точки світла» [14]. В основі їх діяльності закладена ідея про те, що волонтерська служба може усунути першопричину багатьох соціальних недуг, відновлюючи почуття спільності та залученості, що й стало ключовим досягненням Дж. Буша-старшого у внутрішній політиці США на рубежі ХХ – ХХІ століття.

Висновки. Шляхом заснування незалежної позапартійної, некомерційної організації для заохочення та розширення волонтерського руху «Точки світла» адміністрації Дж. Буша-старшого вдалося реалізувати антикризові програми щодо поліпшення соціального та економічного добробуту населення, частково подолавши дефіцит бюджету. Заснувавши волонтерську мережу «Точки світла», Дж. Буш-старший та його адміністрація сприяли розширенню можливостей для мільйонів американців долучитися до волонтерства, зокрема волонтерський проект «Амері-Корпус» виріс чисельно на 50%. «Корпорацію національної та державної служби», засновану президентом, вважають першим агентством для фінансування волонтерського руху здебільшого з приватного сектора.

Мета, сформульована Дж. Бушем-старшим для «Точок світла» щодо просування приватних, неурядових рішень соціальних проблем, досягається шляхом реалізації проектів щодо будівництва інклюзивних парків, ліквідації наслідків стихії, підтримки ветеранів, безхатків та ін., довівши, що соціальні проблеми можна подолати лише спільними зусиллями. Отримання щоденної нагороди волонтерами за значні досягнення сьогодні вважається найбільш престижним у світі, що свідчить про піднесення культури волонтерства на новий

рівень Протягом 36 років волонтери Фонду доводять свою значущість та суспільну затребуваність. Таким чином, Дж. Буш-старший залишив значну політичну спадщину, задавши тенденцією в американському суспільстві щодо популяризації волонтерської діяльності, наголошуючи: «Ви не можете вважати життям успішним, якщо в ньому не було служіння людям».

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні світових волонтерських практик в умовах воєнних дій.

Список використаних джерел та літератури:

1. 40 Years Ago, RN Creates the All Volunteer Force [Electronic Resource] // Richard Nixon Foundation. – 2013, July 24. – Mode to Access: <https://surl.li/wyyljq>.
2. Atkins L. T. George Bush: Points of Light / L. T. Atkins. – Atlanta: Dog Ear Publishing, 2018. – 96 p.
3. Bush-inspired charity a dim points for light [Electronic Resource] // The Baltimore Sun. – 1995, January 10. – Mode to Access: <https://surl.lt/chexpf>.
4. Brudney J. L. The Daily Point of Light Awards: an analysis of recipients and effects / J. L. Brudney, K. L. Willis // The Journal of volunteer administration. – 1995. – № 4. – P. 1–9.
5. Carol R. George W. Bush's Legacy: A Dramatic Increase in Volunteer Spirit [Electronic Resource] / R. Carol // Nonprofits Insurance Alliance. – 2009, January 15. – Mode to Access: <https://surl.li/rwavsm>.
6. Celebrating the Impact of Volunteers During National Volunteer Month This April – and All Year Round [Electronic Resource] // America's Charities. – 2019, March 18. – Mode to Access: <https://surl.li/rmbcst>.
7. Framing our mission [Electronic Resource] // Points of Light. – 1991. – Mode to Access: <https://www.pointsoflight.org/>.
8. History [Electronic Resource] // Points of Light. – 1991. – Mode to Access: <https://www.pointsoflight.org/history/>.
9. Inaugural Address of George Bush [Electronic Resource] // The Avalon Projects. – 1989, January 20. – Mode to Access: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/bush.as.
10. Knott S. George H. W. Bush: Domestic Affairs [Electronic Resource] / S. Knott // Miller Center. – N.d. – Mode to Access: <https://millercenter.org/president/bush/domestic-affairs>.
11. Ludwig S. Volunteers of America: From Cotton Mather and Ben Franklin to the «Coalition of the Willing» / S. Ludwig // European Journal of American Studies. – 2007. – Vol. 2. – № 1. – P. 2–25.
12. National and Community Service Act of 1990 [Electronic Resource] // U.S. Congress. – 1990, November 11. – Mode to Access: <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-bill/1430>.
13. Obama, Bush present 5,000th Daily Point of Light Award for volunteers [Electronic Resource] // CBC News. – 2013, July 15. – Mode to Access: <https://surl.li/mfjqgm>.
14. Profiles in Power: Twentieth-Century Texans in Washington / Ed. by E. Kennet, Jr. Hendrickson, L. Michael, C. Cox, P. Cox. – Texas: University of Texas Press, 2004. – 338 p.
15. Perry S. After Two Tough Years, New Points of Light Charity Emerges [Electronic Resource] / S. Perry // The Chronicle of Philanthropy. – 2009, October 15. – Mode to Access: <https://surl.li/ptracw>.
16. Remembering Pauline Robinson «Robin» Bush [Electronic Resource] // Swiftly Foundation. – 2018, April 20. – Mode to Access: <https://surl.li/wzrkcd>.
17. Sawhill I. V. It's time to make national service a universal commitment [Electronic Resource] / I. V. Sawhill // Brookings. – 2017, November 30. – Mode to Access: <https://surl.lu/onoxiy>.
18. Scheier I. H. When Everyone's a Volunteer: The Effective Functioning of All-volunteer Groups / I. H. Scheier. – Philadelphia: Energize Books, 1992. – 63 p.
19. Smith G. S. A Point of Light: A Tribute to George H. W. Bush [Electronic Resource] / G. S. Smith // Faith & Freedom. – 2018, December 3. – Mode to Access: <https://surl.li/jfrbcn>.
20. Three Decades On, George H. W. Bush's Points of Light Still Shine [Electronic Resource] // George H. W. Bush Presidential Library and Museum. – n.d. – Mode to Access: <https://www.bush41.org/history/biography>.

References:

1. Richard Nixon Foundation. (2013, July 24). *40 Years Ago, RN Creates the All Volunteer Force*. <https://surl.li/wyylijq>. [In English].
2. Atkins, L. T. (2018). *George Bush: Points of Light*. Dog Ear Publishing. [In English].
3. *Bush-inspired charity a dim points for light*. (1995, January 10). The Baltimore Sun. <https://surl.li/chexpf>. [In English].
4. Brudney, J. L., & Willis, K. L. (1995). The Daily Point of Light Awards: an analysis of recipients and effects. *The Journal of volunteer administration*, 1995, (4), 1–9. [In English].
5. Carol, R. (2009, January 15). *George W. Bush's Legacy: A Dramatic Increase in Volunteer Spirit*. Nonprofits Insurance Alliance. <https://surl.li/rwavsm>. [In English].
6. *Celebrating the Impact of Volunteers During National Volunteer Month This April – and All Year Round*. (2019, March 18). America's Charities. <https://surl.li/rmbcst>. [In English].
7. Points of Light. (1991). *Framing our mission*. <https://www.pointsoflight.org/>. [In English].
8. Points of Light. (1991). *History*. <https://www.pointsoflight.org/history/>. [In English].
9. *Inaugural Address of George Bush*. (1989, January 20). The Avalon Projects. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/bush.asp. [In English].
10. Knott, S. (N.d.). *George H. W. Bush: Domestic Affairs*. Miller Center. <http://millercenter.org/president/bush/domestic-affairs>. [In English].
11. Ludwig, S. (2007). Volunteers of America: From Cotton Mather and Ben Franklin to the «Coalition of the Willing». *European Journal of American Studies*, 2 (1), 2–25. [In English].
12. *National and Community Service Act of 1990*. (1990, November 11). U.S. Congress. <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-bill/1430>. [In English].
13. *Obama, Bush present 5,000th Daily Point of Light Award for volunteers*. (2013, July 15). CBC News. <https://surl.li/mfjqqm>. [In English].
14. Kenneth, E. Hendrickson Jr., Michael, L., Cox, C., & Cox, P. (Eds.). (2004). *Profiles in Power: Twentieth-Century Texans in Washington*. Texas: University of Texas Press. [In English].
15. Perry, S. (2009, October 15). *After Two Tough Years, New Points of Light Charity Emerges*. The Chronicle of Philanthropy. <https://surl.li/ptracw>. [In English].
16. Swiftly Foundation. (2018, April 20). *Remembering Pauline Robinson «Robin» Bush*. <https://surl.li/wzrkcd>. [In English].
17. Sawhill, I. V. (2017, November 30). *It's time to make national service a universal commitment*. Brookings. <https://surl.li/onoxiy>. [In English].
18. Scheier, I. H. (1992). *When Everyone's a Volunteer: The Effective Functioning of All-volunteer Groups*. Energize Books. [In English].
19. Smith, G. S. (2018, December 3). *A Point of Light: A Tribute to George H. W. Bush*. Faith & Freedom. <https://surl.li/jfrbcn>. [In English].
20. *Three Decades On, George H. W. Bush's Points of Light Still Shine*. (n.d.). George H. W. Bush Presidential Library and Museum. <https://www.bush41.org/history/biography>. [In English].

Svitlana Polovyk, Ph. D. (Social Communications), V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE POLICY OF THE ADMINISTRATION OF PRESIDENT GEORGE H. W. BUSH ON VOLUNTEERISM IN THE USA

Abstract. *The article examines the development of the volunteer movement as an integral component of the domestic policy of U.S. President George H. W. Bush and his administration, emphasizing its role in fostering civic responsibility and expanding public involvement in addressing societal challenges. The aim of this study is to analyze the policy of President George H. W. Bush and his administration regarding the volunteer movement, particularly the creation of the Points of Light organization aimed at addressing social problems and increasing the role of volunteers in public life through the promotion of community-based initiatives and partnerships between the state and civil society.*

Methodology. The study employs general scientific methods such as the historical method (to examine the prerequisites, establishment, and functioning of the Points of Light organization), structural-functional analysis (to identify the features of President George H. W. Bush's approaches to addressing the social crisis), and the axiological method (to reveal the value basis of the institutionalization of volunteering and its role as a form of social activity within the broader framework of civic culture formation).

The scientific novelty lies in providing a comprehensive and systematic understanding of the institutions and mechanisms shaping the volunteer movement in the United States, as well as in assessing their role and effectiveness in addressing social issues and strengthening civic engagement in the context of evolving state-society relations.

The author concludes that the establishment of the Points of Light organization was an important part of the legacy of former U.S. President George H. W. Bush, particularly in the context of promoting a global culture of volunteering aimed at addressing the social crisis and restoring America's vitality, as well as encouraging broader public participation in socially oriented initiatives and reinforcing the importance of collective action in overcoming social challenges.

Key words: *volunteer movement in the USA, George H. W. Bush, Points of Light, domestic policy, U.S. President, social problems.*

Надійшла до редколегії: 13.01.2026

УДК 328.185(73) «2017/2021»

Vladyslav Faraponov,

postgraduate student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0418-7855>

DID PRESIDENT TRUMP INCREASE THE REVOLVING DOOR LOBBYING PHENOMENON IN THE U.S.?

***Abstract.** Despite a considerable number of studies on lobbying in the United States, the question of how presidential administrations shape the revolving-door dynamics between public service and the private sector remains debatable. Existing research has mostly focused on lobbying regulation and transparency, while the influence of executive turnover and ethics enforcement on post-service lobbying has not been systematically examined. The purpose of this article is to test whether appointments and dismissals during the first Trump administration (2017 – 2021) contributed to the expansion of the revolving-door lobbying phenomenon.*

The study is based on a confirmatory research design, applying hypothesis testing and an explanatory single-case approach following the framework of Widner, Woolcock, and Ortega Nieto (2022). The main method is process tracing, which helps to identify causal links between executive reshuffles, ethics regulations, and lobbying activities. Data were collected from ProPublica, OpenSecrets, and leading U.S. media sources including The Washington Post, The New York Times, and The Boston Globe.

The scientific novelty lies in the first empirical attempt to trace this process through a single-case explanatory study, revealing how the structure of presidential appointments and ethics regulation shaped lobbying patterns during 2017 – 2021.

The results show that frequent personnel changes and the presence of former lobbyists in key posts blurred the boundaries between public office and the private sector, particularly in

lobbying. These findings demonstrate that the first Trump administration functioned as a stress test for existing lobbying ethics regulations and contributed to the intensification of the revolving-door phenomenon. The overlap between cabinet appointments and industry ties blurred the lines between public service and private advocacy, undermining public trust in federal governance. These findings align with elite theory's expectation of cyclical elite reproduction within formal institutions.

Key words: *United States, American foreign policy, American domestic policy, lobbying, interest groups, revolving door, Trump administration.*

Problem statement. The revolving door in America between government service and private sector, in particular, lobbying, has long been recognized as a structural feature and an issue in U.S. politics. Yet its scale and therefore influence and regulation remain highly debatable both in public and in academic circles. While scholars have extensively examined lobbying transparency and campaign finance causation, they have paid less attention to how presidential administrations, through their internal turnover patterns and appointments, affect revolving-door dynamics. The first Trump administration provides a critical case because of the number of appointees with prior lobbying backgrounds and frequent dismissals that opened new post-service lobbying pathways. Therefore, the research question is: did the Trump administration intensify the revolving-door phenomenon?

Analysis of Research and Publications. Previous scholarship on lobbying in the United States has been dominated by several major traditions: the 'pluralist' school by Truman, emphasizing the competition of interests; the 'elite' theory [10], focusing on concentrated influence networks; and addressing policy feedback and bureaucratic capture. More recent research by Straus highlights the enduring challenges of enforcing the Lobbying Disclosure Act (LDA) and the intensification of 'shadow lobbying'.

Research by Akiashvili et al. and Kravitz empirically demonstrate that the so-called cooling-off periods and ethics pledges not to participate in 'shadow lobbying' remain largely ineffective. However, the first Trump administration (2017 – 2021) has not yet been systematically analyzed through the lens of revolving-door lobbying as a case of executive–private sector interpenetration. This article fills that gap by combining empirical mapping with a theoretical lens linking agency behavior to institutional design.

The novelty of research lies in analyzing the revolving-door lobbying phenomenon during the first Trump administration, 2017 – 2021, as a single explanatory case. Unlike previous studies that focused mainly on lobbying regulation and transparency, this article examines how executive turnover, frequent dismissals, and post-service employment contributed to expanding revolving-door lobbying. The study combines process tracing with data from ProPublica, OpenSecrets, and major American media to reveal how institutional design and ethics enforcement shaped lobbyist-government circulation.

The purpose of this article is to test whether the filling of vacancies in the first Trump administration contributed to expanding the revolving-door lobbying phenomenon, thereby affecting policy outcomes.

Research design and methods. This article operates within a confirmatory research design, where the major method is hypothesis testing. Following the framework outlined by Widner, Woolcock, and Ortega Nieto this study employs an explanatory single-case design. The goal is not only to test a hypothesis but also to trace the causal mechanisms linking executive turnover and ethics regulation to the growth of revolving-door lobbying during the Trump administration 2017 – 2021. In this sense, the case is *instrumental*, it

illuminates broader institutional patterns of revolving door in American political life rather than seeking representativeness or statistical generalization. Therefore, the major method is process tracing in a single-case design study.

The main text of the article. The term lobbying is becoming more and more closely embedded with current American politics and policy, both foreign and domestic. Due to its multi-faceted nature, it can be summarized as lobbying is an activity which refers to many features like influencing the decision-making process, both in the legislative and executive branches.

Generally, examination of lobbying practices in America and their legal regulation constitutes a subject of substantial scholarly as well as practical political and juridical significance. In numerous states, especially in Eastern Europe, in the twenty-first century, such efforts have merely laid the groundwork for the establishment of lobbyist registers or the development of corresponding legal frameworks. Overall, lobbyists' activities have traditionally been linked to interest groups and mostly focused on lobbying for domestic legislation. Therefore, the exciting literature seeks to find casualty between campaign donations and lobbying for certain bills and grassroots initiatives. This study seeks to enrich the academic debate by combining elite theory, which views the government as the main target of interest group activity, and pluralist theory, which treats it as a neutral arbiter [5].

This research operates at the intersection of the agency and structure paradigms. As lobbying itself becomes more and more structured in the U.S. policy-making and this article attempts to analyze only a small part of how it operates. Within both the most recent Republican in 2017 – 2021 and Democratic in 2021 – 2025 administration, hiring insiders, close family members, lobbying plays one of the key roles in the policy outcomes. Another term, connected to lobbying, which is often used and misused in media and research is interest groups, which will not be in the focus of this article. One should note that the beginning of a substantive academic discussion about interest groups in the United States is associated with Arthur Bentley (1870 – 1957), who at the beginning of the 20th century, in his famous book 'The Process of Government' referred to interest groups broadly as 'pressures of interest' on the government and parliament. However, he did not explore this topic in much detail, devoting his work instead to a general characterization of political systems in various countries of the world – from ancient Rome and Greece to contemporary China and the Russian Empire. Therefore, he can be regarded as one of the first scholars to refer to interest groups as pressure groups, to which he dedicated the chapters titled 'Pressure of Interest in the Executive' and 'Pressure of Interest in the Parliament' [2].

Much later, subsequent researchers, particularly David Truman and William Grant, preferred the term 'interest groups', which significantly contributed to its political and thereafter academic normalization, as in the following decades those two scholars sought to demonstrate that interest groups did not pose a threat to representative democracy in the United States. Truman, in fact, conceptualized interest groups as communities that, based on at least one or several shared positions, make demands on other groups in society or government in order to establish, maintain, or strengthen certain patterns of behavior arising from these attitudes – that is, to change or preserve policy. In addition, other scholars point out that one of the earliest conceptualizations of what we now call 'interest groups' appeared in the writings of one of the American Founding Fathers – James Madison, the fourth President of the United States. In 'Federalist No. 10', Madison

described such groups, or ‘factions’, as being ‘united and actuated by some common impulse of passion, or of interest’, recognizing their natural tendency to form and advocate for their shared objectives. Importantly, Madison outlined two possible approaches to addressing the challenges posed by these factions: either to prohibit their formation altogether or to encourage their proliferation so that no single group could dominate the political sphere. The United States ultimately chose the latter path, thereby laying the groundwork for the institutionalization of lobbying and the enduring practice of interest representation both in America and beyond.

Many scholars also point out that one of the first definitions was outlined by one of the American Founding Fathers, the fourth President of the United States, James Madison. He described the role of the so-called interest groups at the time by defining them as ‘united and actuated by some common impulse... or interest’, referring to them as factions, and recognized their right to form and advocate for their interests. In particular, he viewed two potential solutions to deal with interest groups, if one may call them so in Madison’s view. The first was to encourage their existence and thus multiply them, and the second was to ban their formation [17]. One may say that choosing the first postulate and vision paved the way for lobbying and the representation of interest groups in America and beyond to this day. Furthermore, one should mention the corporate lobby, which draws attention of various scholars, which I will not make in this article. At the time of writing this paper, the Lobbying Disclosure Act (LDA) of 1995 has been in effect for nearly three decades. It would be inaccurate to claim that no serious issues have emerged in this area that require further attention. Nevertheless, from a European perspective, it appears that the United States has made a substantial effort to regulate the lobbying sphere by establishing rules that are difficult to circumvent, thereby making compliance more advantageous for most actors.

Considering the aforementioned facts and the brief literature review, it is worth paying particular attention to the revolving door phenomenon, which has received relatively limited attention in previous scholarship. Since this term is primarily used in American political discourse, it merits explanation for non-native English readers. The metaphor refers to a type of door, quite common in the United States, that rotates around a central axis, allowing continuous passage. In political terms, a ‘revolving door’ describes the movement of individuals from government positions, particularly those in the executive branch, into the private firms, particularly, lobbying industry. In other words, individuals who have gained insights into how decision-making processes operate within the administration, regardless of the length of their public service, often pursue subsequent careers in the private sector. Some scholars also argue that shadow lobbying is another label that may be used. The reason I use the revolving door designation is that shadow lobbying implies that a person does lobby but is not a registered lobbyist [1]. For the purposes of this article, I exclude from close consideration those who transitioned into government after having previously worked as lobbyists, but I include them in the tables I present later. This limitation may serve as a basis for future research.

This article adopts an explanatory single-case design, following the framework of Widner, Woolcock, and Ortega Nieto [20]. Its purpose is to trace causal mechanisms linking executive turnover and post-service lobbying to the growth of the revolving-door phenomenon during the first Trump administration (2017 – 2021). Case studies, as Widner et al. note, strengthen the «quality of explanation and the realism of application» when they combine theoretical rigor with contextual realism [20].

The First Trump administration serves as an instrumental case illustrating how ethics regulation and elite mobility interact within U.S. policymaking [20, p. 246]. This period represents a critical case for assessing the effectiveness of post-employment lobbying restrictions after the U.S. Congress passed the 1995 Lobbying Disclosure Act.). Methodologically, the analysis is dwelled upon process tracing and within-case analysis to identify patterns connecting executive appointments to later lobbying activities. This approach helps understand whether observed evidence strengthens the hypothesis that frequent reshuffles facilitated revolving-door lobbying. Data was triangulated across official disclosures, ProPublica, OpenSecrets, and major media outlets, The Washington Post, The New York Times, Boston Globe to ensure descriptive accuracy. Internally, the case relies on process-tracing logic to infer causality; externally, it enables contingent generalization. While limited by secondary data, this article provides a replicable foundation for future research on lobbying and elite circulation. The major hypothesis is that the first Trump administration didn't necessarily increase the number of revolving door lobbyists on purpose. However, those who find this perspective relevant, should largely base their case studies on first-hand knowledge or interviews of those who could be named 'revolving doors'.

As a matter of fact, one has to acknowledge that frequent reshuffles and firings in the first Trump Administration contributed to the increase of revolving door lobbying phenomenon. In order to test this hypothesis, I refer to the Trump first Cabinet through the lenses of appointed persons to the roles corresponding to either secretary or deputy secretary, which is eloquent to the minister or deputy minister in other countries. Using the open data materials mostly from American media outlets, like Boston Globe, news organization ProPublica and the largest database of lobbyists, OpenSecrets, I build the following two tables.

Table 1. Senior-Level Trump Administration Officials (Deputy-Ministerial Rank and Above) with Documented Lobbying Connections

Name	Position (2017 – 2020)	Lobbying Involvement	Phase Before/After Service	Notes
David Bernhardt	Deputy Secretary, later Secretary of the Interior	Partner and registered lobbyist at Brownstein Hyatt Farber Schreck, representing oil, gas, and water-rights clients [6].	Before & after	Exemplifies the revolving-door dynamic between extractive-industry lobbying and resource regulation; rejoined the same firm post-service.
Katharine MacGregor	Deputy Secretary, U.S. Department of the Interior	Former energy-industry lobbyist; later congressional staffer managing energy portfolio [6].	Before	Illustrates permeability of legislative-executive boundaries and persistence of sectoral networks in

				energy governance.
Mark W. Menezes	Under Secretary of Energy	Vice President for Federal Relations at Berkshire Hathaway Energy registered utility lobbyist [13].	Before	Example of energy-sector lobbyists assuming senior policy positions overseeing the same industry.
Patrick Pizzella	Deputy Secretary and Acting Secretary of Labor	Former lobbyist at Kirkpatrick & Lockhart for business clients in labor policy before appointment [15].	Before	Illustrates continuity of employer-association influence within labor government structures.
Douglas Benevento	Regional Administrator (Region 8), later Deputy Administrator, Environmental Protection Agency	Partner at Greenberg Traurig LLP, registered lobbyist for energy and utilities clients [11].	Before & after	Shows energy lobbyists entering environmental regulation roles; a classic case of regulatory capture.
Dan Coats	Director of National Intelligence	Registered lobbyist for defense and telecommunications firms before Senate service [9].	Before	Example of pre-service lobbying shaping national-security oversight perspectives.
Eugene Scalia	Secretary of Labor	Partner and labor-law lobbyist at Gibson Dunn & Crutcher, representing corporate clients before federal agencies [14].	Before	Exemplifies corporate law-to-policy pipeline and labor-market deregulatory agenda continuity.

Note. We selected positions corresponding to U.S. Cabinet Secretaries, Deputy Secretaries, Under Secretaries, or agency heads with ministerial-equivalent authority specifically because of their significant influence on decision-making and public visibility. This approach makes it easier to assess whether individuals who held top-level positions were exposed to potential conflicts of interest.

Table 2. Senior White House Advisers and Political Appointees Engaged in Lobbying or Advocacy

Name	Position (2017 – 2021)	Lobbying/Advocacy Involvement	Phase Before /After Service	Notes
Pam Bondi	Special Advisor to the President (White House); former Florida Attorney General	Joined Ballard Partners as a registered lobbyist for Qatar and other clients [19].	After	Clear case of traditional revolving door lobbying; former advisor became foreign-client advocate.
Boris Epshteyn	Special Assistant to the President; Director, Communications for Surrogates	Became political commentator and senior advisor to Sinclair Broadcast Group – a politically aligned media conglomerate engaged in issue lobbying [12].	After	Illustrates hybrid or media-based lobbying, where communication platforms serve as policy-advocacy tools.
Katie Walsh	Deputy Chief of Staff	Executive at America First Policies (501(c)(4) advocacy organization engaged in issue lobbying) [12].	After	Demonstrates shadow lobbying through politically affiliated nonprofit structures circumventing registration.
Walter Shaub	Director, Office of Government Ethics (deputy-level independent agency head)	Joined Campaign Legal Center as Senior Ethics Counsel advocating lobbying-reform legislation [17].	After	Represents a ‘reverse revolving door’ case – transition from state oversight to external policy advocacy.
Gary Cohn	Director, National Economic Council (cabinet-level advisor to the President)	Former president and registered lobbyist of Goldman Sachs [18].	Before	Exemplifies the financial-sector continuity within executive economic policy making.

Note. The table 2 poses a significant portion of interest to later colleagues as there are people who occupy much stronger positions in terms of their rank in the second Trump administration which came into office in January 2025.

In fact, these two tables reveal which non-cabinet political appointees perpetuated influence on decision-making while being connected to lobbying. While ministers in rank or not, their proximity to the President amplified lobbying's communicative dimension, turning public advocacy and information control into alternative channels of influence. Together with Table 1, this evidence shows that lobbying under the Trump administration operated on two interlocking levels — formal regulatory capture at the ministerial tier and informal persuasion through advisory and media networks at the political-staff tier.

Conclusions. The evidence points out that the first Trump administration functioned as a stress test for existing lobbying ethics regulations. The overlap between cabinet appointments and industry ties blurred the lines between public service and private advocacy, undermining public trust in federal governance. These findings align with elite theory's expectation of cyclical elite reproduction within formal institutions. Yet, from an institutionalist perspective, they highlight the resilience of structural lobbying channels even amid presidential pledges to «drain the swamp».

Future research should explore comparative data from the Biden administration (2021 – 2025) to evaluate whether enhanced transparency mechanisms, ethics waivers, or enforcement reforms have mitigated the revolving-door trend identified here.

List of sources and literature:

1. Akiashvili L. Lobbying after federal service: The revolving door, shadow lobbying, and cooling off periods for former government officials [Electronic resource] / L. Akiashvili, H. Butt, K. Ferrell, M. Gray, A. Gonzalez // The Bush School of Government and Public Service, Texas A&M University. – 2018, April. – Mode to Access: <http://bit.ly/3LcX57h>.
2. Bentley A. F. The Process of Government: A Study of Social Pressures / A. F. Bentley. – New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1995. – 501 p.
3. Center for Responsive Politics. Revolving door brings Trump-tied Florida lobbying firm even closer to the White House [Electronic resource] / Center for Responsive Politics // Florida Phoenix. – 2019, February 4. – Mode to Access: <http://bit.ly/4q8ipet>.
4. Citizens for Responsibility and Ethics in Washington. CREW files ethics complaint against Andrew Wheeler [Electronic resource] // Citizens for Responsibility and Ethics in Washington. – 2019, January 15. – Mode to Access: <https://bit.ly/4opq32k>.
5. English R. M. The United States Congress / R. M. English. – Manchester: Manchester University Press, 2003. – 250 p.
6. Hulac B. Senate confirms a second former lobbyist atop Interior [Electronic resource] / B. Hulac // Roll Call. – 2020, February 25. – Mode to Access: <http://bit.ly/42FFmeQ>.
7. Kravitz D. Former Trump officials are supposed to avoid lobbying. Except 33 haven't [Electronic resource] / D. Kravitz // ProPublica. – 2019, February 14. – Mode to Access: <http://bit.ly/4h7u9JU>.
8. Kravitz D. The Trump administration says it has violated its own ethics pledge [Electronic resource] / D. Kravitz // ProPublica. – 2019, October 23. – Mode to Access: <http://bit.ly/46TsyUJ>.
9. Lipton E. A journey from lawmaker to lobbyist and back again [Electronic resource] / E. Lipton // The New York Times. – 2010, November 13. – Mode to Access: <http://bit.ly/476ZxU>.
10. OpenSecrets. Douglas Benevento: Revolving Door summary [Electronic resource] // OpenSecrets. – Mode to Access: <https://bit.ly/4tywYcU>.
11. Ortiz A. A look at the Trump administration's revolving door [Electronic resource] / A. Ortiz // The Boston Globe. – 2019, September 10. – Mode to Access: <http://bit.ly/4hwr2eZ>.
12. ProPublica. Mark Wesley Menezes: Trump Town [Electronic resource] // ProPublica. – N.d. – Mode to Access: <http://bit.ly/4qfWHFm>.
13. Rosenberg E. An ex-lobbyist is Trump's pick for labor secretary. Democrats found anti-gay op-eds he wrote in college [Electronic resource] / Eli Rosenberg // The Washington Post. – 2019, September 19. – Mode to Access: <https://bit.ly/3OOLf1N>.

14. Scheiber N. Trump's new top labor official is expected to advance an anti-labor agenda [Electronic resource] / N. Scheiber, G. Thrush // The New York Times. – 2019, July 16. – Mode to Access: <http://bit.ly/493ZQlh>.
15. Straus J. R. The Lobbying Disclosure Act at 20: Analysis and Issues for Congress. CRS Report No. R44292 [Electronic resource] / J. R. Straus // Congressional Research Service. – 2015, December 1. – Mode to Access: <http://bit.ly/4n3egFy>.
16. Stein J. How the White House is shredding its own rules against lobbyists [Electronic resource] / J. Stein // Vox. – 2017, May 24. – Mode to Access: <http://bit.ly/4n2NUDX>.
17. The Editorial Board. Gary Cohn's resignation [Electronic resource] // The New York Times. – 2018, March 6. – Mode to Access: <https://bit.ly/498NJU5>.
18. U.S. Senate Committee on the Judiciary. Pam Bondi's extensive lobbying for wealthy special interests and foreign government poses serious conflict of interest [Electronic resource] // U.S. Senate Committee on the Judiciary. – 2025, January 15. – Mode to Access: <http://bit.ly/48A6bF2>.
19. Widner J. The case for case studies: Methods and applications in international development [Electronic resource] / J. Widner, M. Woolcock, D. Ortega Nieto. – Cambridge University Press, 2022. – Mode to Access: <https://bit.ly/4tu2jNN>.

References:

1. Akiashvili, L., Butt, H., Ferrell, K., Gray, M., Gonzalez, A., Lin, P., Llubani, M., Morales, E., & Woods, D. (2018). *Lobbying after federal service: The revolving door, shadow lobbying, and cooling off periods for former government officials* (Capstone Report). The Bush School of Government and Public Service. <http://bit.ly/3LcX57h>. [In English].
2. Bentley, A. F. (1995). *The process of government: A study of social pressures* (T. Z. Lavine, Introduction). Transaction Publishers. [In English].
3. Center for Responsive Politics. (2019). *Revolving door brings Trump-tied Florida lobbying firm even closer to the White House*. Florida Phoenix. <http://bit.ly/4q8ipet>. [In English].
4. Citizens for Responsibility and Ethics in Washington. (2019). *CREW files ethics complaint against Andrew Wheeler* [Press release]. <https://bit.ly/4opq32k>. [In English].
5. English, R. M. (2003). *The United States Congress*. Manchester University Press. [In English].
6. Hulac, B. (2020, February 25). *Senate confirms a second former lobbyist atop the Interior*. Roll Call. <http://bit.ly/42FFmeQ>. [In English].
7. Kravitz, D. (2019, February 14). *Former Trump officials are supposed to avoid lobbying. Except 33 haven't*. ProPublica. <http://bit.ly/4h7u9JU>. [In English].
8. Kravitz, D. (2019, October 23). *The Trump administration says it has violated its own ethics pledge*. ProPublica. <http://bit.ly/46TsyUJ>. [In English].
9. Lipton, E. (2010, November 13). *A journey from lawmaker to lobbyist and back again*. The New York Times. <http://bit.ly/476ZxUi>. [In English].
10. OpenSecrets. (n.d.). *Douglas Benevento: Revolving Door summary* [Database entry]. <http://bit.ly/4nW30MK>. [In English].
11. Ortiz, A. (2019, September 10). *A look at the Trump administration's revolving door*. The Boston Globe. <http://bit.ly/4hwr2eZ>. [In English].
12. Mark Wesley Menezes: *Trump Town*. (n.d.). ProPublica. <http://bit.ly/4qfWHFm>. [In English].
13. Rosenberg, E. (2019, September 19). *An ex-lobbyist is Trump's pick for labor secretary. Democrats found anti-gay op-eds he wrote in college*. The Washington Post. <https://bit.ly/3O0Lf1N>. [In English].
14. Scheiber, N., & Thrush, G. (2019, July 16). *Trump's new top labor official is expected to advance an anti-labor agenda*. The New York Times. <http://bit.ly/3Ja4K5P>. [In English].
15. Straus, J. R. (2015). *The Lobbying Disclosure Act at 20: Analysis and issues for Congress* (CRS Report No. R44292). Congressional Research Service. <http://bit.ly/4n3egFy>. [In English].
16. Stein, J. (2017, May 24). *How the White House is shredding its own rules against lobbyists*. Vox. <http://bit.ly/4n2NUDX>. [In English].
17. The Editorial Board. (2018, March 6). *Gary Cohn's resignation*. The New York Times. <http://bit.ly/498NJU5>. [In English].
18. *Pam Bondi's extensive lobbying for wealthy special interests and foreign government poses serious conflict of interest*. (2025, January 15). U.S. Senate Committee on the Judiciary. <http://bit.ly/48A6bF2>. [In English].

19. Widner, J., Woolcock, M., & Ortega Nieto, D. (Eds.). (2022). *The case for case studies: Methods and applications in international development*. Cambridge University Press. <https://bit.ly/4tu2jNN>. [In English].

Владислав Фарапонов, аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЧИ ПОСИЛИВ ПРЕЗИДЕНТ ТРАМП ЛОБІСТСЬКИЙ ФЕНОМЕН «ОБЕРТОВИХ ДВЕРЕЙ» У США?

***Анотація.** Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених лобізму у Сполучених Штатах Америки, питання впливу президентських адміністрацій на динаміку феномену обігових кадрів («revolving door» / «обертіві двері») між державною службою та приватним сектором залишається дискусійним. Наявні праці здебільшого зосереджуються на аспектах регулювання та прозорості лобістської діяльності, тоді як зв'язок між кадровими ротаціями в урядових структурах, дотриманням етичних норм і подальшою участю колишніх посадовців у лобізмі системно не досліджувався.*

***Метою статті** є перевірити, чи сприяли кадрові призначення та звільнення в першій адміністрації Дональда Трампа 2017–2021 рр. розширенню явища лобізму обігових кадрів та чи вплинули вони на процес ухвалення політичних рішень.*

***Дослідження базується на підтверджувальному дизайні** із використанням перевірки гіпотези та пояснювального підходу аналізу одного кейсу відповідно до методології, запропонованої Дж. Віднер, М. Вулкоком та Д. Ортегою Ньетом. Основним методом є процес-трейсинг (process tracing), який дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки між кадровими змінами, етичним регулюванням і лобістською активністю. Емпірична база сформована на основі відкритих даних ProPublica, OpenSecrets та матеріалів провідних американських медіа – The Washington Post, The New York Times і The Boston Globe.*

***Наукова новизна** полягає у першій спробі емпірично простежити цей процес у форматі пояснювального одно кейсового дослідження, що розкриває вплив структури президентських призначень і системи етичного регулювання на трансформацію лобістських практик у 2017–2021 роках.*

***Результати дослідження** свідчать, що часті кадрові ротації, висока частка колишніх лобістів на ключових посадах і слабкий контроль за дотриманням етичних норм розмили межі між державною службою та приватним впливом. Це дозволяє стверджувати, що перша адміністрація Дональда Трампа стала випробуванням для чинних механізмів регулювання лобізму та сприяла посиленню феномену «обертівих дверей».*

***Ключові слова:** Сполучені Штати Америки, зовнішня політика США, лобізм, групи інтересів, феномен «обертівих дверей», адміністрація Трампа.*

Надійшла до редколегії 10.02.2026

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ НАСЛІДКИ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ 2008 РОКУ В США

***Анотація.** Стаття має на меті проаналізувати соціально-економічні та адміністративні наслідки фінансової кризи 2008 р. в США, яка стала одним із глобальних потрясінь початку XXI ст. і визначила подальший вектор розвитку світової економіки. Розкрито ключові причини її виникнення, серед яких виокремлено структурні дисбаланси фінансової системи, надмірне іпотечне кредитування, ризикова сек'юритизація активів і недостатність регуляторного контролю. Проаналізовано вплив кризи на макроекономічні та соціальні показники США, а саме – зменшення ВВП, обвал ринку нерухомості, скорочення експорту й імпорту, різке зростання безробіття, зниження доходів домогосподарств і посилення рівня бідності.*

***Методологічна основа дослідження** поєднує використання загальнонаукових методів аналізу та синтезу, статистичного й порівняльного аналізу макроекономічних показників США у 2005 – 2012 рр., а також системного підходу до розгляду фінансової кризи як комплексного соціально-економічного явища. Додатково застосовано методи наукової абстракції та узагальнення для формування висновків і визначення основних тенденцій розвитку економіки.*

***Наукова новизна** дослідження полягає у комплексному аналізі соціально-економічних та адміністративних наслідків фінансової кризи 2008 року в США, зокрема у виявленні взаємозв'язку між трансформаціями державної регуляторної політики, змінами у соціально-економічній структурі суспільства та довгостроковими ефектами кризи для функціонування американської економіки і системи публічного управління.*

***Висновки.** У дослідженні продемонстровано, що криза виявила глибоку вразливість фінансового сектору, актуалізувала потребу у посиленні нагляду, підвищенні прозорості та формуванні більш стійкої соціально-економічної моделі розвитку. Отримані результати також засвідчують необхідність удосконалення механізмів державного регулювання з метою мінімізації системних ризиків та запобігання подібним кризовим явищам у майбутньому.*

***Ключові слова:** фінансова криза 2008 р., Велика рецесія, соціально-економічні наслідки, ринок праці, США, державне регулювання, економічна стійкість.*

***Постановка проблеми.** Проблема соціально-економічних наслідків фінансової кризи 2008 р. в США полягає в глибокому й комплексному впливі цієї кризи на всі сфери економічного та суспільного життя, що виявило системні дисбаланси та недостатню стійкість фінансової моделі країни. Криза спричинила різке падіння економічної активності, обвал ринку нерухомості, значне скорочення виробництва та торгівлі. Вказані наслідки, своєю чергою, призвели до зростання рівня безробіття, зниження доходів населення і погіршення добробуту мільйонів американців. Важливою складовою цієї проблеми є також зростання соціальної напруги, викликане масовими втратами житла, заощаджень та накопичень, що підірвало довіру громадян до фінансових інституцій і загалом до економічної*

політики держави. Окрім цього, криза продемонструвала слабкість існуючої системи державного регулювання, неготовність уряду та фінансових органів запобігати накопиченню ризиків і забезпечувати стабільність ринку. Саме тому дослідження соціально-економічних наслідків цієї кризи є важливим для розуміння масштабів впливу на суспільство та створення ефективних механізмів попередження подібних шоків в майбутньому.

Аналіз досліджень та публікацій. Причини, наслідки та сутність фінансової кризи 2008 р. розглядало багато дослідників – як вітчизняних, так і зарубіжних. Так, сутність фінансово-економічних криз, їх причини, наслідки та наслідки для усього світу загалом та окремих держав зокрема розглянули такі вітчизняні дослідники як О. В. Воронова, С. М. Марущак, М. І. Пугачов в статті «Глобальні фінансово-економічні кризи та їх вплив на економіку держав» [1], М. М. Король, Д. І. Петрусь, І. В. Лапа в роботі «Дослідження впливу глобальних криз на світову економіку» [4] та ін. Вони довели, що наслідки криз мають довготривалі і багатомірний характер та охоплюють фінансову, виробничу, соціальну та політичну сфери, по-різному впливаючи на окремі держави залежно від рівня їх економічного розвитку та інтегрованості у світову фінансову систему. Водночас зазначені праці здебільшого мають узагальнюючий та описовий характер.

Практичні аспекти фінансової кризи 2008 р. досліджували С. В. Доцин [2] і Є. О. Кісельов [3], які проаналізували дестабілізацію банківського сектору, різке скорочення кредитування, обвал ринку нерухомості та поглиблення соціальних диспропорцій, що стали визначальними для економічної ситуації в США та інших країнах. Але на нашу думку ці дослідження недостатньо пов'язують економічні явища з подальшими регуляторними реформами, що ускладнює розуміння довгострокових змін у моделі державного втручання.

Значну увагу означеній проблеми приділили зарубіжні науковці, наприклад, Е. Нібоун [12], С. Міліо [14], Ю. Танджунь [19]. Вказані дослідження підкреслюють важливість своєчасного державного втручання, прозорості фінансових операцій та посилення систем управління ризиками задля мінімізації наслідків подібних криз в майбутньому. Разом з тим тут увага зосереджується на глобальних тенденціях і менше враховано національну специфіку США. Також для аналізу наслідків соціально-економічної кризи 2008 р. важливим є статистичний матеріал Світового банку, який показав вплив кризи на макроекономічні показники США [22 – 24]. Зазначимо, що існуючі дослідження потребують синтезу теоретичного, емпіричного та інституційного підходів, що дало б змогу повніше оцінити соціально-економічні наслідки фінансової кризи 2008 року.

З огляду на це, *метою статті* є комплексний аналіз соціально-економічних та адміністративних наслідків фінансової кризи 2008 р. в США, яка суттєво вплинула на подальший розвиток світової економіки.

Виклад основного матеріалу. Фінансова криза 2008 р. вважається одним з наймасштабніших економічних потрясінь початку ХХІ ст., наслідки якого відчули як розвинені країни, так і країни, що розвиваються. Її витоки пов'язані зі структурними дисбалансами світової фінансової системи, надмірною кредитною експансією, зростанням ризикових операцій на ринку іпотечного кредитування США й недостатнім регулюванням діяльності фінансових інститутів. Сукупність цих чинників призвела до «падіння» великих банків, різкого скорочення ліквідності, зниження довіри інвесторів та глибокої рецесії в світовій економіці.

Криза продемонструвала вразливість глобальних фінансових ринків, а також змусила переглянути підходи до регулювання, управління ризиками й ролі держави в процесах стабілізації економічних процесів.

Як зазначає Є. О. Кісельов, «фінансова криза у 2008 – 2009 рр., що виникла внаслідок кризи на ринку іпотеки в США, переросла в кризу реальної економіки майже всіх країн світу, що демонструє значну взаємозалежність процесів у глобальному розвитку» [3, с. 8]. На нашу думку, розвиток фінансової кризи 2008 – 2009 рр. підтвердив, що сучасна світова економіка функціонує як взаємопов'язана система, де ризики стрімко поширюються через фінансові інструменти, міжнародні корпорації та рух капіталів. Події цього періоду продемонстрували необхідність посилення систем регулювання, контролю за кредитними операціями та підвищення прозорості діяльності фінансових установ. Окрім цього, криза підкреслила важливість своєчасного державного втручання та координації міжнародних зусиль, оскільки лише узгоджені дії дозволяють мінімізувати масштаби економічних спадів й швидше відновити стійкість фінансової системи.

Як зазначають О. В. Воронова, С. М. Марущак та М. І. Пугачов, причинами світових фінансово-економічних криз є спекулятивний характер кредитної економіки, відрив фінансового сектору від реальної економіки та дисбаланси у світовій валютно-фінансовій системі [1].

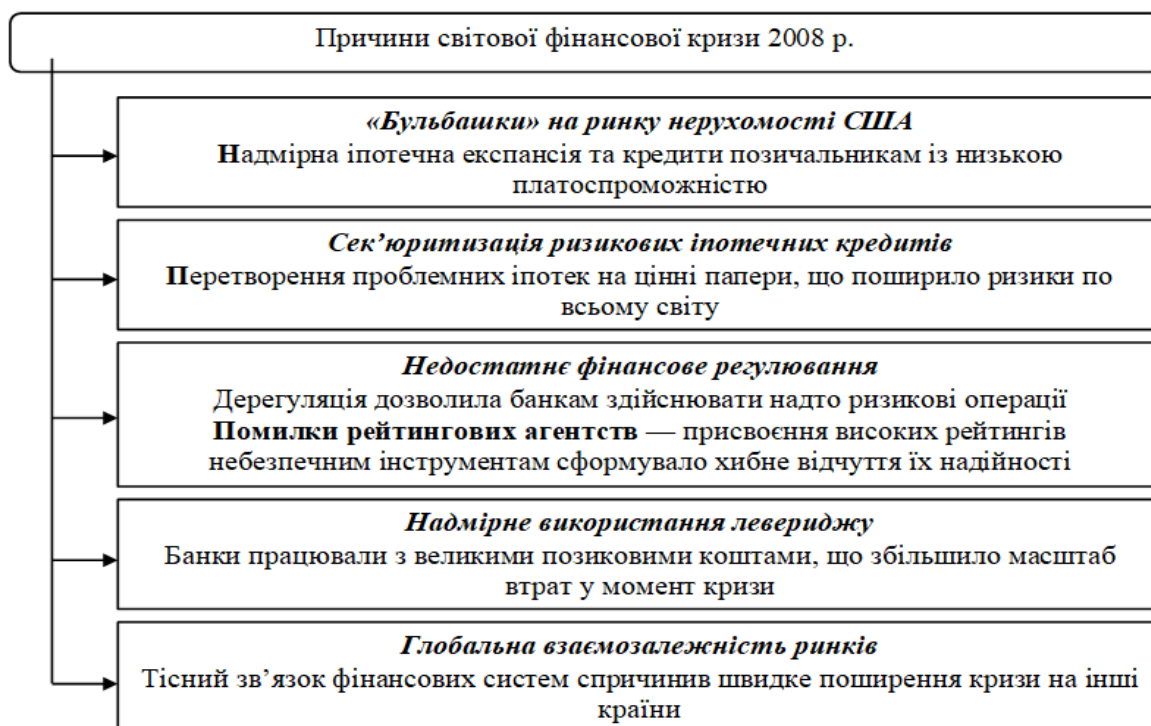

Рис. 1. Причини світової фінансової кризи 2008 р. [2]

Розглядаючи наслідки фінансової кризи 2008 р., слід зазначити, що вона масштабно вплинула на економіку США, адже спричинила найбільш серйозний спад з часів Великої депресії. Обвал ринку нерухомості, банкрутство великих фінансових інститутів та різке скорочення ліквідності призвели до падіння ВВП, стрімкого зростання безробіття та зниження доходів населення. Американські домогосподарства масово зіткнулися з втратою заощаджень, конфіскаціями житла

та зниженням вартості активів, що підірвало споживчий попит. Так, у 2007 р. порівняно із 2006 р. середня ціна за житло зросла на 10,3%, проте у 2008 р. цей показник скоротився на 14,8% [20], що є характерним для кризи. Близько 4,5% всіх іпотечних кредитів станом на початок грудня 2008 р. були прострочені більш ніж на 90 днів або перебували під вилученням, а кожна десята іпотека стандартного рівня в пулах альтернативного кредитування та понад кожна п'ята субстандартна іпотека мають серйозну простроченість [11].

Соціально-економічні наслідки фінансової кризи 2008 р. у США були глибокими й тривалими, охопивши практично всі сфери життя суспільства від макроекономічних показників до повсякденного добробуту домогосподарств. На макрорівні криза призвела до суттєвого скорочення ВВП (Табл. 1), який зменшився на 1,98% у 2009 р. [23], що стало ядром так званої Великої рецесії й означало не звичайний технічний спад, а тривале скорочення економічної активності, обсягів інвестицій та зниження ділової активності в більшості секторів економіки [15].

Таблиця 1. Соціально-економічні наслідки фінансової кризи 2008 р. в США

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ВВП, млн. дол. США	13039197	13815583	14474228	14769862	14478067	15048971	15599732	16253970
Темп приросту ВВП, %	6,73	5,95	4,77	2,04	-1,98	3,94	3,66	4,19
Експорт, млн. дол. США	901041	1037029	1162538	1299899	1056712	1278099	1481682	1544932
Імпорт, млн. дол. США	1734849	1918997	2017120	2164834	1601896	1968260	2263619	2334677
Рівень безробіття населення, %	4,9	4,4	5,0	7,3	9,9	9,3	8,5	7,9
Витрати на особисте споживання, % від світового ВВП	19,2	18,8	17,5	16,4	16,9	16,1	15,2	15,5

Сформовано та розраховано автором за даними The World Integrated Trade Solution (WITS) [7; 22–24].

Наслідком кризи є скорочення обсягів зовнішньоекономічної діяльності. До 2008 р. обсяги експорту та імпорту США стабільно зростали, що відображало активну участь країни у світовій торгівлі. Проте фінансова криза спричинила різке скорочення зовнішньоторговельної діяльності: у 2009 р. експорт зменшився до 1,06 трлн доларів США, що значно нижче рівня 2008 р., а імпорт – до 1,60 трлн доларів США. Порівняно з 2007 р. скорочення експорту у 2009 р. склало 9,1%, а імпорту – 20,6% [22 – 24]. Зокрема, найбільше падіння обсягів експорту у 2009 р. до 2007 р. продемонстрували штати Мічиган (35,1%) та Нью-Мехіко (30,5%), а величина імпорту найбільше скоротилась у Південній Кароліні (96,1%) [18].

Сектором з найбільшим торговельним дефіцитом (201,1 млрд доларів США) та найбільшим абсолютним скороченням дефіциту були товари, пов'язані з енергетикою, головним чином внаслідок падіння цін. Зниження попиту на кінцевих ринках, таких як будівництво та виробництво товарів тривалого користування, призвело до зменшення торговельного дефіциту в секторі мінералів та металургії на 32,6 млрд доларів США (50%). Найбільше абсолютне скорочення експорту США спостерігалось в секторі транспортного обладнання, де експорт у 2009 році впав на 63,4 млрд доларів (25%) до 194,1 млрд доларів США. Найбільше скорочення імпорту спостерігалось щодо енергетичної продукції, яка у 2009 р. скоротилася на 211,4 млрд доларів США [17].

Відновлення зовнішньої торгівлі розпочалося вже у 2010 р., що свідчить про поступове повернення економічної активності після шоку, а саме зростання експорту на 20,9% та імпорту на 22,9% (Табл. 1) [22 – 24]. Загалом криза 2008 р. суттєво «звужила» міжнародну торгівлю США, продемонструвавши її чутливість до глобальних фінансових коливань.

Значним наслідком для населення стало різке погіршення ситуації на ринку праці. Так, з листопада 2007 р. рівень безробіття зріс на 5,3 відсоткових пункти, досягнувши піку в 10,0% у жовтні 2009 р., коли понад 15 млн людей були безробітними [6; 9]. Цей пік ознаменував найвищий рівень безробіття з часів рецесії 1981 – 1982 рр. [10]. Особливо постраждали працівники промисловості, будівництва та фінансового сектору, а також молодь і низькокваліфіковані кадри. Дослідження Бюро трудової статистики також показують, що лише у 2007 – 2010 рр. зайнятість, пов'язана зі споживчими витратами (торгівля, послуги, сфера харчування тощо), зменшилася приблизно на 3,2 млн робочих місць, що відображає скорочення внутрішнього попиту й витрат домогосподарств [6; 9].

Негативні соціальні наслідки проявилися у зростанні бідності та погіршенні доходів населення. В перші роки кризи рівень бідності зріс, і в 2007 – 2009 рр. офіційний показник збільшився з 13% до 14,3%, а кількість людей, що жили за межею бідності, зросла майже на 4,9 млн осіб. Одночасно у 2008 р. реальний медіанний дохід домогосподарств скоротився приблизно на 3,6% [6], це стало одним з найбільших падінь за кілька десятиліть. Для американців це означало не просто статистичне «збідніння», а реальні проблеми з оплатою житла, медичних послуг, освіти та повсякденних витрат.

Одним із значних вимірів кризи став обвал ринку житла. За даними компанії RealtyTrac, у 2008 р. кількість звернень щодо процедур звернення стягнення (foreclosure filings) зросла на 81%, і приблизно 1 з 54 американських родин отримала принаймні одне повідомлення про початок процедури втрати житла, а загалом було зафіксовано близько 3,2 млн. таких випадків [9]. У 2009 р. кількість об'єктів нерухомості з процедурами стягнення сягнула близько 2,8 млн, а в окремих штатах (Невада, Каліфорнія, Аризона) частка продажів житла, що перебувало у стані foreclosure, становила майже половину всіх операцій на ринку [16], що призвело до різкого падіння цін на житло, руйнування накопиченого капіталу середнього класу та формування цілих «спустошених» районів, де великі квартали будинків стояли порожніми або були відібрані банками.

Погіршення економічної ситуації позначилося й на структурі споживання, доступі до послуг та загальній якості життя. Через скорочення доходів та втрату роботи багато домогосподарств були змушені відмовлятися від медичного

страхування або переходити на дешевші, менш повні пакети послуг [14]. Зростання безробіття та нестабільна зайнятість сприяли збільшенню кількості людей, які покладаються на державні програми підтримки (food stamps), допомогу малозабезпеченим, розширені виплати з безробіття тощо), що підвищувало навантаження на бюджетну систему.

У довгостроковій перспективі криза сприяла змінам в поведінці домогосподарств і бізнесу, адже багато сімей стали обережніше ставитися до боргів, скоротили споживчі витрати, що вплинуло на структуру економічного зростання в наступні роки. Відновлення зайнятості після офіційного завершення рецесії було повільним та нерівномірним, а частина безробітних стикнулася із проблемою тривалого безробіття або вимушеного працевлаштування на гірших умовах, ніж до кризи [6; 9], що започаткувало дискусію про «jobless recovery», тобто відновлення економіки без пропорційного відновлення робочих місць, а також загострило питання нерівності доходів та доступу до якісної зайнятості.

Отже, соціально-економічні наслідки фінансової кризи 2008 р. у США проявилися в поєднанні глибокого макроекономічного спаду, різкого погіршення ситуації на ринку праці, зростання бідності та втрат житла, а також в суттєвих змінах державної політики та фінансового регулювання.

Криза також оголила проблеми у фінансовому секторі, змусивши уряд США реалізовувати масштабні програми порятунку банків, реформувати систему регулювання та переглянути роль держави в забезпеченні економічної стабільності [8]. Зокрема, було прийнято Закон про надзвичайну економічну стабілізацію та Програму допомоги проблемним активам (TARP) (центральна програма порятунку, затверджена 3 жовтня 2008 р., згідно якої уряду США надано право витратити до 700 млрд. доларів США на вирішення кризи, у тому числі – на допомогу банкам і фінансовим установам) [5].

За даними Міністерства фінансів США, близько 250 млрд доларів було спрямовано на стабілізацію банківського сектору, додаткові кошти – на підтримку ринків кредитування, автомобільної промисловості та компанії AIG [21]. З одного боку, це допомогло уникнути ще більшого обвалу та повного «замороження» кредитування, з іншого – викликало гострі суспільні дискусії щодо справедливості «порятунку» великих корпорацій за рахунок платників податків, які масово втрачали житло й роботу.

Вважаємо, що ключовий урок фінансової кризи 2008 року полягає в тому, що ефективно державне втручання має бути не ситуативним, а системним і превентивним, поєднувати фінансове регулювання з соціальною політикою та спиратися на прозорі механізми управління ризиками. Саме такий підхід може зменшити ймовірність повторення подібних криз у майбутньому та пом'якшити їх соціально-економічні наслідки.

Висновки. Фінансова криза 2008 р. стала одним із наймасштабніших економічних потрясінь сучасності, продемонструвавши глибоку взаємозалежність світових фінансових ринків та вразливість економік до системних дисбалансів. Незважаючи на заходи державної підтримки, включаючи антикризові програми та реформування фінансового нагляду, криза оголила глибинні структурні проблеми американської економіки й актуалізувала питання підвищення її стійкості. Загалом події 2008 року стали важливим уроком для світової спільноти, засвідчивши необхідність посилення регулювання, підвищення прозорості фінансових операцій

та забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку як окремих держав, так і глобальної економіки загалом. Криза була використана для «рестарту» економічної моделі, а радикальне посилення державного втручання у фінансовий сектор стало основою сучасного фінансового регулювання, хоча зараз вони також піддаються тиску щодо дерегуляції в умовах нових економічних викликів. Її уроки й досі залишаються актуальними як для США, так і для інших країн, які прагнуть побудувати більш стійкі та соціально орієнтовані економічні моделі. Наукова новизна полягає у поєднанні макроекономічного та соціального підходів до аналізу наслідків кризи, а також у систематизації ключових факторів, що визначили глибину та тривалість її впливу на економіку США. Отримані результати дозволили уточнити роль державного регулювання у подоланні кризових явищ і підвищенні стійкості фінансової системи.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом довгострокових соціальних наслідків криз, зокрема впливу на нерівність доходів, трансформацію ринку праці та ефективність сучасних механізмів фінансового регулювання в умовах нових глобальних викликів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Воронова О. В. Глобальні фінансово-економічні кризи та їх вплив на економіку держав [Електронний ресурс] / О. В. Воронова, С. М. Марущак, М. І. Пугачов // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 51 – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-9>.
2. Дошин С. В. Світова фінансово-економічна криза 2008 – 2009 років та її особливості в Україні [Електронний ресурс] / С. В. Дошин // Міжнародна економіка. – 2011. – Вип. 2 (1). – С. 73 – 78. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_2\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_2(1)_13).
3. Кісельов Є. О. Світова економічна криза 2008 року в історії України / Є. О. Кісельов // Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. – 2024. – Вип. 16. – Т. 1. – С. 8 – 11.
4. Король М. М. Дослідження впливу глобальних криз на світову економіку / М. М. Король, Д. І. Петрусь, І. В. Лапа // Сталий розвиток економіки. – 2023. – № 2 (47). – С. 97 – 104. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-14>.
5. About TARP [Electronic Resource] // U.S. Department Of The Treasury. – 2008. – Mode to Access: <https://surl.li/jlysep>.
6. Arloc Sherman, Robert Greenstein, Danilo Trisi and Paul N. Van de Water. Poverty Rose, Median Income Declined, and Job-Based Health Insurance Continued to Weaken in 2008 [Electronic Resource] // Center on Budget and Policy Priorities. – 2009. – Mode to Access: <https://srt.vg/zogcs>.
7. Consumer spending and U.S. employment from the 2007 – 2009 recession through 2022 [Electronic Resource] // U.S. Bureau Of Labor Statistics. – Mode to Access: <https://srt.vg/xwwux>.
8. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act [Electronic Resource] // U.S. Congress. – 2010. – Mode to Access: <https://surl.li/epvmtq>.
9. Foreclosures soar 81 percent in 2008 [Electronic Resource] // Reuters. – 2009 – Mode to Access: <https://srt.vg/pjkaj>.
10. Great Recession, great recovery? Trends from the Current Population Survey [Electronic Resource] // U.S. Bureau Of Labor Statistics. – 2018. – Mode to Access: <https://srt.vg/vxruc>.
11. Housing, Mortgage Markets, and Foreclosures [Electronic Resource] // Board of Governors of the Federal Reserve System. – 2008. – Mode to Access: <https://surl.lu/apsbeo>.
12. Japan's Financial Crises and Lost Decades. Federal Reserve Bank of Dallas [Electronic Resource] // Globalization and Monetary Policy Institute. – 2014. – Mode to Access: <https://surl.li/cebmfj>.
13. Kneebone E. The Great Recession and Poverty in Metropolitan America [Electronic Resource] / E. Kneebone // Brookings. – 2010. – Mode to Access: <https://srt.vg/ihtxq>.
14. Milio Simona. Impact of the Economic Crisis on Social, Economic and Territorial Cohesion of the EU. – 2014 – Mode to Access: <http://www.europarl.europa.eu/studies>.

15. Monetary Policy Report of February 2009 [Electronic Resource] // The Federal Reserve Board. – 2009. – Mode to Access: <https://surl.li/ecqtmz>.
16. RealtyTrac year-end report shows record 2.8 million U.S. properties with foreclosure filings in 2009 – an increase of 21 percent from 2008 and 120 percent from 2007 [Electronic Resource] // Stanford University – Mode to Access: <https://srt.vg/dtwty>.
17. Shifts in U.S. Merchandise Trade 2009 [Electronic Resource] // United States International Trade Commission. – Mode to Access: <https://surl.li/ktufhm>.
18. State and Metropolitan Area Trade Data [Electronic Resource] // Foreign Trade. – 2026. – Mode to Access: <https://surl.li/cqofux>.
19. Tangjun Y., Fukao K. Why is Japan so heavily affected by the global economic crisis? An analysis based on the Asian international input-output tables // Centre for economic policy research. – 2009, June 8. – Mode to Access: <https://surl.li/eoahfc>.
20. The global crisis and its consequences for the USA [Electronic Resource] // Bloomberg. – 2010. – Mode to Access: <https://surl.li/rwtktn>.
21. Troubled Asset Relief Program (TARP) [Electronic Resource] // U.S. department of the treasury – 2024 – Mode to Access: <https://surl.li/jgpamo>.
22. United States Export [Electronic Resource] // WITS. – 2012 – Mode to Access: <https://u.to/IqKIIg>.
23. United States GDP [Electronic Resource] // WITS. – 2012 – Mode to Access: <https://u.to/PKKIIg>.
24. United States Import [Electronic Resource] // WITS. – 2012 – Mode to Access: <https://u.to/QaKIIg>.

References:

1. Voronova, O. V., Marushchak, S. M., & Pugachev, M. I. (2023). Global financial and economic crises and their impact on the economy of states. *Economy and Society*, (51). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-9>. [In Ukrainian].
2. Doshchin, S. V. (2020) The global financial and economic crisis of 2008–2009 and its features in Ukraine. *International Economy*, 2 (1), 73 – 78. <https://share.google/hx2GuTSEB5aACWJej>. [In Ukrainian].
3. Kiselev, E. O. (2024). The global economic crisis of 2008 in the history of Ukraine. *Bulletin of the Student Scientific Society of the Vasyl Stus Donetsk National University*, (16), 8 – 11. [In Ukrainian].
4. Korol, M. M., Petrus, D. I., & Lapa, I. V. (2023). Research on the impact of global crises on the world economy. *Sustainable Development of the Economy*, 2 (47), 97 – 104. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-14>. [In Ukrainian].
5. *About TARP*. (2008). U.S. Department of the Treasury. <https://surl.li/jlysep>. [In English].
6. Arloc Sherman, Robert Greenstein, Danilo Trisi and Paul N. Van de Water (2009). *Poverty Rose Median Income Declined, and Job-Based Health Insurance Continued to Weaken in 2008*. Center on Budget and Policy Priorities. <https://srt.vg/zogcs>. [In English].
7. *Consumer spending and U.S. employment from the 2007 – 2009 recession through 2022*. (n.d.). U.S. Bureau Of Labor Statistics. <https://srt.vg/xwwux>. [In English].
8. *Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*. (2020). U.S. Congress legislation. <https://surl.li/epvmtp>. [In English].
9. *Foreclosures soar 81 percent in 2008*. (2008) Reuters. <https://srt.vg/pjkaj>. [In English].
10. *Great Recession, great recovery? Trends from the Current Population Survey*. (2018). U.S. Bureau Of Labor Statistics. <https://srt.vg/vxruc>. [In English].
11. *Housing, Mortgage Markets, and Foreclosures*. Board of Governors of the Federal Reserve System. (2008). Federal Reserve System. <https://surl.li/apsbeo>. [In English].
12. *Japan's Financial Crises and Lost Decades*. Federal Reserve Bank of Dallas. (2014). Globalization and Monetary Policy Institute. <https://surl.li/cebmfj>. [In English].
13. Kneebone, E. (2010). *The Great Recession and Poverty in Metropolitan America*. Brookings. <https://srt.vg/ihtxq>. [In English].
14. Milio, S. (2020). *Impact of the Economic Crisis on Social, Economic and Territorial Cohesion of the EU*. <http://www.europarl.europa.eu/studies>. [In English].
15. *Monetary Policy Report of February*. (2009). The Federal Reserve Board. <https://surl.li/ecqtmz>. [In English].

16. RealtyTrac year-end report shows record 2.8 million U.S. properties with foreclosure filings in 2009 – an increase of 21 percent from 2008 and 120 percent from 2007. (2010). Stanford University. <https://srt.vg/dtwty>. [In English].
17. Shifts in U.S. Merchandise Trade 2009. (2009). U.S. International Trade Commission. <https://surl.li/ktufhm>. [In English].
18. State and Metropolitan Area Trade Data. Foreign Trade. (2020). U.S. Census Bureau. <https://surl.li/cqofux>. [In English].
19. Tangjun Yuan, Kyoji Fukao (2009, June 8). Why is Japan so heavily affected by the global economic crisis? An analysis based on the Asian international input-output tables. Centre for economic policy research. <https://surl.li/eoahfc>. [In English].
20. The global crisis and its consequences for the USA. (2010) Bloomberg. <https://surl.li/rwtktn>. [In English].
21. Troubled Asset Relief Program (TARP). (2020). U.S. Department Of The Treasury. <https://surl.li/jgpamo>. [In English].
22. United States Export. (2012). WITS. <https://u.to/IqKIIg>. [In English].
23. United States GDP. (1997). WITS. <https://u.to/PKKIIg>. [In English].
24. United States Import. (2012). WITS. <https://u.to/QaKIIg>. [In English].

Vladyslav Solomianyi, Master's student, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SOCIO-ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE CONSEQUENCES OF THE 2008 FINANCIAL CRISIS IN THE UNITED STATES

Abstract. *The article aims to analyze the socio-economic and administrative consequences of the 2008 financial crisis in the United States, which became one of the deepest global shocks of the early twenty-first century and determined the subsequent trajectory of the world economy. The key causes of its emergence are identified, including structural imbalances in the financial system, excessive mortgage lending, risky asset securitization, and insufficient regulatory oversight. The study examines the impact of the crisis on the macroeconomic and social indicators of the United States, namely the decline in GDP, the collapse of the housing market, the reduction of exports and imports, a sharp rise in unemployment, a decrease in household incomes, and an increase in poverty levels.*

The methodological framework of the research combines the use of general scientific methods of analysis and synthesis, statistical and comparative analysis of U.S. macroeconomic indicators in 2005 – 2012, as well as a systemic approach to considering the financial crisis as a complex socio-economic phenomenon. In addition, the methods of scientific abstraction and generalization are applied to formulate conclusions and identify the main trends in economic development.

The scientific novelty of the study lies in the comprehensive analysis of the socio-economic and administrative consequences of the 2008 financial crisis in the United States, particularly in identifying the interrelationship between transformations in government regulatory policy, changes in the socio-economic structure of society, and the long-term effects of the crisis on the functioning of the American economy and the system of public administration.

Conclusions. *It is demonstrated that the crisis revealed the deep vulnerability of the financial sector and highlighted the need to strengthen oversight, increase transparency, and develop a more resilient socio-economic model of development. The results also indicate the need to improve government regulatory mechanisms to minimize systemic risks and prevent similar crisis phenomena in the future.*

Key words: 2008 financial crisis, Great Recession, socio-economic consequences, labor market, USA, government regulation, economic resilience.

Надійшла до редколегії 27.02.2026

УДК: 81'42:32.019.5:327

Marharyta Lymar,

Ph. D. (Political Sciences), Associate Professor,
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9902-2709>

CONSTRUCTING AND RECONFIGURING A SYMBOLIC BORDER: LINGUISTIC FRAMING OF UKRAINE IN U.S. PRESIDENTIAL DISCOURSE (2022 – EARLY 2026)

***Abstract.** The purpose of this article is to examine how U.S. presidential discourse constructs and reconfigures the symbolic geopolitical meaning of Ukraine in the context of the Russia–Ukraine war. The study analyzes the rhetoric of Presidents Joseph (Joe) Biden and Donald Trump, focusing on how Ukraine is framed either as a value-based actor within a democratic community or as a contingent and negotiable element within a transactional political framework.*

The methodological basis combines Critical Discourse Analysis, framing theory, and insights from border studies. The research draws on a corpus of presidential speeches, interviews, and official statements (2022 – early 2026) and focuses on key linguistic mechanisms, including naming, scenario-based framing, and evaluative language. A comparative approach is used to identify differences between value-based and transactional models of discourse.

The scientific novelty lies in the attempt to reconceptualize Ukraine as a symbolic geopolitical boundary constructed and reconfigured through linguistic framing in presidential discourse. The study introduces symbolic bordering as a dynamic and discursively mediated process, linking discourse analysis with border studies.

The author concludes that U.S. presidential discourse actively shapes Ukraine's symbolic position. In J. Biden's rhetoric, Ukraine is framed as a symbolic frontier of the democratic world, while Trump's discourse reconfigures it through a transactional logic centered on the notion of a «deal». This shift reflects a broader transformation from normative to pragmatic framing. The findings suggest that symbolic borders are not fixed but emerge as temporary outcomes of ongoing discursive processes. Future research may further explore symbolic bordering across different political and communicative contexts, including digital discourse and diplomatic interaction.

Key words: linguistic framing, symbolic border, bordering, political discourse, Ukraine, J. Biden, D. Trump.

***Problem statement.** In U.S. political discourse, Ukraine occupies a distinct symbolic position that extends beyond its role as a state involved in an ongoing conflict. Political rhetoric does not merely reflect geopolitical realities but actively constructs how Ukraine is perceived and positioned within the international arena. Through linguistic framing political actors shape the image of Ukraine as a democratic partner, a frontline state, or a more contingent and negotiable actor. These discursive choices influence how Ukraine's role and significance are understood.*

At the same time, Ukraine's representation in U.S. political discourse has not remained static. Shifts in rhetorical framing indicate ongoing processes of construction and reconfiguration in how Ukraine is constructed and interpreted, suggesting a broader change in its symbolic positioning. In this context, Ukraine can be understood not only as a geopolitical actor but also as a symbolically constructed and dynamically reconfigured boundary that reflects wider political and ideological divisions.

Analysis of research and publications. Existing scholarship on the representation of Ukraine in discourse can be broadly divided into several interconnected strands. A substantial body of research has examined framing processes in media discourse, demonstrating that lexical choices and framing strategies significantly shape how Ukraine is represented and interpreted. Media political discourse is also shown to rely on strategies of polarization, including labelling, metaphor, and victimization, which construct opposing representations of actors and reinforce ideological divisions.

At the same time, studies in political communication and discourse analysis address broader framing processes and their role in shaping interpretations of the war. For instance, Siddik Arslan argues that discourses surrounding the «Ukraine crisis» (2013 – 2025) are structured around key frames such as security, legitimacy, and victimhood, which influence identity construction and the perception of geopolitical realities [5]. However, these studies still tend to focus on media or general discursive contexts, paying less attention to presidential discourse as a distinct site of meaning-making and symbolic bordering.

Research on political discourse highlights the role of linguistic and rhetorical strategies in shaping war narratives. Presidential speeches employ specific rhetorical devices to construct ideological narratives and influence public attitudes [4]. At the micro-linguistic level, Nataliia Tymoshchuk's studies show that euphemisms (e.g., «crisis», «battle», «aggression») function as strategic tools that mitigate negative aspects of the war and shape audience perception, while a broader range of stylistic devices – including metaphors, epithets, inversion, and pronoun strategies – enhances emotional impact, reinforces persuasion, and contributes to constructing a positive image of the political leader as a defender of democratic values and a supporter of Ukraine [2; 30]. At the same time, lexical-level analyses provided by Liana Yakovchuk and Anatolii Khudolii point to variation in the nomination of the war, demonstrating the coexistence of terms such as «war», «aggression», «conflict», and «invasion», and highlighting the dependence of linguistic representation on communicative context [3]. Taken together, these studies provide an empirical foundation for examining how linguistic resources function not only as stylistic devices but also as mechanisms of meaning construction in U.S. presidential discourse.

Recent research has also begun to examine the rhetorical strategies of U.S. President Donald Trump in the context of the Russia – Ukraine war. As shown in the policy-oriented study by Elena Koneva, produced within the Russia Program at George Washington University – a U.S.-based research initiative examining Russia from a Western academic perspective, Trump's discourse has been shown to construct a narrative of rapid, deal-driven peace, which raises expectations of conflict resolution but simultaneously contributes to increased polarization and mistrust among audiences [12]. These narratives are interpreted differently across contexts, reflecting divergent expectations and political alignments.

A growing body of research has further explored rhetorical and cognitive-linguistic strategies in direct diplomatic interaction between political leaders, demonstrating how rhetorical devices function as instruments of power negotiation in high-stakes communication and how discourse-pragmatic features – such as impoliteness, interruption, and evaluative language – contribute to asymmetry and hierarchical positioning.

At the same time, earlier studies of borders and identity have emphasized that boundaries are not only territorial but also symbolically constructed through processes of nation-building and differentiation between political communities [10; 13]. However, despite these contributions, a systematic analysis of linguistic framing within U.S. presidential discourse remains limited. In particular, insufficient attention has been paid to how language constructs and reconfigures Ukraine not only as a political actor but also as a symbolic geopolitical boundary.

The novelty of this study lies in the attempt to reconceptualize Ukraine as a symbolic geopolitical boundary, constructed and reconfigured through linguistic framing in U.S. presidential discourse (2022–early 2026). It addresses a gap in existing research by linking framing analysis with processes of symbolic bordering.

The purpose of this paper is to examine how linguistic framing in U.S. presidential discourse shapes the image of Ukraine and to analyze how shifts in discursive strategies reflect changes in its symbolic geopolitical positioning and bordering.

The main text of the article. Before proceeding to the analysis of political discourse through the lens of framing and border studies, we briefly outline the methodology and key theoretical frameworks underpinning this study. First, Critical Discourse Analysis (CDA) provides the theoretical foundation for examining language as a form of social practice. Rather than treating discourse as a neutral reflection of reality, CDA understands it as a means of constructing and reproducing social relations, power, and ideology within broader socio-political contexts. A central concern of CDA is the relationship between discourse and power: as Teun van Dijk argues, discourse contributes to the enactment, legitimization, and reproduction of social dominance and inequality [8, p. 467 – 468].

Building on this perspective, *framing* is understood as a process through which political actors define situations, select relevant aspects of reality, and organize interpretation. *Frames* function as interpretive structures – or «lenses» – that guide how actors, events, and relationships are perceived [11]. Rather than being neutral, frames are closely linked to values and moral interpretations and, once established, tend to shape what is perceived as «common sense» [6].

While framing theory conceptualizes frames at a general cognitive level, this study focuses on their linguistic realization in political discourse. To capture this process analytically, three interconnected mechanisms are identified. (1) *Naming and labeling*, conceptualized in the Discourse-Historical Approach as «nomination strategies» [22, p. 95], define who the actor is by assigning roles and identities, thereby establishing political status and legitimacy. (2) *Scenario-based framing* situates the actor within a broader interpretive environment, often through metaphor and narrative structures that shape how the situation is understood, selectively highlighting certain aspects of reality while obscuring others [15, p. 2]. (3) *Evaluative language* assigns value and meaning to the actor, constructing its moral and political identity [14]. These mechanisms do not

constitute a fixed classification within framing theory, but operate simultaneously and interact in the process of meaning-making and symbolic bordering.

In contemporary political discourse, Ukraine is mainly viewed through the lens of the ongoing war, making it difficult to separate representations of the country from those of the conflict. War-related narratives do not simply accompany Ukraine's image; they shape how it is perceived. Accordingly, this study analyzes linguistic framing within the rhetoric of war, through which Ukraine is constructed and positioned in broader political and ideological contexts.

Building on this perspective, *borders* can be understood not as fixed territorial lines but as socially constructed and discursively produced phenomena. Contemporary border studies emphasize a shift from boundaries to processes of *bordering* – practices through which socio-spatial differences are constructed and maintained [10, p. 672]. From this viewpoint, borders function as symbolic structures that distinguish between «inside» and «outside», contributing to the formation of political and cultural identities. Rather than being static, they are continuously reproduced through discourse and social practice [31, p. 12]. Integrating this perspective with framing theory allows us to conceptualize borders as discursively mediated constructs. Thus, Ukraine appears not only as a geopolitical actor but also as a *symbolically constructed border*, whose meaning is shaped within U.S. presidential discourse.

Linguistic framing of Ukraine in President Biden's discourse. The study by Tymoshchuk provides an important empirical foundation for understanding the linguistic construction of the war in Ukraine in President Joseph (Joe) Biden's early discourse in 2022. Focusing on euphemisms as a key rhetorical strategy, the author demonstrates that Biden often avoids the direct use of the word «war», replacing it with expressions such as «invasion», «aggression», «crisis», and «the great battle for freedom» [30, p. 212]. These lexical choices are not random but form a coherent system of euphemistic substitutions performing predominantly veiling and cooperative functions. For instance, **the Warsaw speech of March 26, 2022**, contains the term «war» (approximately 10 occurrences), suggesting that direct nomination coexists with alternative nominations such as «aggression» (1), «invasion» (4), «fight» (7) and «battle» (8) [24]. This indicates that Biden's discourse is characterized by a flexible use of multiple naming strategies.

At the same time, these euphemistic and metaphorical expressions contribute to a broader process of framing. By representing the conflict as a «battle for freedom» and positioning Ukraine and its people «on the frontlines», Biden's discourse constructs Ukraine not merely as a state involved in war, but as a site of democratic struggle and moral significance [30, p. 214]. In this way, Ukraine emerges simultaneously as a victim of aggression, a defender of democratic values, and a frontline actor within a larger ideological confrontation.

The Warsaw speech of February 21, 2023, demonstrates a certain shift toward more direct and explicit language. The term «war» is openly and repeatedly used (13 occurrences, including «President Putin's war» and similar formulations, compared to «Russian aggression» – used three times) as a direct nomination and primary descriptor of the conflict, positioning Ukraine as the target of this aggression [26].

At the level of scenario-based framing, the war is situated within a broader global and ideological context. By stating, «the whole world faced a test for the ages» («test» – 6 almost consecutive occurrences) and framing the conflict as one between democracy and autocracy, Biden constructs a geopolitical narrative in which Ukraine becomes part

of a broader global scenario of confrontation between political systems rather than a local or regional conflict [26].

Finally, evaluative language reinforces this structure by assigning clear moral value to the actors and events. Expressions such as «murderous assault on Ukraine» and «naked aggression» as well as references to «crimes against humanity» attribute strong negative evaluation to Russia, while repeated references to «freedom» (17 occurrences) and democratic values construct Ukraine and its allies as morally legitimate actors [26].

A particularly illustrative example of framing can be found in Biden's statement: «If Russia stopped invading Ukraine, it would end the war. If Ukraine stopped defending itself against Russia, it would be the end of Ukraine» [26]. Through this conditional framing, the conflict is constructed as a one-sided act of aggression requiring defence, with an existential implication: ending Russian action brings peace, whereas ending Ukrainian resistance entails Ukraine's disappearance. In this way, the statement legitimizes continued support for Ukraine as both necessary and morally justified. It produces a coherent frame in which Ukraine is constructed as not only a state under attack, but as a boundary between competing political and value systems.

The joint press conference of December 12, 2023, further develops this framing while introducing a more explicitly policy-oriented dimension. Although the speech is situated within a pragmatic and institutional context, the term «freedom» remains a central lexical and conceptual element in the political discourse of both President Biden and President Volodymyr Zelenskyy. Ukraine is repeatedly described as «standing strong and free», while its future is framed as «firmly rooted in the West» [7].

At the same time, the discourse incorporates a stronger sense of urgency and conditionality. Statements such as «Ukraine will emerge from this war... free... unless we walk away» introduce a dependency between continued Western support and the preservation of Ukraine's freedom [7]. In this way, the framing shifts from purely ideological representation toward a more strategic narrative, in which freedom is not only a value but also a contingent outcome requiring sustained political and military commitment. This strategic dimension is further reinforced through the representation of Ukraine as an active and resilient actor.

Expressions such as «the brave people of Ukraine have defied Putin's will at every turn» construct a recurring narrative of courage and resistance, where the adjective «brave» functions as a stable marker of Ukraine's moral identity [7]. In contrast, Russia is framed through a discourse of failure, as reflected in the statement «Putin has failed – failed in his effort to subjugate Ukraine», reinforcing moral polarization within the discourse. Moreover, references to continued military assistance – «We'll continue to supply Ukraine with critical weapons and equipment as long as we can» – extend the framing beyond symbolic representation into the realm of policy justification. Finally, references such as «Ukraine's freedom is on the line» reframe the conflict at a level beyond the national, suggesting that the outcome of the war carries broader implications for global security and the stability of democratic systems [7].

The NATO Summit speech delivered July 9, 2024, reinforces and stabilizes the existing framing of Ukraine within a global and collective security context. Building on earlier representations, Ukraine is once again positioned not merely as a state affected by war, but as an actor embedded in a wider geopolitical and ideological confrontation. Thus, Biden maintains a consistent evaluative and ideological framing of the conflict. Russia is constructed as an illegitimate aggressor, as reflected in the formulation «Putin

wants nothing less than Ukraine's total subjugation... to end Ukraine's democracy; to destroy Ukraine's culture; and to wipe Ukraine off the map», which emphasizes the existential nature of the threat [23]. In contrast, Ukraine is positioned as a resilient and enduring actor: «Ukraine can and will stop Putin... especially with our full, collective support», and «Kyiv... was supposed to fall in five days... Well, it's still standing» [23]. These expressions reinforce the narrative of resistance already present in earlier speeches.

Importantly, the discourse further integrates Ukraine into the structure of Western security. Repeated references to coordinated military assistance – «we've built a global coalition», «we've supplied Ukraine with weapons it needs to defend itself», and «Ukraine goes to the front of the line» – frame Ukraine as a central point of collective defense efforts rather than a peripheral recipient of aid [23]. In this way, Ukraine functions as a de facto frontline of the alliance, where confrontation with Russian aggression is concentrated and strategically managed.

Despite this shift toward institutional and strategic framing, the value-based dimension remains stable. The repeated assertion that «Ukraine was a free country... is still a free country... and the war will end with Ukraine remaining a free and independent country» demonstrates the persistence of the freedom-frame across different discursive contexts, in which Ukraine remains a symbolic boundary between democratic and authoritarian systems [23].

The G20 address of November 18, 2024, demonstrates the persistence of Biden's framing of Ukraine even in contexts where it is not the primary focus. Here, Ukraine is referred to through a more formalized diplomatic formula – «sovereignty and territorial integrity» – while Russia continues to be described as an aggressor («brutal invasion») [25]. At the same time, the war is linked to global consequences, as it is presented as a cause of the global food crisis. In this way, Ukraine is integrated into a broader global governance narrative, as Russia's invasion is presented as driving global economic and humanitarian consequences.

Taken together, these speeches and remarks demonstrate a stable discursive pattern in Biden's rhetoric on Ukraine. Across different communicative contexts – from wartime addresses and press conferences to NATO and G20 statements – Ukraine is consistently framed as a sovereign, resilient, and value-bearing actor whose struggle carries significance beyond the national level. This pattern is reinforced by recurrent lexical and pronominal choices, which emphasize collective identity, shared responsibility, and the centrality of Ukraine within a broader democratic community [2].

In this sense, Biden's discourse combines moral evaluation, strategic justification, and collective identification. Ukraine appears as a legitimate democratic actor embedded in a wider community of support. Such framing helps explain why, in Biden's rhetoric, Ukraine is repeatedly linked to freedom, solidarity, and international responsibility. This creates an important point of contrast with Trump's discourse, where the dominant lexical and conceptual logic shifts away from value-based framing toward a more transactional and negotiation-oriented perspective.

Linguistic framing of Ukraine in President Trump's discourse. In contrast to President Biden's discourse, where Ukraine is framed as a symbolic frontier of the free world, President Donald Trump's rhetoric constructs Ukraine through a markedly different set of linguistic frames. Across press conferences, interviews, official speeches, and bilateral meetings, Trump repeatedly frames the war through the language of deals,

burden-sharing, cost, loss, leverage, and personal mediation. Ukraine thus appears less as a normative cause and more as a negotiable actor within a conflict-management process.

The first prominent and explicit articulation of Ukraine within his presidential discourse emerges during **the meeting with President Zelenskyy on February 28, 2025**, effectively defining the core trajectory of the Trump administration's policy toward Ukraine [16]. Donald Trump constructs Ukraine through a predominantly transactional and asymmetrical set of linguistic frames. From the outset, Ukraine is introduced not through the language of sovereignty or resistance, but through the logic of economic exchange: «we have something that is a very fair deal» [27, p. 1]. Thus, Ukraine is immediately positioned as a component of a mutually beneficial arrangement rather than a state under attack. This framing is reinforced through consistent reliance on business-oriented vocabulary. Trump explicitly defines the interaction in terms of deal-making: «I'm a businessperson. We made a deal. That's what changed» (p. 13). U.S. involvement is justified through «big investment» and return, as «the American taxpayer has to be protected» [27, p. 4]. Taken together, Ukraine becomes an object of economic calculation rather than a normative partner.

At the level of war representation, the discourse shifts from moral evaluation to managerial closure. The conflict is framed through urgency, loss, and negotiability: «we're going to try and bring this to a close», «we have to negotiate a deal», and «we want to see it stop» [27, p. 1]. In this formulation, war is not primarily an act of aggression but a costly process that must be ended through agreement.

A key transformation concerns the status of security. While the Ukrainian side foregrounds security guarantees, Trump explicitly marginalizes them: «Security is so easy. That's about 2% of the problem. I'm not worried about security. I'm worried about getting the deal done» [27, p. 9]. This reorders the hierarchy of priorities, subordinating Ukraine's security to the achievement of a negotiated outcome.

Most notably, Ukraine is consistently constructed as a weaker and dependent actor. This is articulated through metaphors of leverage: «you don't have the cards right now» (p. 21), «you're not winning this» (p. 22), and «without us, you don't have any cards» (p. 25) [27]. Such expressions reduce Ukraine's agency and frame its position as contingent upon U.S. support.

This asymmetry is further reinforced through evaluative and disciplinary language: «you're not in a very good position», «you have to be thankful», «you're not acting at all thankful», and «your country's in big trouble» [16]. In contrast, Russia is not explicitly constructed as an aggressor within the interaction, and the conflict is implicitly flattened into a situation involving two negotiating sides.

The interaction also demonstrates a shift from recognition to pressure. While Ukrainian resistance is briefly acknowledged – «your soldiers have been unbelievably brave» (p. 1) – this is quickly overshadowed by statements such as «you're gambling with World War III» (p. 21), which reframe Ukraine as a risky and insufficiently compliant actor [27].

Finally, Ukraine's resistance is framed as a factor prolonging the war. The issue of a ceasefire makes this particularly evident. By asserting that Ukraine «doesn't want a ceasefire», Trump collapses the distinction between rejecting an unsecured ceasefire and rejecting peace itself, thereby constructing Ukraine as a party obstructing settlement [27, p. 24]. As a result, responsibility for the continuation of the conflict is partially shifted to Ukraine.

Taken together, these linguistic choices construct a coherent frame in which Ukraine is no longer primarily represented as a victim of aggression or a defender of democratic values. Instead, it appears as a negotiable, dependent, and economically instrumental actor within a transactional logic of deal-making. This meeting thus establishes a discursive pattern that reconfigures Ukraine's role from a symbolic boundary of the democratic world to a subordinated participant in a negotiated settlement.

A statement delivered roughly half a year later, on **August 11, 2025, in Washington**, confirms not only the persistence but also the intensification of this framing. Trump continues to reduce the war to a matter of bargaining, foregrounding his personal capacity to «make deals», treating Ukraine less as a sovereign actor than as an object within a settlement to be arranged. This transactional logic is most visible in his discussion of territorial outcomes: «there'll be some land swapping / some changes in land», and even the characterization of occupied Ukrainian territory as «oceanfront property / the most valuable property», which reframes war in terms of real estate value [20].

At the same time, Zelenskyy is discursively downgraded – «he's gone to a lot of meetings... Nothing happened», «a lot of bad blood, but Zelenskyy's been there for three and a half years» – reinforcing Ukraine's reduced agency [20]. This continuity is further deepened through a broader reframing of responsibility: by asserting that «this is Joe Biden's war», Trump shifts the origin of the conflict away from Russia and implicitly associates Ukraine with a failed political course. Within this frame, Russia is simultaneously normalized as a rational actor – «I believe he [Putin] wants to get it over with» – while the asymmetry of the conflict is flattened – «they're all Russian and Ukrainian people». Ukraine, in turn, is constructed as the weaker and deteriorating side – «they're drafting 60-year-olds now» – and as a party expected to accept inevitable concessions [20]. A generalizing rhetoric that blurs the distinction between Russia as the aggressor and Ukraine as the victim, by framing casualties as losses «on both sides», is also evident in Donald Trump's UN speech of September 23, 2025 [17]. All of this produces a coherent reframing in which Ukraine is a diminishing actor, while Russia is implicitly repositioned as a legitimate counterpart within a deal-oriented resolution.

The August 18, 2025, meeting in the Oval Office does not mark a fundamental shift in Trump's framing of Ukraine, but rather a moderation of tone within the same discursive logic. Although he avoids the earlier openly disciplinary language and speaks more positively of long-term peace, «very good protection», and continued U.S. involvement, Ukraine is still framed less through sovereignty, aggression, or justice than through the language of settlement. Trump again insists that «this is Joe Biden's war», thereby shifting responsibility away from Russia, presenting both Zelenskyy and Putin as actors who want the war to end. At the same time, Russia is usually mentioned first, creating the impression that it is the primary proponent of ending the war and that it is its people who are dying first. Even Trump's sympathetic remarks about Ukrainians – «they're great people... they love their country» – are neutralized by the formula, «I love the Ukrainian people, but I love all people. I love the Russian people. I love them all» [18]. At the same time, his statement that «I don't think you need a cease-fire» further subordinates security concerns to the logic of a negotiated deal [18]. Thus, Ukraine remains constructed primarily as a party within a managed settlement.

In a later Trump's **interview with Norah O'Donnell for CBS News on October 31, 2025**, these framing tendencies are intensified and partially restructured. While Trump continues to present himself as a figure who «solves wars», the Ukraine case reveals a discursive tension within this self-framing. In addition, he links the continuation of the conflict to U.S. support for Ukraine. In this context, his claim that U.S. aid «allowed them [Ukrainians] to fight» carries a crucial implication: the absence of war under his presidency is constructed not as the result of deterrence or successful negotiation, but as the absence of conditions enabling Ukrainian resistance [21]. This reframes Ukraine as a dependent actor whose capacity to act is externally determined.

At the same time, the normalization of Russia is reinforced through the characterization of Putin as a «tough», «smart», and «very strong leader», which further contributes to flattening the asymmetry between the aggressor and the target of aggression [21]. As Koneva demonstrates, such framing has tangible discursive consequences: it fosters in Russia the expectation of a beneficial outcome without concessions, whereas in Ukraine it intensifies perceptions of bias and weakens trust in externally driven peace processes [12]. Within this logic, Ukraine is implicitly repositioned as the side expected to make concessions, further weakening its status as a sovereign actor under aggression.

The press conference following **the meeting between Trump and Zelenskyy in the Oval Office on December 28, 2025**, further consolidates Trump's established framing of Ukraine while introducing several notable refinements. Ukraine continues to be positioned within a flattened and depersonalized conflict. This is reflected in generalized references to suffering – «we're losing, you know, massive numbers of people» – where the absence of clear attribution obscures responsibility and dissolves the asymmetry between Russian and Ukrainian losses [19]. The use of the pronoun «they» in reference to Ukrainians – «they have been very brave... they fought very hard» – acknowledges resilience but avoid recognizing Ukraine as a sovereign political actor. Instead, the discourse shifts toward a generalized humanitarian frame centered on loss, rather than responsibility or resistance.

A particularly significant development is the continued normalization of Russia through the personalization of Putin as a cooperative and reliable counterpart. Statements such as «he [Putin] wants to see it [ending of war] happen... I believe him» and «I got along with him very well, despite the Russia, Russia, Russia hoax, which was a total hoax» construct Russia as a wrongfully accused actor, positioned more as a participant in problem-solving rather than aggression. The use of the phrase «Putin is actually working with Ukraine», rather than with Zelenskyy or with the Ukrainian government, further depoliticizes Ukraine and reframes interaction as a functional or transactional process rather than interstate relations [19].

Across President Trump's early 2026 discourse – including the interview with The New York Times (January 7) [29] and the State of the Union address (February 24) [28] – the reframing of Ukraine reaches its most consolidated form. Ukraine is no longer constructed as a distinct moral or geopolitical case but is instead absorbed into a broader catalogue of global conflicts, losing its symbolic and ideological specificity. Within this framework, the war is detached from notions of aggression and sovereignty and reinterpreted through the logic of scale, cost, and global instability. This is reinforced by repeated references to U.S. aid as excessive and misguided, which recast Ukraine not as a partner or victim but as a costly and contingent case. Taken together, these elements

represent the culmination of this reframing, integrating Ukraine into a depersonalized and pragmatic vision of international politics, stripped of its earlier status as a symbolically charged boundary of the democratic world.

Ukraine as a symbolic border: Comparative discussion. The contrast between the two discursive constructions of Ukraine can be clearly illustrated through direct interactions of Biden and Trump with President Zelenskyy:

Biden to Zelenskyy: «America stands for **freedom**... with the people of Ukraine... thank you for everything Ukraine is doing to hold the line for liberty in the world» [7].

Trump to Zelenskyy: «You've allowed yourself to be in a very bad position... But once we sign that **deal**, you're in a much better position. But you're not acting at all thankful... that's not a nice thing» [27, p. 21, 26].

A particularly revealing dimension of this contrast emerges at the level of key lexical anchors that structure the respective discourses. While Biden's rhetoric repeatedly gravitates toward the concept of «freedom», Trump's discourse is consistently organized around the notion of a «deal». These recurrent lexical choices are not merely stylistic preferences but function as cognitive and discursive triggers that shape broader framing structures.

In the analyzed materials containing President Biden's direct speech, more than 20 instances of the word «freedom» were identified in the framing of Ukraine, whereas the word «deal» does not occur. Although this analysis does not aim to provide a fully exhaustive quantitative account, the frequency of «freedom» remains analytically meaningful given its status as a recurring conceptual element in Biden's discourse [30]. In contrast, across the analyzed speeches, meeting materials, and interviews, President Trump uses the word «deal» more than 110 times – both as a noun and as a verb – while the word «freedom» is entirely absent, indicating a clear shift toward a transactional framing of Ukraine.

In Biden's discourse, the concept of «freedom» operates as a central organizing principle that links Ukraine to a wider system of values and collective identity. This is explicitly articulated in formulations such as «the great battle for freedom: a battle between democracy and autocracy... liberty and repression... a rules-based order and one governed by brute force» [24] and reinforced through repeated references to a global test for «all democracies» [26]. Within this frame, Ukraine is constructed not as an isolated actor but as part of a shared struggle for a future that is «free, sovereign, and democratic» [26]. The repeated association of Ukraine with «freedom», «democracy», and «defending» produces a coherent semantic chain in which Ukraine becomes a geopolitical boundary: frontline, shield, and symbolic frontier of the democratic world. Moreover, Ukrainian land is represented not as an object, but as a space of resistance and legitimate defense, reclaimed «from Kherson to Kharkiv» by «brave Ukrainian fighters on the frontlines» [26]. Thus, territoriality is inseparable from sovereignty, agency, and moral legitimacy.

Biden: «And the United States, together with our **Allies and partners, are going to continue to have Ukraine's back** as it defends itself ... And may God bless the heroes of Ukraine and all those who defend freedom around the world» [26].

Trump: «We look forward to getting in and digging, digging, digging... and getting some of the rare earth... I want to talk about making a deal, getting peace. And what you're doing is very disrespectful to the country, **this country, that's backed you far more than a lot of people said they should have**» [27, p. 1, 15, 22].

In contrast, Trump's discourse is structured around a fundamentally different lexical and conceptual core. Across speeches, interviews, and meetings, Ukraine is repeatedly framed through the language of negotiation, transaction, and economic calculation. Within this framework, the war is not primarily a struggle over values or sovereignty, but a problem to be solved by a deal, and Ukraine becomes part of a broader process of bargaining, compromise, and settlement.

This shift is particularly visible in references to territory, which are no longer framed as spaces of defense or national belonging, but as negotiable assets. As suggested in Trump's remarks about potential swapping of land and the treatment of Ukrainian resources as objects of extraction, territory is reinterpreted through the logic of exchange. While the phrase «raw earth» refers to rare earth minerals, the rhetorical framing extends this meaning beyond its literal referent, contributing to a certain metonymic shift. In this sense, Ukraine is discursively reduced to what Trump describes as «raw earth» – a space to be managed, divided, or utilized within a deal-oriented framework: «We'll have workers there [in Ukraine] digging, digging, digging, taking the raw earth so that we can create a lot of great product in this country [the United States]» [27, p. 9].

Moreover, the rhetoric of Donald Trump normalizes the very idea of territorial acquisition by implicitly accepting it as part of geopolitical reality, suggesting that Russia's attempt to take Ukraine was an expected or even natural outcome, and emphasizing that without his involvement «Russia would have taken over all of Ukraine. Which was its initial wish» [29]. The discourse thus acknowledges expansionist intent without morally condemning it, further weakening the normative dimension of sovereignty and reframing territorial control as a matter of capability rather than legitimacy.

As a result, the symbolic meaning of the border undergoes a profound transformation. In President Biden's discourse, the border functions as a line of defense, resistance, and value-based differentiation – a boundary that separates and protects distinct political systems. In President Trump's discourse, however, this boundary is reinterpreted as a flexible, negotiable line, subject to adjustment within a potential agreement.

Thus, the contrast between «freedom» and «deal» encapsulates two fundamentally different models of meaning construction. The first produces a chain of associations – *Ukraine* → *freedom* → *democratic values* → *collective resistance* → *defended frontier* – through which Ukraine emerges as *a symbolically charged boundary*. The second generates an alternative chain – *Ukraine* → *deal* → *transaction* → *compromise* → *territorial and resource concessions* – which progressively strips Ukraine of its symbolic significance and reduces it to *a negotiable space*. In this sense, Trump's discourse does not merely offer an alternative interpretation of the conflict, but actively reconfigures Ukraine as a symbolic border, transforming it from a value-laden frontier into a more contingent and instrumental element of international politics.

At the same time, the processes of symbolic bordering in U.S. presidential discourse remain contingent and open-ended. Even when particular configurations appear stable – as in Biden's value-based framing or Trump's transactional approach – they cannot be understood as fixed. Earlier U.S. policy under the Obama administration reflects a different configuration, in which Ukraine did not yet occupy a central symbolic position in U.S. geopolitical discourse, while broader priorities such as the 2009 «reset» with Russia framed it as a secondary actor in international politics. Later, after the onset of

Russian aggression against Ukraine, President Barack Obama remained reluctant to provide lethal military assistance [1, p. 178, 182–185].

Subsequent shifts – including Trump’s earlier support for military aid to Ukraine, Biden’s large-scale assistance policies, and the following reconfiguration of Trump’s rhetoric – demonstrate that Ukraine’s symbolic positioning varies across political contexts and leadership cycles. These shifts also complicate any linear interpretation of policy outcomes: despite Trump’s later transactional rhetoric, his first presidency adopted a more confrontational stance toward Russia in some areas, including opposition to projects such as Nord Stream 2 [9]. This indicates that the relationship between political rhetoric, policy decisions, and geopolitical developments remains non-linear.

Conclusions. The analysis demonstrates that U.S. presidential discourse does not merely describe the war in Ukraine but actively constructs and reconfigures its symbolic geopolitical meaning. In President Biden’s rhetoric, Ukraine is framed as a value-bearing actor and a symbolic boundary of the democratic world. In contrast, Trump’s discourse reconfigures Ukraine through a predominantly transactional logic centered on the notion of a «deal». This shift marks a transformation from normative to pragmatic framing, in which Ukraine’s role evolves from a symbolically charged frontier into a more contingent and instrumental element of international politics.

These findings highlight the importance of linguistic framing as a mechanism of symbolic bordering, through which political actors construct, stabilize, and reconfigure geopolitical meanings. In this sense, borders emerge not as fixed lines, but as dynamic and discursively produced structures, shaped by shifting rhetorical strategies and political contexts.

Future research may further develop this approach by examining symbolic bordering through linguistic framing across different types of discourse, including European, non-Western, and digital political communication. Particular attention may be paid to the role of political culture, diplomatic interaction, and communicative norms in shaping how symbolic borders are constructed, negotiated, and contested. Such perspectives open new directions for integrating border studies with discourse analysis and political communication.

List of sources and literature:

1. Лимар М. Ю. Американський чинник у європейських інтеграційних процесах в період президентства Барака Обама: дис... к-та політ. наук : 23.00.04 / М. Лимар. – Миколаїв: Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2019. – 249 с.
2. Тимошук Н. «Ukraine is still independent and free»: Аналіз промов Джозефа Байдена щодо війни в Україні [Електронний ресурс] / Н. Тимошук // Нова філологія. – 2025. – № 97. – Р. 114–121. – DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-97-15>.
3. Яковчук Л. Т. Лінгвістичний аналіз текстів промов президента Сполучених Штатів Америки Джозефа Байдена щодо війни в Україні [Електронний ресурс] / Л. Т. Яковчук, А. О. Худолій // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». – 2022. – № 23. – Р. 299–302. – DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.48>.
4. Abbadi R. Discourse and language of war: A comparison of the linguistic and rhetorical strategies employed in Russian, United States, and Ukrainian presidential speeches [Electronic Resource] / R. Abbadi, L. Kreishan, E. M. Al-Saidat // International Journal of English Language and Literature Studies. – 2024. – Vol. 13. – № 1. – Р. 40–60. – DOI: <https://doi.org/10.55493/5019.v13i1.4957>.
5. Arslan S. Political communication and political psychology perspectives on the Ukraine crisis: A framing and discourse analysis (2013–2025) [Electronic Resource] / S. Arslan // GPH-International Journal of Social Science and Humanities Research. – 2025. – Vol. 8. – № 10. – Р. 93–155. – DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17812863>.

6. Bammer G. The role of frames and framing in communication and change [Electronic Resource] / Ed. G. Bammer // Integration and Implementation Insights. – 2024, October 1. – Mode to Access: <https://surl.lu/dpvign>.
7. Biden J. R. The President's news conference with President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine. [Electronic Resource] / J. R. Biden // The American Presidency Project. – 2023, December 12. – Mode to Access: <https://surl.li/dlzpua>.
8. Dijk van T. A. Critical discourse analysis [Electronic Resource] / T. A. van Dijk // The handbook of discourse analysis / Ed. by D. Tannen, H.E. Hamilton, D. Schiffrin. – 2nd ed. – Wiley, 2015. – P. 466 – 485.
9. Francis D. Trump blocks Putin's pipeline with US sanctions [Electronic Resource] / D. Francis // Atlantic Council (UkraineAlert). – 2019, December 22. – Mode to Access: <https://surl.li/cpylne>.
10. Houtum, van H. The geopolitics of borders and boundaries [Electronic Resource] / H. van Houtum // Geopolitics. – 2005. – Vol. 10. – № 4. – P. 672–679. – DOI: <https://doi.org/10.1080/14650040500318522>.
11. Kaufman S. Frames, Framing and Reframing [Electronic Resource] / S. Kaufman, M. Elliott, D. Shmueli // Beyond Intractability. – 2017. – Mode to Access: <https://surl.li/ihxoex>.
12. Koneva E. How Trump's peacemaking is shaping perceptions of the peace process in Russia and Ukraine [Electronic Resource] / E. Koneva // George Washington University, Academic Policy Paper Series. – 2025. – № 17. – 14 p.
13. Kuzio T. Borders, symbolism and nation-state building: Ukraine and Russia [Electronic Resource] / T. Kuzio // Geopolitics and International Boundaries. – 1997. – Vol. 2. – № 2. – P. 36–56. – DOI: <https://doi.org/10.1080/13629379708407589>.
14. Martin J. R. The language of evaluation: Appraisal in English / J. R. Martin, P. R. R. White. – Palgrave Macmillan, 2005. – 278 p.
15. Musolff A. Metaphor framing in political discourse [Electronic Resource] / A. Musolff // Mythos-Magazin: Politisches Framing. – 2019. – № 1. – P. 1–10. – Mode to Access: <https://surl.li/cvdrvaz>.
16. President Trump and Ukrainian President Zelenskyy in Oval Office, Feb. 28, 2025 [Electronic Resource] // The White House. – 2025, February 28. – Mode to Access: <https://surl.li/hkxkwg>.
17. President Trump delivers remarks to the United Nations General Assembly [Electronic Resource] // The White House. – 2025, September 23. – Mode to Access: <https://surl.li/rvjyqh>.
18. President Trump participates in a bilateral meeting with the President of Ukraine [Electronic Resource] // The White House. – 2025, August 18. – Mode to Access: <https://surl.li/pszagc>.
19. Press conference: Donald Trump and Volodymyr Zelenskyy hold a joint press event [Electronic Resource] // Roll Call: Factbase. – 2025, December 28. – Mode to Access: <https://surl.li/fikipf>.
20. Press conference: Donald Trump announces military deployment in Washington [Electronic Resource] // Roll Call: Factbase. – 2025, August 11. – Mode to Access: <https://surli.cc/hjhwho>.
21. Read the full transcript of Norah O'Donnell's interview with President Trump here [Electronic Resource] // CBS News. – 2025, November 2. – Mode to Access: <https://surl.li/bdyjzz>.
22. Reisigl M. The discourse-historical approach (DHA) [Electronic Resource] / M. Reisigl, R. Wodak // Methods for Critical Discourse Analysis / Ed. by R. Wodak, M. Meyer. – 2nd revised ed. – Sage, 2009. – P. 87 – 121.
23. Remarks by President Biden on the 75th anniversary of the North Atlantic Treaty Organization Alliance [Electronic Resource] // U.S. Embassy & Consulates in Italy. – 2024, July 11. – Mode to Access: <https://surl.li/rhalfe>.
24. Remarks by President Biden on the united efforts of the free world to support the People of Ukraine [Electronic Resource] // The White House. – 2022. – March 26. – Mode to Access: <https://surl.li/zefnyf>.
25. Remarks during the first session of the G20 Summit in Rio de Janeiro, Brazil [Electronic Resource] // Roll Call: Factbase. – 2024, November 18 – Mode to Access: <https://surl.li/wkowyw>.
26. Remarks: Joe Biden addresses the Russian invasion of Ukraine in Warsaw [Electronic Resource] // Roll Call: Factbase. – 2023, February 21. – Mode to Access: <https://surl.li/tyehhy>.
27. Remarks prior to a meeting with President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine and an exchange with reporters [Electronic Resource] // Daily Compilation of Presidential Documents. – 2025, February 28. – Mode to Access: <https://surl.li/intlxw>.
28. Speech: Donald Trump delivers the State of the Union Address [Electronic Resource] // Roll Call: Factbase. – 2026, February 24. – Mode to Access: <https://surl.li/fpcpvx>.

29. Transcript: President Trump speaks with reporters from the New York Times, 1.07.2026 [Electronic Resource] // Senate Democrats. – 2026, January 7. – Mode to Access: <https://surl.li/ruuwf>.
30. Tymoshchuk N. M. Euphemisms in Modern Political Discourse: Joseph Biden's Speeches in the War in Ukraine [Electronic Resource] / N. M. Tymoshchuk // Alfred Nobel University Journal of Philology. – 2023. – Vol. 2. – № 26/2. – P. 210–224. – DOI: <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2023-2-26/2-13>.
31. Wille C. Identities and methodologies of border studies: Recent empirical and conceptual approaches (Borders in Perspective, Vol. 6) [Electronic Resource] / Eds.: C. Wille, D. Gerst, H. Krämer. – Luxembourg: UniGR-Center for Border Studies, 2021. – 126 p. – DOI: <https://doi.org/10.25353/ubtr-xxxx-e930-87fc>.

References:

1. Lymar, M. Yu. (2019). *American factor in European integration processes during the presidency of Barack Obama* [Ph.D. thesis in Political Science (23.00.04)]. Mykolaiv: Petro Mohyla Black Sea National University]. Petro Mohyla Black Sea National University. [In Ukrainian].
2. Tymoshchuk, N. M. (2025). “Ukraine is still independent and free”: Analysis of Joseph Biden's speeches on the war in Ukraine. *Collection of scientific papers “New Philology”*, (97), 114–121. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-97-15>. [In Ukrainian].
3. Yakovchuk, L. T., & Khudolii, A. O. (2022). Linguistic analysis of the speeches of the President of the United States Joseph Biden on the war in Ukraine. *Grail of Science*, (23), 299–302. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.48>. [In Ukrainian].
4. Abbadi, R., Kreishan, L., & Al-Saidat, E. M. (2024). Discourse and language of war: A comparison of the linguistic and rhetorical strategies employed in Russian, United States, and Ukrainian presidential speeches. *International Journal of English Language and Literature Studies*, 13 (1), 40–60. <https://doi.org/10.55493/5019.v13i1.4957>. [In English].
5. Arslan, S. (2025). Political communication and political psychology perspectives on the Ukraine crisis: A framing and discourse analysis (2013–2025). *GPH-International Journal of Social Science and Humanities Research*, 8 (10), 93–155. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17812863>. [In English].
6. Bammer, G. (Ed.). (2024, October 1). *The role of frames and framing in communication and change. Integration and Implementation Insights*. <https://surl.li/dpvjqn>. [In English].
7. Biden, J. R., Jr. (2023, December 12). *The President's news conference with President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine*. The American Presidency Project. <https://surl.li/dlzpua>. [In English].
8. Dijk, van T. A. (2015). Critical discourse analysis. In D. Tannen, H. E. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (2nd ed., pp. 466–485). Wiley. [In English].
9. Francis, D. (2019, December 22). *Trump blocks Putin's pipeline with US sanctions*. Atlantic Council (UkraineAlert). <https://surl.li/cpylne>. [In English].
10. Houtum, van H. (2005). The geopolitics of borders and boundaries. *Geopolitics*, 10 (4), 672–679. <https://doi.org/10.1080/14650040500318522>. [In English].
11. Kaufman, S., Elliott, M., & Shmueli, D. (2017). *Frames, framing and reframing. Beyond Intractability*. <https://surl.li/ihxoex>. [In English].
12. Koneva, E. (2025). *How Trump's peacemaking is shaping perceptions of the peace process in Russia and Ukraine*. George Washington University, Academic Policy Paper Series, (17). [In English].
13. Kuzio, T. (1997). Borders, symbolism and nation-state building: Ukraine and Russia. *Geopolitics and International Boundaries*, 2 (2), 36–56. <https://doi.org/10.1080/13629379708407589>. [In English].
14. Martin, J. R., & White, P. R. R. (2005). *The language of evaluation: Appraisal in English*. Palgrave Macmillan. [In English].
15. Musolff, A. (2019). Metaphor framing in political discourse. *Mythos-Magazin: Politisches Framing*, 1, 1–10. <https://surl.li/cvdvaz>. [In English].
16. *President Trump and Ukrainian President Zelenskyy in Oval Office, Feb. 28, 2025*. (2025, February 28). The White House. <https://surl.li/hkxkww>. [In English].
17. *President Trump delivers remarks to the United Nations General Assembly*. (2025, September 23). The White House. <https://surl.li/rvjyqh>. [In English].
18. *President Trump participates in a bilateral meeting with the President of Ukraine*. (2025, August 18). The White House. <https://surl.li/pszagc>. [In English].

19. *Press conference: Donald Trump and Volodymyr Zelenskyy hold a joint press event.* (2025, December 28). Roll Call: Factbase. <https://surl.li/fikipf>. [In English].
20. *Press conference: Donald Trump announces military deployment in Washington.* (2025, August 11). Roll Call: Factbase. <https://surli.cc/hjhwho>. [In English].
21. CBS News. (2025, November 2). *Read the full transcript of Norah O'Donnell's interview with President Trump here.* <https://surl.li/bdyjzz>. [In English].
22. Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods for critical discourse analysis* (2nd revised ed., pp. 87–121). Sage. [In English].
23. U.S. Mission Italy. (2024, July 11). *Remarks by President Biden on the 75th anniversary of the North Atlantic Treaty Organization Alliance.* U.S. Embassy & Consulates in Italy. <https://surl.li/rhalfe>. [In English].
24. *Remarks by President Biden on the united efforts of the free world to support the people of Ukraine.* (2022, March 26). The White House. <https://surl.li/zefnyf>. [In English].
25. *Remarks during the first session of the G20 Summit in Rio de Janeiro, Brazil.* (2024, November 18). Roll Call: Factbase. <https://surl.li/wkowyw>. [In English].
26. *Remarks: Joe Biden addresses the Russian invasion of Ukraine in Warsaw.* (2023, February 21). Roll Call: Factbase. <https://surl.li/tyehhy>. [In English].
27. *Remarks prior to a meeting with President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine and an exchange with reporters.* (2025, February 28). Daily Compilation of Presidential Documents. <https://surl.li/Intlxw>. [In English].
28. *Speech: Donald Trump delivers the State of the Union Address.* (2026, February 24). Roll Call: Factbase. <https://surl.li/fpcpvx>. [In English].
29. *Transcript: President Trump speaks with reporters from The New York Times.* (2026, January 7). Senate Democrats. <https://surl.li/ruptuwf>. [In English].
30. Tymoshchuk, N. M. (2023). Euphemisms in modern political discourse: Joseph Biden's speeches in the war in Ukraine. *Alfred Nobel University Journal of Philology*, 2 (26/2), 210 – 224. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2023-2-26/2-13>. [In English].
31. Wille, C., Gerst, D., & Krämer, H. (Eds.). (2021). *Identities and methodologies of border studies: Recent empirical and conceptual approaches (Borders in Perspective, Vol. 6)*. Luxembourg: UniGR-Center for Border Studies. <https://doi.org/10.25353/ubtr-xxxx-e930-87fc>. [In English].

Маргарита Лимар, кандидат політичних наук, доцент, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КОНСТРУЮВАННЯ ТА РЕКОНФІГУРАЦІЯ СИМВОЛІЧНОГО КОРДОНУ: ЛІНГВІСТИЧНЕ ФРЕЙМУВАННЯ УКРАЇНИ В ПРЕЗИДЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ США (2022 – ПОЧАТОК 2026 РР.)

Анотація. *Метою статті є дослідження того, як президентський дискурс США конструює та реконфігурує символічне геополітичне значення України в контексті російсько-української війни. У роботі проаналізовано риторичку президентів Джозефа (Джо) Байдена та Дональда Трампа з акцентом на фреймування України або як ціннісно орієнтованого актора у межах демократичної спільноти, або як залежного від обставин та зовнішніх впливів об'єкта переговорів у межах транзакційної політичної логіки.*

Методологічну основу дослідження становлять критичний дискурс-аналіз, теорія фреймінгу та підходи сучасних студій з дослідження кордонів. Емпіричну базу складає корпус президентських промов, інтерв'ю та офіційних заяв за період 2022 – початку 2026 рр. Основна увага приділяється ключовим лінгвістичним механізмам, зокрема номінації, сценарному фреймуванню та оцінній лексиці. Порівняльний підхід дозволяє виявити відмінності між ціннісно орієнтованими та транзакційними моделями дискурсу.

Наукова новизна полягає у спробі переосмислення України як символічного геополітичного кордону, що конструюється та реконфігурується через лінгвістичне фреймування у президентському дискурсі. У дослідженні вводиться поняття

символічного кордонування як динамічного, дискурсивно опосередкованого процесу, що поєднує дискурс-аналіз із теорією кордонів.

У висновках зазначається, що президентський дискурс США активно формує символічну позицію України. У риторичі Джо Байдена Україна постає як символічний фронтір демократичного світу, тоді як дискурс Дональда Трампа реконфігурує її через транзакційну логіку, зосереджену навколо поняття «угоди». Така зміна відображає ширшу трансформацію від нормативного до прагматичного фреймування. Отримані результати свідчать, що символічні кордони не є фіксованими, а формуються як тимчасово стабілізовані результати постійних дискурсивних процесів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням символічного кордонування у різних політичних і комунікативних контекстах, зокрема в цифровому дискурсі та дипломатичній взаємодії.

Ключові слова: лінгвістичне фреймування, символічний кордон, кордонування, політичний дискурс, Україна, Дж. Байден, Д. Трамп.

Надійшла до редколегії: 10.03.2026

УДК 327.5:001.8:519.2(477:470)«2014/2026»

Алла Киридон,
доктор історичних наук, професор,
Директор ДНУ «Енциклопедичне видавництво»,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4375-5350>,

Сергій Троян,
доктор історичних наук, професор,
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3053-6530>

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА 2014 – 2026 рр.
У РАМКАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ «КОРЕЛЯТИ ВІЙНИ»
(CORRELATES OF WAR)**

Анотація. Війна Росії проти України є наймасштабнішим конфліктом сучасності, що докорінно змінює світову систему безпеки. У статті пропонується вивчення цього збройного конфлікту через інструментарій дослідницького проєкту «Кореляти війни» (Correlates of War, COW) – міжнародної бази даних з історії воєн і міждержавних конфліктів. COW враховує чинники та змінні, які статистично пов'язані з війною, тобто дослідники аналізують, які чинники (економічні, політичні, демографічні тощо) корелюють із виникненням конфліктів. Використання інструментарію COW дозволяє перевести аналіз у площину об'єктивних кількісних даних, необхідних для верифікації теорій міжнародних відносин у постбіполярний період.

Мета дослідження полягає у теоретичному осмисленні та концептуалізації російсько-української війни 2014 – 2026 рр. у категоріях проєкту COW, визначенні її типологічних особливостей та системного значення для глобальної політики.

Методологія. У дослідженні використано типологію воєн проєкту COW, відповідно до якої увиразнюються міждержавні, внутрішньодержавні, позасистемні війни та війни

між недержавними акторами. Застосовано методологічні принципи проєкту COW (кількісний аналіз конфліктів), системний підхід, історико-порівняльний аналіз та концепції воєн четвертого-шостого поколінь тощо. Це забезпечило поєднання теоретичних припущень системного аналізу міжнародної політики з кількісними методами дослідження конфліктів, що гарантує концептуальну узгодженість та емпіричну валідність отриманих висновків.

Наукова новизна. Уперше в українському науковому дискурсі війна 2014 – 2026 рр. системно аналізується як кейс для модернізації бази даних COW. Обґрунтовано статус російсько-українського повномасштабного збройного конфлікту як «війни системного перелому», що виходить за межі класичних моделей міждержавного протистояння завдяки своїй багатовимірності.

Висновки. Доведено, що війна відповідає критеріям міждержавної війни, проте її гібридна природа та залучення недержавних акторів створюють виклик для методології COW. Війна ознаменувала кінець епохи ліберального порядку та перехід до багатопольярної конфліктної системи. Наголошено на необхідності включення інформаційно-технологічних параметрів до кількісних досліджень воєн XXI ст. На основі даного дослідження встановлено, що за основними показниками COW російсько-українська війна є найбільшим міждержавним і метасистемним повномасштабним збройним конфліктом у Європі з 1945 р., що визначає нові правила функціонування міжнародної системи.

Ключові слова: російсько-українська війна, *Correlates of War*, міждержавна війна, системний перелом, гібридна війна, багатовимірна війна, міжнародна безпека.

Постановка проблеми. Сучасна архітектура міжнародної безпеки переживає період радикальної трансформації, де ключовим детермінантом змін виступає російсько-українська війна 2014 – 2026 рр. Відразу варто зауважити, що зазначені хронологічні межі обумовлені конкретним етапом дослідження, у рамках якого верхня межа війни є ситуативною з огляду на незавершеність подій.

Попри наявність численних досліджень, виникає гостра потреба в систематизації цього повномасштабного збройного конфлікту між Росією та Україною через призму валідних кількісних методологій, зокрема проєкту «Кореляти війни» («*Correlates of War*», COW). Проблема полягає у складності класифікації війни, яка поєднує ознаки класичного міждержавного протистояння (interstate war) та новітніх гібридних, мережецентричних і багатовимірних (multi-domain) воєн, що кидає виклик традиційним категоріям політичної науки.

Дослідження російсько-української війни в межах проєкту COW є науково важливим з кількох причин. По-перше, COW є показовим стандартом кількісного аналізу конфліктів, і включення українського кейсу до цієї бази даних дозволяє корелювати оцінку масштабів руйнації міжнародного порядку. По-друге, війна 2014 – 2026 рр. стала системним переломом, що завершив епоху постбіполярного лібералізму. Актуальність підсилюється необхідністю модернізації самого аналітичного інструментарію COW для адекватного відображення воєн 4-го, 5-го та 6-го поколінь, де цифрові та інформаційні операції мають не менше значення, ніж конвенційні бойові дії.

Мета дослідження полягає у теоретико-концептуальному визначенні типологічного та системного місця російсько-української війни 2014 – 2026 рр. у межах класифікаційної системи проєкту «*Correlates of War*», а також в обґрунтуванні її впливу на трансформацію глобальної безпекової парадигми.

Методологія дослідження. Робота базується на комплексному поєднанні кількісного та якісного аналізу. Ключовим є порівняльно-типологічний метод, що дозволяє зіставити параметри поточної війни з історичними даними міжнародного дослідницького проєкту «Correlates of War» (COW), який є однією з найавторитетніших кількісних баз даних у галузі міжнародних відносин (рівень втрат, тривалість, залученість ресурсів тощо). Зокрема, у межах пропонованого дослідження використано класифікацію воєн COW, що передбачає розмежування міждержавних (inter-state), внутрішньодержавних (intra-state), позасистемних (extra-systemic) воєн, а також воєн між недержавними акторами (non-state wars). Такий підхід забезпечує концептуальну чіткість типологізації збройних конфліктів і уможливлює здійснення порівняльного аналізу їхньої динаміки в історичній перспективі. Також використано системний підхід для інтерпретації війни як такої, що впливає на системну трансформацію (system-transforming war). У контексті дослідження застосовано концепцію поколінь воєн (від 4GW до 6GW) для аналізу технологічного та інформаційного складників збройного конфлікту.

Аналіз досліджень і публікацій. Напрацьований історіографічний доробок проблеми дослідження можна презентувати кількома напрямками. До першого віднесемо теоретико-методологічні напрацювання, представлені проєктом «Correlates of War» [5], працями А. Ізмірліоглу, З. Маоза, Д. С. Беннетта [11], що визначають параметри міждержавної війни через кількісні показники (втрати, ресурси, статус акторів). Другий напрям історіографічної бази охоплює концептуалізацію «гібридності» та «системності» російсько-української війни. Монографія за редакцією В. Горбуліна [3] розкриває український фронт як епіцентр світової гібридної війни. Праця А. Киридон та С. Трояна [1] акцентує на «системному переломі» та цивілізаційному зіткненні, де Україна стає екзистенційною пасткою для російського імперіалізму. Третій напрям – технологічний: А. Лойшин [2] аналізує зміну поколінь воєн (від 4GW до 6GW), що корелює з ідеями С. Дж. Корка [6] про політичну війну. Огляд історіографічних джерел підтверджує, що сучасна агресія РФ проти України вимагає синтезу класичного кількісного підходу COW із новітніми теоріями багатовимірної війни.

Виклад основного матеріалу. Проєкт «Correlates of War» як академічне дослідження історії воєн був започаткований в 1963 р. в Мічиганському університеті політологом Дж. Девідом Сінгером [5]. Цей проєкт – один із найавторитетніших кількісних підходів до вивчення збройних конфліктів, фокусується на зборі даних про історію воєн і міждержавних конфліктів, репрезентує кількісні дослідження причин воєн тощо. Ключові принципи проєкту включають дотримання стандартних наукових принципів реплікації, достовірності даних, документування, огляду та прозорості процедур збору даних. У березні 2001 р. проєкт «Correlates of War» було передано до Університету штату Пенсільванія. Співдиректорами 2022 р. стали професор Аппалачського державного університету Джефф Картер і професор Техаського університету Скотт Волфорд.

У рамках дослідницького проєкту «Correlates of War» російсько-українська війна 2014 – 2026 рр. посідає виняткове місце як у типологічному, так і в цивілізаційно-історичному вимірі. Цей збройний конфлікт, за методологією COW, відповідає критеріям «міждержавної війни» (inter-state war), тобто війни, у якій щонайменше дві суверенні держави ведуть бойові дії з чисельністю втрат понад тисячу осіб на рік [5]. Водночас спочатку гібридна а потім повномасштабна війна

між Росією і Україною виявляє структурну складність, яка дозволяє розглядати її як гібридне зіткнення нового типу, що виходить за межі традиційних моделей «війни між державами» чи «внутрішнього конфлікту». Саме тому російсько-українська війна 2014 – 2026 рр. може бути інтерпретована як феномен перехідної епохи світової політики – від ліберального інтернаціоналізму після завершення холодної війни до багатопольярної, конфліктогенної системи XXI ст.

У межах класифікаційної системи COW війна, що розпочалася у 2014 р. з російської анексії Криму та ескалації бойових дій на Донбасі, формально підпадає під категорію міждержавної війни (*inter-state war*), хоча її початковий етап мав також ознаки позасистемної війни (*extra-systemic war*). При цьому варто враховувати, що РФ намагалася приховати пряму участь регулярних військ, використовуючи парамілітарні сили, найманців і проксі-структури. Проте після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. війна набула рис класичної міждержавної війни високої інтенсивності, що відповідає основним критеріям бази даних COW щодо залучення збройних сил, контролю територій, рівня мобілізації ресурсів і чисельності бойових втрат. З цього моменту російсько-українська війна набула системного виміру і перетворилася на один із найбільших міждержавних конфліктів у Європі після 1945 р. Вона суттєво вплинула на баланс сил, безпекові альянси та архітектуру міжнародного порядку з точки зору загрози його реконфігурації [4; 12].

З позицій аналітичного інструментарію COW, російсько-український збройний конфлікт дає можливість простежити трансформацію війни як політичного інструменту в XXI ст. Якщо в класичних моделях COW (Д. Сінгер, М. Смолл, Дж. Лемке) війни виступали результатом зіткнення держав із чітко визначеними інтересами, то у випадку російсько-української війни ми маємо справу зі збройною конфронтацією, у якій переплетені елементи ідеологічного, імперського, цивілізаційного та безпекового характеру. З одного боку, Росія виступає як ревізійністська держава, що прагне відновити сфери впливу, характерні для попередньої епохи геополітичного дуалізму; з іншого – Україна бореться за збереження суверенітету, політичної незалежності та права на цивілізаційний вибір [1, с. 282–288]. Така антиномія робить війну не лише міждержавним, а й метасистемним, тобто таким, що визначає нові правила функціонування міжнародної системи.

У методології «*Correlates of War*» особливу увагу приділяють параметрам інтенсивності, тривалості та масштабності конфліктів. Російсько-українська війна у цьому контексті демонструє унікальну комбінацію: її тривалість досягла дванадцяти років, а рівень мобілізації ресурсів і зовнішньої підтримки (зокрема з боку НАТО, ЄС, США, Польщі, Японії, Австралії й інших партнерів) став безпрецедентним для постбіполярного періоду [8; 9]. Війна охопила не лише сухопутні бойові дії, а й кіберпростір, енергетичну, інформаційну та економічну сфери, що свідчить про появу її нової багатовимірної конфігурації – «*multi-domain warfare*». З цієї точки зору COW може розширити свої критерії, доповнивши традиційні показники війни (втрати, залучення військ, контроль територій) параметрами інформаційно-технологічної інтенсивності, кібератак, санкційного тиску, воєнно-економічної стійкості. На перспективу для аналітиків COW набуває практичної актуальності завдання інтегрувати ці нелінійні показники в базу даних COW, щоб вони не втратили своєї статистичної порівнянності з війнами минулого.

Історичне місце російсько-української війни в межах проєкту «Correlates of War» визначається не лише її масштабами, а й наслідками для міжнародної системи. Вона позначила завершення епохи ілюзій про «кінець історії» [7] та про домінування ліберального порядку, який, за моделлю COW, упродовж 1990 – 2010-х рр. супроводжувався зниженням кількості міждержавних воєн. Надалі, «зіткнувшись з ворожими, ревізіоністськими державами, Сполучені Штати та Європа повинні були стояти пліч-о-пліч, щоб захистити здобутки 70 років співпраці» [10, р. 7]. Однак після 2022 р. спостерігається відновлення конфліктної логіки, характерної для попередніх циклів системних воєн, які подібно до наполеонівських воєн у XIX ст. й обидвох світових воєн у XX ст. перерозподілили сфери глобальної ієрархії. Війна Росії проти України, в оптиці «Correlates of War», може бути інтерпретована як «війна системного перелому» (system-transforming war), оскільки її результат визначатиме не лише долю окремих держав, а й напрям розвитку світового порядку. Зокрема йдеться насамперед про виживання ліберальної демократії, ефективність колективної безпеки та легітимність сили в міжнародних відносинах.

Окрім того, російсько-українська війна створює виклик для самої методології COW, оскільки порушує традиційне розмежування між війною й миром, традиційними й нетрадиційними акторами, державами й коаліціями [5]. На відміну від класичних міждержавних воєн XIX–XX ст., вона характеризується багаторівневою залученістю: на стратегічному рівні протистоять держави, а на оперативному діють численні недержавні суб'єкти (добровольчі формування, приватні військові компанії, кіберактивісти, волонтерські мережі). Тобто йдеться про необхідність врахування в рамках COW принаймні двох важливих чинників. З одного боку, залучення недержавних акторів, насамперед приватних військових компаній (ПВК) і добровольчих формувань, які суттєво впливають на інтенсивність і динаміку війни, але часто випадають з офіційної державної статистики втрат. З іншого, верифікація даних про наявні ресурси і втрати, які є плінними як з огляду на значну тривалість війни, так і її незавершеність. При цьому в якості надійних джерел як частини глобального реєстру COW можуть розглядатися, насамперед, звіти ООН і авторитетних незалежних міжнародних центрів як от Інститут вивчення війни (ISW) чи Центр стратегічних і міжнародних досліджень у Вашингтоні (CSIS), а також офіційні звіти сторін (зокрема, Генштабу ЗСУ) і незалежні дослідження (наприклад, Книга пам'яті полеглих за Україну – український неурядовий вебсайт, що займається документацією, обліком та упорядкуванням даних про втрати українських військовослужбовців у російсько-українській війні).

Загалом йдеться про те, що дані про збройний конфлікт, які потенційно може інкорпорувати COW, повинні відображати не лише військові зіткнення, а й політико-економічну динаміку, санкційні режими, гуманітарні наслідки, процеси реконфігурації альянсів тощо. Таким чином, російсько-українська війна може стати еталонним кейсом для модернізації проєкту COW у бік комплексного урахування гібридних форм конфліктності.

Вагомість російсько-української війни в історичній перспективі полягає також у тому, що вона відновлює актуальність питання про природу війни як соціально-політичного феномену. Якщо у попередніх дослідженнях COW підхід був переважно емпіричним і кількісним із фокусом на підрахунок подій, втрат і

тривалості, то російсько-українська війна спонукає до переосмислення якісного виміру: причинно-наслідкових зв'язків, ідеологічних мотивацій, ролі ідентичності та колективної пам'яті у формуванні політики держав. З цієї точки зору, військове протистояння між Росією й Україною є не просто ще одним записом у базі COW, а феноменом, який підтверджує, що війна залишається «продовженням політики іншими засобами» (за Клаузевіцем), але в нових умовах, тобто з використанням інструментів воєн четвертого, п'ятого і навіть шостого покоління (4 GW, 5 GW і 6 GW) [3]. Війни четвертого покоління – це конфлікти, в яких стирається межа між військовими та цивільним населенням, а також між політикою та війною. Вони характеризуються використанням гібридних методів, таких як інформаційні кампанії, використання проксі-сил, тероризм і політичний тиск. У війнах п'ятого покоління основний акцент робиться на технологіях та інформації. Переважно вони включають кібервійну, використання безпілотників, а також інші передові технології. Війни шостого покоління спираються на застосування зброї на нових фізичних принципах, інформаційної зброї, сили та засобів РЕБ, а також безконтактного протиборства й асиметричної війни.

Нарешті, історичне місце війни 2014 – 2026 рр. у рамках COW полягає у її ролі як маркера епохи. Вона засвідчує злам у панорамі глобальної безпеки, відкриваючи нову фазу світової історії, де домінують нестабільність, асиметричні загрози, переосмислення колективних інститутів і підірив старих механізмів стримування [8]. У термінології COW це може бути розцінено як перехід від «системи воєн низької інтенсивності» до «системи регіонально-глобальної ескалації», у якій локальні війни мають потенціал світових наслідків. Саме тому російсько-українська війна є не лише предметом статистичного аналізу, а й ключовим елементом реконцептуалізації поняття війни у XXI ст. як соціального, інформаційного й морально-ціннісного процесу, що визначає нову парадигму міжнародних відносин.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави констатувати, що російсько-українська війна 2014 – 2026 рр. є унікальним об'єктом для політичного та історичного аналізу в межах проєкту «Correlates of War». Встановлено, що вона пройшла складну еволюцію: від гібридної фази з ознаками «extra-systemic war», де агресор намагався приховати свою участь, до класичної «inter-state war» найвищої інтенсивності після 24 лютого 2022 р. За основними показниками COW – чисельність регулярних військ, контроль територій, мобілізація та рівень бойових втрат (понад 1000 осіб на рік) – ця війна стала найбільшим міждержавним конфліктом у Європі з 1945 р.

Головним підсумком є визначення російсько-української війни як «метасистемної». Вона не просто фіксує зіткнення двох держав, а виступає інструментом ревізії світового порядку, де Росія діє як ревізійністська потуга, а Україна – як гарант збереження ліберально-демократичних цінностей. Російсько-українська війна довела, що традиційна бінарна логіка COW «війна/мир» потребує розширення через залучення параметрів кібератак, санкційного тиску та воєнно-економічної стійкості, що характерно для воєн п'ятого та шостого поколінь.

Подальші наукові розвідки мають зосередитися на розробці нових метрик для проєкту COW, які б враховували роль недержавних суб'єктів (ПВК, волонтерські мережі, ІТ-коаліції) у міждержавних війнах. Важливим напрямом є вивчення довгострокового впливу тривалої війни (вже понад 12 років) на вичерпаність

ресурсів і трансформацію національних ідентичностей. Результати російсько-української війни стануть базою для прогнозування майбутніх «системних переломів» у міжнародних відносинах і розробки нових механізмів колективної безпеки, здатних ефективно протидіяти багатовимірним загрозам ХХІ ст.

Список використаних джерел і літератури:

1. Киридон А. Українська пастка для російського Левіафана / А. Киридон, С. Троян. – Київ: Ніка-Центр, 2023. – 400 с.
2. Лойшин А. Аналіз поколінь війн згідно з концепціями технологічного та хвильового розвитку суспільства [Електронний ресурс] / А. Лойшин // *Journal of Scientific Papers Social Development & Security*. – 2022. – № 12 (2). – С. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.2.1>.
3. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / За заг. ред. В. П. Горбуліна. – Київ: НІСД, 2017. – 496 с.
4. Acharya A. *The End of American World Order* / A. Acharya. – Cambridge: Polity, 2014. – 224 p.
5. COW. *The Correlates of War Project* [Electronic Resource] // *Correlates of War*. – N. d. – Mode to Access: <https://correlatesofwar.org>.
6. Corke S. J. George Kennan and the Inauguration of Political Warfare [Electronic Resource] / S. J. Corke // *Journal of Conflict Studies*. – 2006. – № 26 (1). – P. 101–120. – Mode to Access: <https://surl.li/rgpnmz>.
7. Fukuyama F. *The End of History and the Last Man* / F. Fukuyama. – New York; London; Toronto; Sydney: Simon and Schuster, 2006. – 432 p.
8. Genini D. How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy / D. Genini // *Yearbook of European Law*. – Oxford: Oxford University Press, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1093/yel/yeaf003>.
9. Global Firepower. 2025 Military Strength Ranking [Electronic Resource] // *Global Firepower*. – 2025. – Mode to Access: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.
10. Ikenberry G. J. The End of Liberal International Order? / G. J. Ikenberry // *International Affairs*. – 2018. – Vol. 94. – Iss. 1. – P. 7–23. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iix24>.
11. Izmirlioglu A. The Correlates of War Dataset [Electronic Resource] / Ahmet Izmirlioglu // *Journal of World-Historical Information*. – 2017. – № 4 (1). – P. 32–34. – DOI: <https://doi.org/10.5195/jwhi.2017.49>.
12. Vinjamuri L. (Ed.). *Competing Visions of International Order: Responses to U.S. power in a fracturing world* [Electronic Resource] / L. Vinjamuri (Ed.) // *Research Paper. U.S. and the Americas Programme*. – March, 2025. – 129 p. – Mode to Access: <https://surl.lu/catsqc>.

References:

1. Kyrydon, A., & Troyan, S. (2023). *Ukraine's Trap for the Russian Leviathan*. Nika-Center. [In Ukrainian].
2. Loishyn, A. (2022). Analysis of Generations of Wars According to the Concepts of Technological and Wave Development of Society. *Journal of Scientific Papers Social Development & Security*, 12 (2), 1–13. <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.2.1>. [In Ukrainian].
3. Horbulin, V. P. (Ed.). (2017). *World Hybrid War: The Ukrainian Front*. National Institute for Strategic Studies. [In Ukrainian].
4. Acharya, A. (2014). *The End of American World Order*. Polity. [In English].
5. COW. *Correlates of War Project*. (N. d.). The Correlates of War Project. <https://correlatesofwar.org>. [In English].
6. Corke, S. J. (2006). George Kennan and the Inauguration of Political Warfare. *Journal of Conflict Studies*, 26 (1), 101–120. <https://surl.li/rgpnmz>. [In English].
7. Fukuyama, F. (2006). *The End of History and the Last Man*. Simon & Schuster. [In English].
8. Genini D. (2025, April 11). *How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy*. Yearbook of European Law. <https://doi.org/10.1093/yel/yeaf003>. [In English].
9. *Global Firepower*. (2025). 2025 Military Strength Ranking. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>. [In English].

10. Ikenberry, G. J. (2018). The End of Liberal International Order? *International Affairs*, 94 (1), 7–23. <https://doi.org/10.1093/ia/iix24>. [In English].
11. Izmirlıoglu, A. (2017). The Correlates of War Dataset. *Journal of World-Historical Information*, 4 (1), 32–34. <https://doi.org/10.5195/jwhi.2017.49>. [In English].
12. Vinjamuri, L. (Ed.). (2025, March.). *Competing Visions of International Order: Responses to US power in a fracturing world*. Research Paper. US and the Americas Programme. <https://surl.lu/catsqc>. [In English].

Alla Kyrydon, Doctor of Historical Sciences, Professor, SSI «Encyclopedic Publishing House», Kyiv, Ukraine

Serhiy Troyan, Doctor of Historical Sciences, Professor, State University «Kyiv Aviation Institute», Kyiv, Ukraine

THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR OF 2014 – 2026 WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CORRELATES OF WAR RESEARCH PROJECT

***Abstract.** Russia’s war against Ukraine is the largest conflict of our time, which is fundamentally changing the global security system. The article proposes to study this conflict using the tools of the Correlates of War (COW) project – an international database on the history of wars and interstate conflicts. COW takes into account factors and variables that are statistically related to the war, that is, researchers analyze which factors (economic, political, demographic, etc.) correlate with the emergence of conflicts. Using the COW tools allows the analysis to be translated into objective quantitative terms, which is necessary for verifying theories of international relations in the post-bipolar period.*

***The purpose of the study** is to theoretically understand and conceptualize the Russian-Ukrainian war of 2014 – 2026 in the categories of the COW project, determine its typological features and systemic significance for global politics.*

***Methodology.** The study uses the COW typology of wars, which distinguishes interstate, intrastate, extra-systemic wars, as well as wars between non-state actors. The methodological principles of the COW project (quantitative analysis of conflicts), a systemic approach, historical and comparative analysis and concepts of fourth- to sixth-generation wars, etc. are applied. This ensures a combination of theoretical assumptions of the systemic analysis of international politics with quantitative methods of conflict research, which guarantees conceptual coherence and empirical validity of the conclusions obtained.*

***Scientific novelty.** For the first time in Ukrainian scientific discourse, the war of 2014 – 2026 is systematically analyzed as a case for the modernization of the COW database. The status of the full-scale armed conflict is argued to be a «war of systemic change», which goes beyond the classical models of interstate confrontation due to its multidimensionality.*

***Conclusions.** The study demonstrates that the war meets the criteria of an interstate war, but its hybrid nature and the involvement of non-state actors create a challenge for the COW methodology. The war marked the end of the era of the liberal order and the transition to a multipolar conflict system. The need to include information and technological parameters in quantitative studies of wars of the 21st century is emphasized. This study establishes that according to the main indicators of COW, the Russian-Ukrainian war is the largest interstate and metasystemic full-scale armed conflict in Europe since 1945, which determines new rules for the functioning of the international system.*

***Key words:** Russian-Ukrainian war, Correlates of War, interstate war, systemic break, hybrid war, multidimensional war, international security.*

Надійшла до редколегії: 11.02.2026

УКРАЇНА В ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ США ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті здійснено аналіз репрезентації України як географічного та політичного простору в американській періодиці періоду Першої світової війни. Розглянуто позицію політичного істеблішменту щодо вирішення українського питання. Окрема увага приділена діяльності аналітичної групи «Інкваєрі», яка готувала рекомендації для адміністрації В. Вільсона щодо формування зовнішньої політики США наприкінці війни.*

***Мета статті** полягає в аналізі еволюції сприйняття України, а також проблеми українського державотворення в громадсько-політичній думці США 1914 – 1918 рр.*

***Методологія дослідження** ґрунтується на дотриманні принципів системності, об'єктивності та історизму. Для дослідження витоків та формування уявлень про Україну в США був використаний історико-генетичний метод. Здійснити послідовний аналіз подій 1914 – 1918 рр. допоміг проблемно-хронологічний метод. При розгляді і співставленні матеріалів різних періодичних видань, а також позицій політичних діячів був використаний порівняльно-історичний метод. У дослідженні також застосовано контент-аналіз преси, мап і політичної карикатури, що дало змогу простежити та оцінити висвітлення України й українського питання.*

***Новизна дослідження** полягає у комплексному та системному аналізі еволюції образу України в американському публічному просторі в період Першої світової війни, який формували періодичні видання США. Висвітлено діяльність групи «Інкваєрі» та проаналізовано її рекомендації адміністрації В. Вільсона щодо вирішення українського питання на Паризькій мирній конференції.*

***Автор доходить висновку**, що попри визнання окремішності українського народу, в американському публічному та політичному просторі Україна здебільшого розглядалася як частина колишньої Російської імперії, а її державність – як похідна від німецької політики. Обмежене розуміння українського питання, позиція адміністрації В. Вільсона та відсутність сталої підтримки з боку США стали чинниками, які вплинули на невдачу українського державотворення після завершення Великої війни 1914 – 1918 рр.*

***Ключові слова:** Перша світова війна, США, міжнародна політика, українське питання, преса, американо-українські відносини.*

***Постановка проблеми.** Російсько-українська війна внесла суттєві корективи в розстановку сил на міжнародній арені та поставила під сумнів дотримання принципів міжнародного права. Разом з тим, російська агресія проти України видозмінила розвиток американо-українських відносини. З одного боку США, як держава, стали головним союзником України в її війні за незалежність. З іншого – зріс інтерес з боку американського істеблішменту та американської громадськості до України, про яку в США донедавна згадували не так часто. Така видозміна не є чимось новим та унікальним. Схожу тенденцію, щоправда в менших масштабах, можна простежити в період Великої війни 1914 – 1918 рр., коли про територію*

України дедалі частіше почали згадувати в американській періодиці та навіть під час засідань Конгресу.

Аналіз досліджень та публікацій. Процес становлення та розвитку американо-українських відносин в період Великої війни та Української революції 1917 – 1921 рр. став предметом дослідження низки вітчизняних істориків. Комплексний аналіз взаємин між США та УНР здійснив у своїй монографії О. Павлюк. Автор, головним чином, зробив акцент на взаєминах США з Українською Центральною радою та Директорією, проблемі територіальної приналежності Галичини, а також обговоренні українського питання на Паризькій мирній конференції [4]. Програму повоєнного облаштування світу, запропоновану президентом США В. Вільсоном та вирішення українського питання відповідно до її положень розглянули у своїх публікаціях Н. Городня [1], В. Шамраєва [6], О. Макарчук та В. Макарчук [3]. Розвиток політичної ситуації в Україні впродовж 1917 – 1918 рр. через призму спостережень американського представника Дагласа Дженкінса проаналізувала у своєму дослідженні Т. Клиніна [2]. Доцільно згадати й публікацію О. Сухобокової [5], яка дослідила діяльність української діаспори в США, спрямовану на пошук підтримки УНР американською громадськістю та правлячими колами.

Попри увагу вітчизняних істориків до розвитку американо-українських відносин періоду Першої світової війни варто зауважити, що основний їх фокус зосереджений на питаннях дипломатії та офіційній політиці Вашингтона. Натомість тематика сприйняття українських земель та українського народу в США опинилися поза їх увагою.

З огляду на це *метою статті* є аналіз еволюції сприйняття українських земель та ідеї незалежної української держави в громадській і політичній думці США під час Великої війни 1914 – 1918 рр.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. США посіли провідні позиції у світі за темпами економічного розвитку. Однак незначні (порівняно з провідними країнами Європи) збройні сили, а також відсутність розгалуженого дипломатичного корпусу обумовлювали обмежений політичний вплив США на міжнародній арені. Підтримка ж ізоляціоністського курсу в зовнішній політиці призвела до того, що американці мало цікавилися європейською політикою, географією та культурою.

Американську громадськість здебільшого турбували нагальні питання внутрішнього життя, на кшталт міграції, податків, збільшення своїх капіталів, розслідування корупційних скандалів. Водночас проблемам зовнішньої політики відводилася другорядна роль, що у свою чергу впливало і на сприйняття інших країн, розуміння їх культури, традицій та навіть географічного розташування. Цікавий факт, який наочно демонструє розуміння американцями європейської географії, навів британський журналіст Джеймс Велплі у своїй книзі «Американська громадська думка». В червні 1913 р. в Будапешті мав відбутися міжнародний з'їзд суфразисток. За кілька днів до його початку американським дипломатам в Бухаресті було доручено забронювати кімнати в готелі для учасників з'їзду. В повідомленні вказувалося, що кімнати мають бути розташовані у зручному місті, неподалік зали зібрань з'їзду в Будапешті [31, с. 219 – 220].

Брак знань американців про різні регіони Європи засвідчував і Дженінг Брайян – політик та майбутній держсекретар США, який здійснив у 1905 – 1906 рр.

навколосвітню подорож. Описуючи у спогадах відвідування Балканського півострова, він зазначав: «Південно-Східна Європа перебуває за межами подорожей і маловідома для нас» [13, с. 385].

Як серед широкої громадськості, так і в правлячих колах США домінувало уявлення, що чим далі на схід Європи, тим менш знайомими здавалися ці території. Українські землі в цьому плані не були винятком. Навряд чи американський соціум мав хоча б якесь уявлення про неї. Як зазначили з цього приводу історики Є. Камінський та О. Гаран, для офіційного Вашингтона до Першої світової війни Україна та «українське питання» залишалися суцільною «terra incognita» [20, с. 249-250].

Початок в серпні 1914 р. війни в Європі кардинально змінив ситуацію, обумовивши зростання серед американців інтересу до європейських подій. На шпальтах американської преси регулярно з'являлися статті не лише про загальнополітичну ситуацію, а й про перебіг подій на фронтах. В цьому контексті нерідко й фігурували українські землі та деякі українські міста. Зокрема, в номері газети «Milwaukee Leader» (Мілвокі, штат Вісконсин) за 8 вересня 1914 р. була опублікована стаття «Шанс для Польщі», де аналізувалися нові можливості, що постали перед поляками з початком світової війни. У контексті аналізу перспектив постання польської держави на політичній мапі Європи у статті також згадувалася й територія Галичини: «Далі на схід, де переважає русинська або українська раса і де вдалося успішно боротися проти польського впливу, є ознаки процвітання; і цей міцний та неприємний народ незабаром закріпиться в Галичині, як в політичному, так і в промисловому плані. Вони є фактором у польському питанні, який не можна ігнорувати» [9, с. 8].

Більше інформації про українців з'явилося в газеті «Buffalo Express» (Баффало, штат Нью-Йорк) від 14 вересня 1914 р. Автор статті, згадуючи про збори, що організували та провели представники польських та українських організацій в Баффало практично в один тиждень, пояснював читачам хто такі українці, яка їх чисельність, а також коротко характеризував взаємини з іншими народами, зокрема з поляками та росіянами [21].

Впродовж 1915 – 1916 рр. в американських періодичних виданнях почала з'являтися докладніша інформація про українські землі, їх історичний та культурний розвиток. Переважна більшість цієї інформації подавалася в контексті воєнно-політичної ситуації на Східному фронті, а про українські землі згадувалося як про території, де проходили бойові дії, планувався подальший наступ ворогуючих армій, або ж перераховувалися вчинені воєнні злочини [7; 28, с. 12]. Проте часом траплялися й винятки. Зокрема, у газеті «The Sun» (Нью-Йорк) за 10 жовтня 1915 р. з'явилася велика стаття під заголовком «Україна, забута країна, що може відділитися від Росії», а також карта із позначенням декількох українських губерній та міст (Волинська, Подільська, Київська, Полтавська та Харківська) [16, с. 5]. Її автор – Джейкоб Вітмер Гартман, філолог та журналіст, ставив досить слушне питання: «Але що ж таке країна... що таке Україна? Скільки людей в Америці коли-небудь чули про неї...?». Даючи на нього відповідь, Гартман підкреслював, що: «Україна – воєнна країна, котра займає велику частину південної Росії і навіть простягається на територію теперішньої австрійської коронної провінції Галичина. Етнографічно народ, який займає територію вздовж північного узбережжя Чорного моря і простягається до лісів Брест-Литовська на

півночі, до Каспійського моря на сході і до Карпат на заході, завжди носив український відтінок» [16, с. 5].

Наголошуючи на окремішності українців як народу, автор підкреслив: «Їхня мова чисто слов'янська й іменується великоросами чи московитами «малоросійською». Самі вони не люблять коли їх називають малоросами, надаючи перевагу як для себе, так і для назви своєї мови – українська. В Австрії вони отримали ще одну назву – русини» [16, с. 5]. При цьому Гартман зауважив, що чисельність українців відповідає населенню Італії, а їхня мова відрізняється від російської так само, як англійська від німецької.

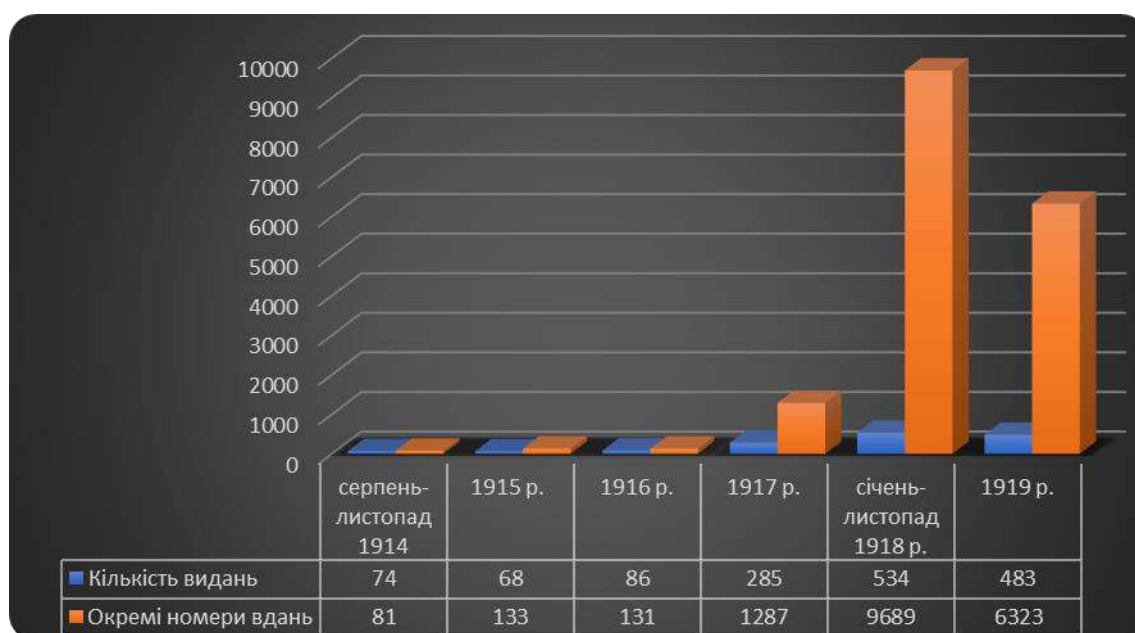
Гартман констатував факт, що попри появу англійської літератури і статей про Україну, вона все ще залишалася для американців маловідомою та незбагненою територією, як і її населення. Лише війна 1914 р. підтвердила стратегічне значення України, багаті на родючі чорноземи, запаси заліза, вугілля та нафти. На його думку, незалежна Україна могла б не лише блокувати російські стратегічні інтереси, але й зменшити загрозу російської експансії та забезпечити свободу Балкан [16, с. 5]. Підсумовуючи свої роздуми над подальшими перспективами українців, він зазначив: «Україна може стати незалежною державою, або отримати широку автономію у федеративній Росії, що принесе стабільність та культурний розвиток у регіоні» [16, с. 5].

Інформаційну кампанію шляхом поширення спеціальної літератури зі свого боку проводили і представники української діаспори в США. Зокрема, зусиллями Українського інформаційного центру при Українській народній раді була видана ціла низка брошур, яка знайомила американських читачів з українською історією, культурою, традиціями, а також прагненнями до незалежності [5, с. 153].

В останні два роки Великої війни обсяг інформації про Україну зріс не лише в американських періодичних виданнях [Рис. 1], але і серед політиків та дипломатів. Діяльність української діаспори США привела до того, що 24 січня 1917 р. Джеймс А. Гамміл – конгресмен-демократ від штату Нью-Джерсі, подав на розгляд обох палат резолюцію про підтримку у війні українського народу. 22 лютого вона була схвалена, а після підписання президентом 2 березня набула чинності. Окрім того В. Вільсон проголосив 21 квітня спеціальним днем, коли американці могли висловити свою симпатію русинам у воюючих країнах шляхом здійснення благодійних внесків, які у свою чергу мали бути передані Американському червоному хресту [5, с. 156].

Проте головним каталізатором зростання інтересу до регіону все ж таки стали бурхливі події в Російській імперії – Лютнева революція, падіння династії Романових, а також поява нових державних утворень на політичній мапі Європи. В пресі США досить часто фігурували слова «Україна», «українці», «український». Щоправда, зустрічалися вони здебільшого при описі дезінтеграційних процесів колишньої Російської імперії. Скажімо, в липні 1917 р. в багатьох виданнях згадка про Україну фігурувала в статтях, що інформували читачів про кризу Тимчасового уряду. З листопада основний акцент американських видань був зосереджений на приході до влади більшовиків та їхніх діях щодо зміцнення влади. Саме тому Україна і Українська Центральна Рада згадувалися в контексті протистояння цій загрозі. Зокрема, в газеті «New Britain herald» (Нью-Бритен, штат Коннектикут) за грудень 1917 р. повідомлялося про протистояння між українськими і більшовицькими військами в Одесі [8, с. 11], а «The Morgan City daily review»

(Морган-Сіті, штат Луїзіана) інформував читачів про ослаблення влади більшовиків завдяки наступу українських військових та козаків Каледіна [11, с. 1].

Рис 1. Кількість згадок слова «Україна» в пресі США впродовж 1914–1919 рр. на основі даних з Бібліотеки Конгресу США 09.04.2026 р. [14].

Аналіз періодичних видань за 1918 р. дозволяє стверджувати, що кількість згадок про Україну, порівняно з попередніми роками, була найбільшою. Столична газета «The Washington times» (Вашингтон, округ Колумбія) від 28 січня 1918 р. інформувала про те, що Українська Центральна Рада проголосила повну незалежність України [29, с. 1]. Впродовж року у пресі також з'являлися великі статті, автори яких роз'яснювали читачам прагнення українців до політичного самовизначення, здійснювали короткий екскурс в історію, культуру, інформували про соціально-економічний розвиток. Показовим прикладом була стаття «Боротьба України за самоврядування» [17, с. 8; 18, с. 7; 19, с. 10].

В серпневому випуску 1918 р. популярного американського наукового часопису «National Geographic Magazine» навіть вийшла окрема велика стаття «Україна, минуле та майбутнє» (The Ukraine, Past and Present). Її автор Невіл Отто Вінтер був подорожнім, який відвідав низку країн і на основі своїх спостережень й досліджень опублікував кілька праць з описом культури, історії, етнографії та економіки цих країн. Напередодні Великої війни Вінтер відвідав західні провінції Російської імперії, в тому числі і територію України, а враження та міркування від побаченого виклав у книзі «Російська імперія сьогодні і вчора» (The Russian Empire of To-day and Yesterday) [32]. Опублікована в «National Geographic Magazine» стаття була частиною книги, щоправда вже з корективами у відповідності до міжнародно-політичної ситуації, що склалася на 1918 р. Вказуючи на значення регіону, Вінтер зауважив: «Назва Україна означає прикордоння. Століттями це був оплот, який захищав Польщу та Литву від татар, турків та інших мігруючих східних жителів» [33, с. 115]. Далі автор стисло охарактеризував політичну історію України, зробивши основний акцент на козаччині, протистоянні з Польщею,

Османською імперією, взаєминах з Московським царством та Російською імперією.

Підкреслюючи специфіку українців та їх відмінність, перш за все, від росіян, Н. Вінтер зазначав: «Вони (українці – автор) розмовляють діалектом, який значно відрізняється від діалекту, яким говорять на північ і північний схід від них... Народ гарніший за великоросів... Вони, як правило, вищі і міцніші... У них живий темперамент, що веде до легковажної веселості духу, якої не знайти серед московитів... Їх характер досить поетичний і вони дуже музичні... Також вони великі любителі квітів» [33, с. 118 – 119]. Принагідно Вінтер коротко описав великі українські міста (Київ, Харків, Одесу), а також охарактеризував побут та звичаї сільських жителів. Як доповнення до статті, автор розмістив зроблені власноруч фотографії, що відображали як міську архітектуру, так і буденне життя і традиції.

Попри наявність таких публікацій в пресі, все ж таки, домінувала інформація іншого штибу – укладення Українською Центральною Радою Брест-Литовського мирного договору з країнами Четверного союзу та вступ німецьких військ на територію України. При цьому автори таких публікацій, ігноруючи більшовицьку загрозу, перед якою опинилася УНР, вказували на загарбницькі плани Німеччини та її союзників, а Брест-Литовський договір характеризували як привід для здобуття контролю над українськими природними ресурсами [12, с. 2]. Територія України розцінювалася як складова частина колишньої імперії, відділена зусиллями німецьких військових. Так, лютневий випуск «The New York Times» (Нью-Йорк) 1918 р. інформував, що нова республіка отримує розширену територію коштом решти Росії [26], а «Yorkville enquirer» (Йорк, штат Південна Кароліна) характеризував Україну як російську провінцію, що уклала окремих мир з Німеччиною [25, с. 4].

Тенденцію ототожнення України із колишньою імперією Романових зберегла і політична карикатура, що була досить поширеним інструментом тодішньої пропаганди. В 1918 р. з'явилася низка карикатур на тему Брест-Литовського договору, на кількох з яких була представлена і Україна. Зокрема, робота відомого американського художника-карикатуриста Г. Вільямса «Весняні капелюшки» (Spring Bonnets) зобразила колишню імперію як власницю магазину із коронами до якого увірвалися кайзер Вільгельм II та німецькі солдати. Погрожуючи їй зброєю, німці здійснювали грабунок, приміряючи представлені корони. Одна з них була підписана як Україна [Рис. 2]. Такий сюжет недвозначно вказував на те, що поява нових держав у Східній Європі – наслідки німецької політики.

Автори інших карикатур основний акцент робили на експансіоністській політиці Німеччини щодо України. Досить яскраво це відобразила карикатура під назвою «Німецька матінка Габбарт» (The German Mother Hubbard) [Рис. 3]. На ній Україна була представлена як порожня комора, до якої здивовано зазирає кайзер Вільгельм у пошуках їжі – пряма відсилка до прагнень німців одержати від УНР зерно та інше продовольство, передбачене умовами Брест-Литовського мирного договору.

Рис. 2. Карикатура «Весняні капелюшки» [34].

Рис. 3. Карикатура «Німецька матінка Габбарт» [27].

Ще один американський художник-карикатурист В. А. Роджерс, автор серії антинімецьких карикатур періоду Першої світової війни, вдався до виразної алегоризації, надаючи німецькій політиці щодо України «тваринних» рис. У його роботі «Нічого крім сухих кісток» [Рис. 4] німецькі солдати постають в образі гієн, що сидять перед всіяним кістками полем, позначеним як «Україна – земля достатку». Така візуалізація формує уявлення про Україну як об'єкт виснажливої експлуатації та водночас підкреслює сприйняття німецької політики виключно в деструктивному ключі.

Рис. 4. Карикатура «Нічого крім сухих кісток» [15].

Карикатури опублікували кілька газет як супровідний матеріал до статей, а також журнал «Cartoons Magazine», який спеціалізувався на політичній карикатурі. Зображуючи Україну в такому ракурсі, художники-карикатуристи в першу чергу переслідували головну мету, яку ставила перед ними державна пропаганда – формування негативного образу ворога в американському суспільстві.

Окремим засобом репрезентації України були мапи. До 1917 р. на мапах, як професійних, так і пропагандистських Російська імперія зображувалася як єдине ціле. Проте із падінням монархії та зникненням імперського простору ситуація змінилася. Впродовж липня 1917 р. – листопада 1918 р. в американській пресі було опубліковано близько 30 мап, що відображали територію України. Вони були доволі неточними та непрофесійними, а їх автори – погано обізнаними з реальною ситуацією. До того ж їх змістове наповнення часом кардинально різнилося. Зокрема, мапа, опублікована у нью-йоркській газеті «The Sun» за 22 липня 1917 р. позначала межі України п'ятьма губерніями: Подільською, Київською, Чернігівською, Полтавською та Харківською [22, с. 135]. Мапа, розміщена в «New York Times Magazine» за 17 лютого 1918 р. позначала межі України 8 губерніями, додаючи до вже згаданих ще Волинську, Катеринославську та Херсонську [22, с. 141]. Спільною рисою цих мап було зображення України складовою частиною

колишньої Російської імперії, відокремленої за сприяння Німеччини. Їх поширення виконувало пропагандистську та просвітницьку функції, спрямовані на висвітлення політичних змін у Східній Європі для американського суспільства, з акцентом на німецькій агресії.

Безумовно, присутність інформації про Україну в періодичних виданнях та карикатурах США сприяли формуванню певного уявлення серед американців про регіон. Проте оцінити наскільки вони співчували позитивному вирішенню українського питання доволі важко. Можна припустити, що переважній більшості американців було байдуже, частина взагалі не цікавилася справами заокеанських держав. Підтвердженням цього може бути анекдот, розміщений в одному з номерів гумористичного журналу «Judge» за вересень 1918 р.: «Що ти знаєш про Україну? Нічого. Я сам ніколи не вживаю таких ліків від головного болю» [24].

Розглядаючи позицію правлячих кіл США, зокрема президента В. Вільсона та його адміністрації, варто зазначити, що, попри наявну в пресі й консульських звітах інформацію, вони продовжували розглядати колишню імперію як єдиний цілісний простір. Зокрема, президент США ототожнював росіян з усіма народами імперії. Саме тому він був не готовий до розпаду Російської імперії на окремі національні утворення, що розпочалося після Лютневої революції 1917 р. [30, с. 380]. Пізніше, під час роботи Паризької мирної конференції в 1919 р. американський дипломат Ф. Полк пояснював послу УНР в Лондоні Арнольду Марголіну позицію США наступним чином: «Україна – це щось на кшталт нашого Півдня, а Росія відіграє в українсько-російському конфлікті роль нашої Півночі. Ось чому вся українсько-російська сварка нагадує нам Громадянську війну в Америці» [20, с. 250].

Після вступу США у Першу світову війну на боці країн Антанти перед В. Вільсоном постала проблема формування та оприлюднення американських цілей війни, а також моделі повоєнного світоустрою. Задля реалізації цих завдань у вересні 1917 р. зусиллями його радника полковника Е. Гауза була сформована аналітична група вчених «Інкваєрі» (Inquiry) до якої увійшло 126 науковців.

Структурно «Інкваєрі» було поділено на декілька відділів, кожен з яких займався відповідним комплексом проблем та регіоном. За період своєї діяльності експерти групи підготували близько 2000 звітів та відповідних мап, які в подальшому були використані під час роботи Паризької мирної конференції. Серед питань, які вивчали члени групи, було й питання приналежності українських земель, а тому цілком природньо, що воно знайшло своє відображення у звітах та рекомендаціях «Інкваєрі». Деякі члени групи, подібно до американських політиків, доволі скептично ставилася до ідеї створення незалежної української держави». Зокрема, історики В. Сімхович та Ф. Голдер, які були російськими іммігрантами, написали кілька звітів, присвячених Україні й наголошували на необхідності її збереження у складі оновленої Росії. Негативною була й позиція Р. Лорда, який був відповідальним експертом з польського питання та вважав за доцільне приєднання Східної Галичини до відновленої Польщі [10, с. 269 – 270].

Остаточні рекомендації «Інкваєрі» щодо українського питання були обґрунтовані і викладені у загальному звіті щодо облаштування кордонів Європи від 21 січня 1919 р. Експерти групи пропонували створення незалежної української держави, але лише за умови, що вона буде достатньо сильною та життєздатною для цього. За цієї умови до складу України мала б бути приєднана і Східна Галичина. В

протилежаючому випадку, тобто, якщо на території держави продовжуватиметься анархія, чи свою владу встановлять більшовики, Східна Галичина мала б відійти на правах автономії до Польщі [23, с. 227]. Окрім Галичини до складу української держави рекомендувалося приєднати і Кримський півострів, що обґрунтовувалося географічним відмежуванням півострова від Росії, а також недоцільністю створення окремої кримсько-татарської держави [23, с. 228].

Однак, існування незалежної України, відповідно до рекомендацій «Інкваєрі», мало бути тимчасовим, оскільки передбачалося її входження до складу Росії на федеративних засадах, але після повалення більшовицького уряду. Такий крок аргументувався економічною доцільністю [23, с. 219]. У звіті окремо розглядалася й приналежність Закарпаття та Бессарабії. Приєднання цих територій до України відкидалося з огляду на геополітичні та стратегічні мотиви. «Інкваєрі» рекомендували приєднати Закарпаття до Чехословаччини, у складі якої місцеве населення могло б отримати сприятливі можливості для розвитку. Що стосується Бессарабії, то вона мала б відійти до складу королівства Румунія, так само, як і заселена румунами частина Буковини [23, с. 231 – 232].

Утім, при виробленні умов мирних договорів під час роботи Паризької мирної конференції рекомендації «Інкваєрі» так і не були враховані.

Висновки. Впродовж Першої світової війни в періодичних виданнях США неодноразово з'являлися згадки про Україну та українців, що було зумовлено загальним зростанням інтересу до європейських подій. Висвітлення українського питання в пресі відбувалося поступово: від майже повної відсутності знань і сприйняття України як «terra incognita» на початку війни – до частіших згадок у контексті воєнних подій і революційних процесів у Російській імперії та, зрештою, до появи розлогих аналітичних публікацій у 1917 – 1918 рр. Проте, визнаючи існування окремого українського народу, що колись мав власну державність, більшість авторів не виходили за межі уявлення про цю територію як складову частину простору колишньої Російської імперії. Тому навіть проголошення незалежності УНР та укладення миру в Бресті-Литовському переважно розцінювали як наслідок німецької політики, спрямованої на відокремлення від колишньої імперії Романових багатих на природні ресурси територій.

Попри зростання обсягу інформації про Україну, політичне керівництво США, зокрема адміністрація В. Вільсона, продовжувало розглядати території колишньої Російської імперії як єдиний політичний простір. Подібні підходи простежуються і в рекомендаціях аналітичної групи «Інкваєрі», яка, визнаючи можливість існування української держави, водночас розглядала її лише як тимчасове утворення з перспективою входження до федеративної Росії. Таким чином, образ України, сформований у пресі, не суперечив, а радше відповідав офіційному політичному баченню, що зумовлювало відсутність чіткої підтримки ідеї української незалежності. Зрештою, ця обставина стала одним із чинників невдалої спроби українського державотворення після завершення Великої війни 1914 – 1918 рр.

Список використаних джерел та літератури:

1. Городня Н. Принцип національного самовизначення у формуванні нового світового порядку після Великої війни / Н. Городня // Історичні і політологічні дослідження. – 2019. – № 1 (64). – С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.31558/2079-1828.2019.1.11>.

2. Клиніна Т. Діяльність представника США Дагласа Дженкінса в Українській Народній Республіці (1917 – 1918 роки) / Тетяна Клиніна // Американська історія та політика. – 2019. – № 7. – С. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2019.07.7-16>.
3. Макарчук О. Г. Політика Франції, Великобританії та США щодо України (1918 – 1921 рр.) / О. Г. Макарчук, В. С. Макарчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Держава та армія. – 2000. – № 408. – С. 60–66.
4. Павлюк О. Б. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1921) / О. Б. Павлюк. – К.: Akademia, 1996. – 188 с.
5. Сухобокова О. Українська громада США та українське питання в період Першої світової війни / О. Сухобокова // Американська історія та політика. – 2016. – № 1. – С. 151–161.
6. Шамраєва В. М. Поява українського питання у зовнішньополітичній доктрині США у першій чверті ХХ ст. / В. М. Шамраєва // Вісник Дніпропетровського університету. – 2013. – Т. 20. – Вип. 23 (3). – С. 246–251.
7. Accuse Serbs of cruelty [Electronic Resource] // New York Times. – 1916, October 27. – Mode to Access: <https://tinyurl.com/2w59pcfb>.
8. Attack Arsenal // New Britain Herald. – 1917, December 17. – P. 11.
9. A chance for Poland? // The Milwaukee Leader. – 1914, September 8. – P. 8.
10. Biskupski M. B. Re-Creating Central Europe: The United States «Inquiry» into the Future of Poland in 1918 / M. B. Biskupski // The International History Review. – 1990. – Vol. 12. – № 2. – P. 249–279.
11. Bolshevik Rule Meets Opposition from Every Side // The Morgan City Daily Review. – 1917, December 22. – P. 1.
12. “Boshwhacking” Campaign // New-York Tribune. – 1918, February 20. – P. 2.
13. Bryan W. J. The Memoirs of William J. Bryan / W. J. Bryan. – Chicago: John C. Winston Company, 1925. – Vol. 1–2. – 560 p.
14. Chronicling America: Historic American Newspapers [Electronic Resource] / Library of Congress. – Mode to Access: <https://surl.li/jeuxlt>.
15. Gogers W. Nothing but dry bones! / W. Gogers // Cartoons Magazine. – 1918. – № 14 (1). – P. 118.
16. Hartmann J. W. The Ukraine, a forgotten nation that may separate from Russia J. W. Hartmann // The Sun. – 1915, October 10. – P. 5.
17. Hrushevsky M. Ukraine’s struggle for self-government / M. Hrushevsky // The New York Times Magazine. – 1918, February 17. – P. 8.
18. Hrushevsky M. Ukraine’s struggle for self-government / M. Hrushevsky // The Kansas City Sun. – 1918, March 30. – P. 7.
19. Hrushevsky M. Ukraine’s struggle for self-government / M. Hrushevsky // Tensas Gazette. – 1918, April 26. – P. 10.
20. Kaminsky Y. Ukraine in US Foreign Policy Doctrines / Y. Kaminsky, O. Haran // Ukrainian Statehood in the Twentieth Century: Historical and Political Analysis (Ed. O. Dergachov). – Kyiv: Political Thought, 1996. – P. 249–266.
21. Last Week’s Visitors [Electronic Resource] // Buffalo Courier-Express. – 1914, September 14. – Mode to Access: <https://tinyurl.com/5ydbdrw3>.
22. Maxwell A. Ukrainian frontiers in Austro-Hungarian and American popular cartography, 1917–1918 / A. Maxwell // New Zealand Slavonic Journal. – 2013. – Vol. 47/48. – P. 125–153.
23. Miller D. H. My Diary at the Conference of Paris: With Documents / D. H. Miller. – New York, 1924. – Vol. IV. – 496 p.
24. One of Those Foreign Makes [Electronic Resource] // Judge. – 1918. – Vol. 75 (1927). – Mode to Access: <https://bit.ly/4alkrRc>.
25. Republic of Ukraine // Yorkville Enquirer. – 1918, February 15. – P. 4.
26. Terms of peace made by Ukraine [Electronic Resource] // The New York Times. – 1918, February 12. – Mode to Access: <https://bit.ly/4txbEVe>.
27. The German Mother Hubbard // Cartoons Magazine. – 1918. – Vol. 14. – № 1. – P. 119.
28. Tonjoroff S. After Roumania – What? / S. Tonjoroff // The Evening Mail. – 1916, December 8. – P. 12.
29. Ukrainia proclaims her independence // The Washington Times. – 1918, January 28. – P. 1.
30. Warvariv C. America and Ukrainian National Cause, 1917–1920 / C. Warvariv // The Ukraine, 1917–1921: A Study in Revolution / ed. by Taras Hunczak. – Harvard, 1977. – P. 369–381.
31. Whelpley J. American Public Opinion / J. D. Whelpley. – London: Chapman & Hall, 1914. – 274 p.

32. Winter N. O. The Russian Empire of To-day and Yesterday: The Country and Its Peoples, Together with a Brief Review of Its History, Past and Present, and a Survey of Its Social, Political, and Economic Conditions / N. O. Winter. – Boston: L. C. Page & Co., 1913. – 487 p.
33. Winter N. O. The Ukraine, Past and Present / N. O. Winter // National Geographic Magazine. – 1918. – Vol. XXXIV, № 2. – P. 114–128.
34. Williams G. Spring Bonnets / G. Williams // Cartoons Magazine. – 1918. – № 13 (6). – June. – P. 791.

References:

1. Horodnia, N. (2019). The principle of national self-determination in the formation of a new world order after the Great War. *Historical and Political Studies*, 1 (64), 92–101. DOI: <https://doi.org/10.31558/2079-1828.2019.1.11>. [In Ukrainian].
2. Klynina, T. (2019). Activities of U.S. representative Douglas Jenkins in the Ukrainian People's Republic (1917–1918). *American History and Politics*, (7), 7–16. DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2019.07.7-16>. [In Ukrainian].
3. Makarchuk, O. H., & Makarchuk, V. S. (2000). The policy of France, Great Britain and the United States toward Ukraine (1918–1921). *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: State and Army*, (408), 60–66. [In Ukrainian].
4. Pavliuk, O. B. (1996). *Struggle of Ukraine for independence and U.S. policy (1917–1921)*. Akademia. [In Ukrainian].
5. Sukhobokova, O. (2016). Ukrainian community in the USA and the Ukrainian question during the First World War. *American History and Politics*, (1), 151–161. [In Ukrainian].
6. Shamraieva, V. M. (2013). The emergence of the Ukrainian question in the U.S. foreign policy doctrine in the first quarter of the twentieth century. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*, 20 (23), 246–251. [In Ukrainian].
7. *Accuse Serbs of cruelty*. (1916, October 27). The New York Times. <https://tinyurl.com/2w59pcfb>. [In English].
8. *Attack Arsenal*. (1917, December 17). *New Britain Herald*, (11). [In English].
9. *A chance for Poland?* (1914, September 8). *The Milwaukee Leader*, (8). [In English].
10. Biskupski, M. B. (1990). Re-Creating Central Europe: The United States «Inquiry» into the Future of Poland in 1918. *The International History Review*, 12 (2), 249–279. [In English].
11. *Bolsheviki Rule Meets Opposition from Every Side*. (1917, December 22). *The Morgan City Daily Review*, (1). [In English].
12. «Boshwhacking» Campaign. (1918, February 20). *New-York Tribune*, (2). [In English].
13. Bryan, W. J. (1925). *The memoirs of William J. Bryan*. John C. Winston Company. [In English].
14. *Chronicling America: Historic American Newspapers*. (N. d.) Library of Congress. <https://surl.li/jeuxt>. [In English].
15. Gogers, W. (1918, July). Nothing but dry bones! *Cartoons Magazine*, 14 (1), 118. [In English].
16. Hartmann, J. W. (1915, October 10). The Ukraine, a forgotten nation that may separate from Russia. *The Sun*, (5). [In English].
17. Hrushevsky, M. (1918, February 17). Ukraine's struggle for self-government. *The New York Times Magazine*, (8). [In English].
18. Hrushevsky, M. (1918, March 30). Ukraine's struggle for self-government. *The Kansas City Sun*, 7. [In English].
19. Hrushevsky, M. (1918, April 26). Ukraine's struggle for self-government. *Tensas Gazette*, (10). [In English].
20. Kaminsky, Y., & Haran, O. (1996). Ukraine in US foreign policy doctrines. In O. Dergachov (Ed.). *Ukrainian statehood in the twentieth century: Historical and political analysis*, (pp. 249–266). Political Thought. [In English].
21. *Last week's visitors*. (1914, September 14). Buffalo Courier-Express. <https://tinyurl.com/5ydbdrw3>. [In English].
22. Maxwell, A. (2013). Ukrainian frontiers in Austro-Hungarian and American popular cartography, 1917–1918. *New Zealand Slavonic Journal*, 47/48, 125–153. [In English].
23. Miller, D. H. (1924). *My diary at the Conference of Paris: With documents* (Vol. 4). D. Appleton and Co. [In English].
24. *One of those foreign makes*. (1918, September 21). Judge. <https://bit.ly/4alkrRc>. [In English].

25. *Republic of Ukraine*. (1918, February 15). *Yorkville Enquirer*, 4. [In English].
26. *Terms of peace made by Ukraine*. (1918, February 12). *The New York Times*. <https://bit.ly/4txbEVe>. [In English].
27. The German Mother Hubbard. (1918, July). *Cartoons Magazine*, 14 (1), 119. [In English].
28. Tonjoroff, S. (1916, December 8). After Romania – What? *The Evening Mail*, (12). [In English].
29. *Ukrainia proclaims her independence*. (1918, January 28). *The Washington Times*, (1). [In English].
30. Warvariv, C. (1977). *America and Ukrainian national cause, 1917–1920*. In T. Hunczak (Ed.). *The Ukraine, 1917–1921: A study in revolution*, 369–381. Harvard University Press. [In English].
31. Whelpley, J. D. (1914). *American public opinion*. Chapman & Hall. [In English].
32. Winter, N. O. (1913). *The Russian Empire of to-day and yesterday: The country and its peoples*. L. C. Page & Co. [In English].
33. Winter, N. (1918). The Ukraine, past and present. *National Geographic Magazine*, 34 (2), 114–128. [In English].
34. Williams, G. (1918, June). Spring Bonnets. *Cartoons Magazine*, 13 (6), 791. [In English].

Taras Piatnychuk, Ph. D. (History), Major Research Fellow, Chernivtsi Museum of Local Lore, Chernivtsi, Ukraine

UKRAINE IN U.S. PUBLIC AND POLITICAL THOUGHT DURING THE FIRST WORLD WAR

Abstract. *The article analyzes the representation of Ukraine as a geographic and political space in the American press during the First World War. It examines the position of the political establishment regarding the resolution of the ‘Ukrainian question’. Particular attention is given to the activities of the Inquiry group, which prepared policy recommendations for President Woodrow Wilson’s administration to shape U.S. foreign policy at the end of the war.*

The aim of the article is to analyze the evolution of perceptions of Ukraine and the issue of Ukrainian statehood in U.S. public and political discourse during 1914–1918.

The research methodology is based on the principles of systematization, objectivity, and historicism. To examine the origins and formation of perceptions of Ukraine in the United States, the historical-genetic method was employed. A systematic analysis of the events of 1914–1918 was facilitated by the problem-chronological approach. In reviewing and comparing materials from various periodicals, as well as the positions of political figures, the comparative-historical method was used. The study also applied content analysis of the press, maps, and political cartoons, which made it possible to trace and assess the representation of Ukraine and the Ukrainian question.

The novelty of the study lies in its comprehensive and systematic analysis of the evolution of Ukraine’s image in the American public sphere during the First World War, as shaped by U.S. periodicals. The activities of the Inquiry group are examined, and its recommendations to Woodrow Wilson’s administration regarding the resolution of the Ukrainian question at the Paris Peace Conference are analyzed.

The author concludes that, despite recognition of the distinctiveness of the Ukrainian people, in the American public and political sphere Ukraine was mostly perceived as part of the former Russian Empire, and its statehood was seen as derivative of German policy. Limited understanding of the «Ukrainian question», the position of President Woodrow Wilson’s administration, and the lack of consistent support from the United States were factors that contributed to the failure of Ukrainian state-building after the Great War (1914–1918).

Key words: *First World War, United States, international politics, Ukrainian question, press, American-Ukrainian relations.*

Надійшла до редколегії: 29.01.2026

КАНАДА

УДК 94(477):325.2(477:71/73):343.8(47)

Олег Машевський,
доктор історичних наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5251-2089>

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА США ТА КАНАДИ: БОРОТЬБА ЗА ЗВІЛЬНЕННЯ ДИСИДЕНТА ВАЛЕНТИНА МОРОЗА (ЗА ДОКУМЕНТАМИ КДБ УРСР)

Анотація: Сьогодні міжнародна спільнота спостерігає руйнування світового порядку, заснованого на цінностях та міжнародному праві. Це спричинено агресією Росії, злочинами диктаторських режимів та експансіоністськими амбіціями президента Д. Трампа. Натомість, Канада та її суспільство є одним із взірців лідерства у вільному демократичному світі, традиції якого сягають ще періоду Холодної війни. Важливу роль тоді у протистоянні українства московському радянському режиму в боротьбі за відродження української держави грали дисиденти, які мали підтримку української діаспори у країнах Заходу, передусім Канаді та США. Знаковою постаттю поміж українських правозахисників та в'язнів сумління був відомий інтелектуал Валентин Мороз за звільнення якого розгорнула масову і успішну кампанію канадська українська діаспора. Дослідження цього досвіду є важливим для залучення світової спільноти для підтримки України нині, за умов повномасштабної агресії Росії. Тому, метою статті є висвітлення зусиль української діаспори в Канаді для звільнення дисидента Валентина Мороза та протидія цьому з боку КДБ (Комітет державної безпеки СРСР).

Наукова новизна статті полягає в тому, що до наукового обігу вперше, у контексті досліджуваної проблематики, залучено розсекречені архівні документи КДБ, що дозволило зокрема висвітлити боротьбу радянських спецслужб, як з дисидентським рухом, так і з українською діаспорою, яка його всіляко підтримувала.

Методологічною основою дослідження є методи історичного архівознавства, а також проблемно-хронологічний та аналітичний методи роботи з періоджерелами.

Висновки. Дослідження та публікації (в додатках) архівних документів Галузевого Державного архіву Служби безпеки України підтверджують, що українська діаспора в Канаді докладала значних зусиль для звільнення Валентина Мороза із радянських таборів. Вона намагалася чинити вплив за допомогою низки масових акцій, як безпосередньо на кремлівський режим, так і лобіюючи це питання в уряді та парламенті з метою подальшого звернення з відповідними вимогами до Москви. КДБ, застосовуючи широкий спектр заходів, намагався скомпрометувати В. Мороза та організації української діаспори, налаштувати одна проти одної різноманітні течії українського націоналістичного руху, як до звільнення з ув'язнення цього знакового дисидента, так вже й після прибуття його до США, Канади, країн Західної Європи.

Ключові слова: Канада, США, Валентин Мороз, українська діаспора, Холодна війна, зовнішня політика, міжнародні відносини.

Постановка проблеми. Валентин Мороз, безумовно, був знаковою постаттю в українському русі опору радянському московському режиму, як у самій Україні, так і поміж активних діячів та організацій української діаспори. Він двічі був ув'язнений у 1965 та 1975 рр. на тривалі терміни за відстоювання прав українського народу, елементарних людських свобод за «залізною завісою», що мало значний резонанс як поміж громадянського суспільства країн вільного світу, так і на урядовому та парламентському рівні. Безумовно, значний, часом визначальний вплив на ці процеси мала українська діаспора в країнах Америки та Європи, згуртована у громадсько-політичні, культурницькі осередки, які за умов окупації території України московським радянським режимом намагалися не лише зберегти національні традиції, але боролися за відновлення української державності. Зокрема, у Канаді українська спільнота була чи не найбільш згуртованою та успішно тиснула, як на власний уряд, щоб спонукати його до дієвих зусиль щодо звільнення В. Мороза та інших українських в'язнів сумління, так і на московський уряд та дипломатію.

Метою статті є висвітлення зусиль української діаспори в Канаді для звільнення дисидента Валентина Мороза та протидія цьому з боку КДБ (Комітет державної безпеки СРСР).

Аналіз досліджень та публікацій. Питання українського дисидентського руху були предметом дослідження низки українських та зарубіжних вчених, які зокрема торкалися і постаті Валентина Мороза. Поміж українських дослідників детально розглянув роль та значення руху за звільнення В. Мороза в середовищі канадських українців та канадському політичному житті Руслан Сіромський у своїй науковій статті. Можна погодитися з твердженням автора, що незважаючи на активність української громади у Канаді та частини парламентарів, які її підтримували, довелося докласти величезних зусиль, щоб спонукати уряд П. Трюдо піднімати це питання на офіційному рівні у канадсько-радянських відносинах. Основу джерельної бази вищезгаданої статті склали переважно публіцистичні праці діячів діаспори та українських дисидентів, а також справа «Валентин Мороз» з Архіву Львівського національного університету імені Івана Франка [17].

Зусилля радянського режиму задля компрометації діяльності та постаті В. Мороза досить вдало проаналізовані у працях Богдана Паски. Автор, частково використовуючи документи КДБ УРСР, висвітлив ці систематичні та часом вдалі зусилля щодо обливання брудом українського правозахисника радянською пропагандистською машиною та намагання кремлівських спецслужб посварити В. Мороза з українськими державницькими рухами в діаспорі, частково торкаючись і канадських епізодів його життя та діяльності [8; 9].

У статті Олега Ленартовича певним чином підсумовано життєвий, громадсько-політичний, науковий шлях Валентина Мороза, який у грудні 1992 р. повернувся з Канади до України, де працював як історик, викладач та науковець й помер у 2019 р. на рідній землі, у незалежній Україні [2].

Праці відомої дослідниці історії української діаспори доцентки Ольги Сухобокової дають змогу збагнути загальний контекст історичних подій в епіцентрі, яких опинилися Валентин Мороз, активісти української громади у Канаді та карателі з радянських спецслужб [19; 20; 21; 22; 25]. Професор Олег Машевський у своїх статтях звернув увагу на роль української діаспори у діяльності західних «радіоголосів» вільного світу, які транслювалися на СРСР, щоб

ознайомити пригноблені народи з правдою про як міжнародні події, так і ситуацію в «імперії зла» [3; 4; 5].

Безумовно, важливими у контексті дослідження є праці самого Валентина Мороза [6; 7] та діячів української діаспори того періоду, зокрема М. Лупула [24], П. Юзика [26; 27], М. Прокопа [15] та ін.

Виклад основного матеріалу. Важливо розглядати унікальні документи, які пропонуються в публікації, у контексті жорсткого протистояння у всіх вимірах між вільним світом та радянською імперією, що складала разом з пригнобленими нею народами так званий «соціалістичний табір». Проблема ментальних та фізичних тортур ув'язнених українських дисидентів радянською психіатрією досить характерно окреслена у спеціальній доповіді голови КДБ УРСР В. Федорчука очільнику ЦК КПУ В. Щербицькому 8 серпня 1975 р. У документі зафіксовано стурбованість радянської каральної машини сюжетом на «Радіо Свобода» 29 липня 1975 р. про звернення Комітету захисту В. Мороза до прем'єр-міністра Канади П'єра Трюдо щодо його переведення з в'язниці до психіатричної лікарні. Характерно, що оприлюднення цього факту у вільному та впливовому ЗМІ вже викликало занепокоєння у карателів, що підтверджує силу та вплив медіа у протистоянні періоду Холодної війни.

Варто також звернути увагу на період та контекст цих подій. Адже цей рік був апогеєм періоду Розрядки між вільним світом та СРСР із його сателітами. Саме 1 серпня 1975 р. керівниками 33 держав Європи, США, Канади було підписано «Заключний акт Наради з безпеки та співпраці у Європі», який став символом та апогеєм цього процесу. Москва змушена була погодитися на включення до основної «Декларації принципів» цього Акту зобов'язання неухильно дотримуватися прав та свобод людини, у відповідь на згоду країн Заходу визнати непорушність всіх територіальних змін та кордонів у Європі де московська «імперія зла» значно розширила свої володіння. Звичайно, як переконливо свідчить і цей документ, КДБ й далі безжалісно нищило вільне слово та вільну думку в СРСР, і особливо нещадно у ненависній йому Україні. Проте, тимчасово карателі змушені були діяти більш завуальовано, щоб не викликати недоречного їм тоді міжнародного скандалу щодо грубого порушення щойно підписаних радянським очільником Л. Брежнєвим документів. Що характерно, фальшивий діагноз шизофренія В. Морозу підтвердила група «фахівців» на чолі із завкафедри Московського центрального інституту удосконалення лікарів МОЗ СРСР. «Дивацтва» у поведінці В. Мороза нібито загострилися ще у 1974 р. під час голодування на знак протесту проти брутальних та неправдивих звинувачень проти нього. Проте, московські садисти у білих халатах так і не наважилися перевести цього українського борця за вільну Україну до психіатричної лікарні для подальших тортур, оскільки боялися міжнародного резонансу. Водночас, вони були готовими повернутися до цих своїх брутальних планів за більш сприятливих обставин під час шести подальших років, які Валентин Мороз мав відбутися у застінках КДБ [18].

У повідомленні очільника КДБ С. Мухи до ЦК КПУ від 16 вересня 1975 р. вперше звертається увага, що, за повідомленням газети українських канадців «Український голос», у Південній Америці активістами української діаспори створено спеціальний Комітет з висунення кандидатури В. Мороза на здобуття звання лауреата Нобелівської премії. Цю ініціативу офіційно підтримав депутат

канадського парламенту, колишній прем'єр-міністр Канади Д. Діфенбейкер. Характерно, що радянські спецслужби ретельно моніторили всю вільну українську пресу у країнах Америки та Європи та намагалися оперативно реагувати на інформацію про діяльність українського державницького руху. У цьому повідомленні, зокрема, наголошувалося, що КДБ планує здійснити заходи спрямовані на компрометацію висування кандидатури В. Мороза на здобуття Нобелівської премії [11].

У доповіді КДБ УРСР від 6 жовтня 1975 р. висловлювалося занепокоєння активним та масовим рухом поміж українців діаспори за звільнення із застінків радянського московського режиму політв'язня Валентина Мороза. У Канаді збір підписів торонтським «Комітетом захисту В. Мороза» під телеграмою на адреси місцевих можновладців з вимогою втрутитися у справи українських політв'язнів В. Мороза та Л. Плюща поєднувався із діяльністю вищезгаданого великого друга українців Д. Діфенбейкера, який вже офіційно спрямував до Нобелівського комітету в Осло свої рекомендації щодо присудження Нобелівської премії – 1976 р. цьому видатному правозахиснику та політв'язню. Так само і українська діаспора в США розгорнула кампанію масового надсилання листів та телеграм з вимогою звільнення в СРСР В. Мороза та інших політв'язнів як до американського Конгресу та провідних ЗМІ, так і до Генерального секретаря ЦК КПРС Л. Брежнєва, радянського посольства у США [1].

Відповідно звіту КДБ УРСР від 2 липня 1979 р., після звільнення Валентина Мороза із радянських застінків та виїзду за кордон, його діяльність у країнах вільного світу помітно активізувала український державницький рух та, відповідно, і діяльність проти нього московських спецслужб. Характерно, що під час поїздки до Канади, його було прийнято на найвищому державному рівні прем'єр-міністром Д. Кларком та іншими канадськими офіційними особами. Акції за участі В. Мороза, зокрема 3 червня 1979 р. у м. Монреалі до 50-річчя ОУН, були передусім присвячені вимогам звільнення із радянської в'язниці сина легендарного очільника УПА Юрія Шухевича. 9 червня аналогічна акція була проведена у м. Торонто. Лідери українських націоналістів бандерівського крила презентували В. Мороза як в'язня-героя радянських таборів та планували видати у своєму видавництві «Пролог» його книгу, основу якої склали би табірні нотатки. Характерно, що КДБ готували заходи щодо компрометації постаті В. Мороза, використовуючи певні розбіжності всередині націоналістичного руху, негативного ставлення до нього американських єврейських кіл. Щоправда, табірні нотатки В. Мороза так і не були віддані його дружині адміністрацією колонії під приводом, що вони зіпсувалися під час санітарної обробки [14].

У повідомленні КДБ УРСР від 13 липня 1979 р. більш детально доповідається про низку зустрічей В. Мороза з канадськими урядовцями. Крім вищезгаданого прем'єр-міністра Д. Кларка, який був першим західним керівником такого рівня, що приймав В. Мороза, український дисидент зустрівся з колишнім прем'єр-міністром Д. Діфенбейкером та міністром у справах багатокультурності С. Папроскі. За свідченнями КДБ, останній був особливо відомий своєю антирадянською позицією та співпрацею з оунівцями. Очільник канадського уряду запропонував В. Морозу спеціальний статус для того, щоб залишитися мешкати в Канаді. 8 серпня 1979 р. В. Мороз дав інтерв'ю канадському телебаченню в якому критикував радянський режим у СРСР й особливо діяльність органів держбезпеки.

У своїх інших публічних виступах перед канадською громадськістю український правозахисник наголошував, що Канада та США повинні посилити тиск на СРСР зокрема використовуючи питання закупівлі зерна. Нагадаємо, що внаслідок вкрай неефективної сільськогосподарської політики Радянський Союз перебував у гострій продовольчій кризі, яку вдавалося частково вирішувати за рахунок закупівлі зерна у цих державах. Щодо майбутніх переговорів між Вашингтоном та Москвою стосовно скорочення стратегічних озброєнь, В. Мороз поставився досить скептично, наголосивши на недоговороздатності московського режиму. У підсумку, у цьому документі вже традиційно звертається увага на здійсненні КДБ діяльності щодо компрометації Валентина Мороза за кордоном [13].

У повідомленні КДБ УРСР від 10 жовтня 1979 р. інформується, що передбачався виступ Валентина Мороза на черговій сесії НАТО 23 жовтня у столиці Канади Оттаві, а також його виступи в Конгресі США по американському телебаченню разом із сенатором Баррі Голдуотером та іншими антирадянські налаштованими конгресменами. Крім того, Валентин Мороз проводив семінари у Гарвардському університеті «Місце України у деколонізаційному процесі у Східній Європі» та «Галичина між двома світовими війнами», планував курс лекцій в інших університетах Сполучених Штатів про сучасне становище в Україні й готував свої спогади, частина з яких мала бути опублікованою в газеті «Нью-Йорк Таймс».

Доповнити цю низку заходів мала просвітницька подорож В. Мороза до Латинської Америки. До речі, у попередньому документі згадувалася така сама подорож В. Мороза до Європи 15 червня – 2 липня 1979 р., з відвідуванням Лондона, Парижа, Бонна, Брюсселю та Риму. «Комітет захисту Мороза», після його звільнення із радянських таборів було перейменовано на «Комітет захисту національних прав та прав людини в Україні», який займався діяльністю в країнах Заходу на захист українських політ'язнів [12].

Таким чином, й надалі набирав обертів рух на захист українських дисидентів в'язнів сумління, зокрема Юрія Шухевича. Під впливом оунівського руху, депутат від ліберальної партії, голова парламентської Гельсінської групи Дж. Фліс виступив 28 березня 1983 р. у федеральному парламенті з резолюцією, яка закликала уряд Канади домагатися звільнення Ю. Шухевича та інших політ'язнів в СРСР. 29 березня на влаштованому прем'єр-міністром Канади П. Трюдо і міністром у справах багатокультурності Дж. Флемінгом прийомі для представників канадської етнічної преси кореспонденти оунівських газет звернулися до них із питанням про заходи, що вживаються урядом зі звільнення Ю. Шухевича [10].

8 серпня 1975 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ

товаришу ЩЕРБИЦЬКОМУ В.В.

СПЕЦІАЛЬНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

29 липня 1975 року зафіксовано передачу зарубіжної радіостанції «Радіо Свобода» про те, що т.зв. «Комітет захисту В. МОРОЗА» звернувся з телеграмою до прем'єр-міністра Канади ТРЮДО щодо нібито загрози переведення МОРОЗА з в'язниці до психіатричної лікарні.

Перевіркою встановлено, що МОРОЗ періодично обстежувався лікарями тюремної лікарні, які висловлювали припущення про ймовірну його психічну

неповноцінність. Такі підозри зміцнилися у зв'язку з деякими дивностями, поміченими у поведінці МОРОЗА у 1974 році під час його тривалого голодування.

У зв'язку з цим у червні цього року його серед дванадцяти інших ув'язнених обстежила група фахівців, очолювана зав. кафедрою психіатрії Московського центрального інституту удосконалення лікарів МОЗ СРСР. Від них отримано попередній усний висновок про те, що МОРОЗ хворий на шизофренію в прогресуючій формі і потребує більш детального обстеження та лікування у спеціальній лікарні.

Однак, у зв'язку з ворожою до СРСР кампанією, що ведеться на Заході, на захист МОРОЗА, його переведення на лікування до психіатричної лікарні в даний час може бути використане для підігріву та посилення антирадянської пропаганди, поширення провокаційних чуток про становище МОРОЗА.

З огляду на це і з метою локалізації ворожої кампанії зарубіжних оунівських центрів навколо імені МОРОЗА, вважали б за доцільне вирішити питання про зміну МОРОЗУ режиму утримання та переведення для відбуття строку його покарання, що залишився /шість років позбавлення волі/ в Дубравне ІТУ.

Мається на увазі, що там він перебуватиме під відповідним медичним контролем і за потреби поміщений до лікарні.

Пропозиції з цього питання доповіли КДБ при РМ СРСР.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР В. ФЕДОРЧУК [18].

17 вересня 1975 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

за 16 вересня 1975 р.

Про ворожу діяльність українських націоналістів за кордоном

1. За оперативними даними, що надійшли з КДБ при РМ СРСР, українські націоналісти планують провести 3-4 жовтня ц.р. у Детройті /США/ симпозіум «Про націоналізм у СРСР і Східній Європі за часів /називаються прізвища керівників КПРС та Радянського уряду/» із залученням відділу російських та східноєвропейських досліджень Детройтського університету та участю підкомісії ради національностей штату Мічиган. Роботою «симпозіуму» керуватиме ватажок відділу «Українського конгресового комітету Америки» у Детройті Антон ШТУКА, професор місцевого університету. Намічено виступи з наступними доповідями: «Про національну проблему в СРСР та Східній Європі», «Демографічні зміни в СРСР», «Соціальні та політичні аспекти національного питання в Україні з 1964 року», «Культурні та релігійні аспекти національного питання в Україні з 1964 року», а також низка доповідей про стан національного питання в Чехословаччині, Угорщині, Польщі, Албанії, Молдавській РСР, прибалтійських та закавказьких республіках Радянського Союзу.

2. За повідомленням націоналістичної газети «Український голос» /Канада/, у Південній Америці українськими націоналістами нібито створено спеціальний Комітет з висунання кандидатури В. МОРОЗА на здобуття звання лауреата Нобелівської премії. Кандидатуру МОРОЗА нібито офіційно запропонував член парламенту, колишній прем'єр-міністр Канади Д. ДІФЕНБЕЙКЕР. "Комітет"

вживає заходів щодо залучення до участі в цій кампанії інших громадських та політичних діячів.

Комітетом держбезпеки республіки планується здійснення заходів, спрямованих на компрометацію провокаційних акцій, які планують українські націоналісти, з проведення «симпозіуму» в Детройті та висування кандидатури МОРОЗА на здобуття Нобелівської премії.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР С. МУХА [11].

6 жовтня 1975 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Ворожі дії українських націоналістів за кордоном

За отриманими з КДБ при РМ СРСР даними, ватажки вашингтонського «комітету захисту МОРОЗА» звернулися до української еміграції із закликом надсилати листи та телеграми з вимогами «звільнити МОРОЗА та інших засуджених в Україні осіб» до комісії з закордонних справ обох палат Конгресу США, редакції буржуазних газет та журналів, на адреси Генерального секретаря ЦК КПРС та радянського посольства в США, а також вести підготовку до ворожих акцій у зв'язку з майбутнім візитом до США радянської делегації на найвищому рівні.

У Канаді торонтський «комітет захисту МОРОЗА» проводить збір підписів під телеграмою на адреси урядовців з проханням «втрутитися у справи В. МОРОЗА, Л. ПЛЮЩА та інших». Колишній прем'єр-міністр Канади Д. ДІФЕНБЕЙКЕР направив комітету з присудження Нобелівських премій до Осло свої рекомендації на підтримку діяльності націоналістичного комітету «Нобелівська премія 1976 року – В. МОРОЗУ».

За повідомленнями українських націоналістичних газет, міжнародне бюро Гарвардського університету нібито повідомило Раїсу МОРОЗ про те, що посольству США в Москві спрямовані для неї і В. МОРОЗА в'їзні візи до США.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
В. ФЕДОРЧУК [1].

2 липня 1979 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про спроби оунівців активізувати антирадянську кампанію, використовуючи перебування за кордоном антирадянщика Мороза

13 червня 1979 р. № 208/са доповідалося про вжиту в пропагандистських цілях видвореним з СРСР антирадянщиком В. Морозом поїздки до Канади, де його було прийнято прем'єр-міністром Д. Кларком та іншими офіційними особами.

За даними закордонного осередку КДБ, перебування Мороза в цій країні бандерівці використали для активізації кампанії з нагоди 50-річчя ОУН. 3 червня ц.р. у м. Монреалі біля будівлі Генконсульства СРСР ними було організовано антирадянську демонстрацію "на захист" сина бандерівського ватажка Ю. Шухевича. У ній брало участь біля 300 налаштованих націоналістів, з боку яких

допускалися хуліганські дії (нанесені каліцтва одному зі співробітників консульства, пошкоджено будівлю нашого представництва). 9 червня у м. Торонто оунівці розпочали аналогічну акцію, приурочивши її до зустрічі з Морозом.

За тими ж відомостями, ватажки більшості українських націоналістичних організацій у США виявляють певне занепокоєння у зв'язку з виступами Мороза в цій країні та суперечливим ставленням до нього представників української еміграції. З одного боку, оунівці намагаються зберегти видимість одностайності у своїх намірах представити вказаного антирадянщика як "національного героя". З іншого, публічні заяви Мороза про свою приналежність до націоналістів, сіоністами та єврейськими колами Сполучених Штатів сприймаються як причетність його до нацизму. Виразно виражені меркантильні устремління Мороза та спроби повчати ватажків ОУН, викликають критику на його адресу з боку дедалі більшої кількості пересічних націоналістів. Незважаючи на це, бандерівські ватажки продовжують кампанію за популяризацію особистості Мороза, прагнучі представити його «героєм радянських таборів». З цією ж метою керівництво фінансованого ЦРУ націоналістичного видавництва «Пролог» висловило згоду видати книгу Мороза. У основу планується покласти зроблені ним табірні записи ворожого характеру, які повинна була доставити за кордон його дружина. Останній у видачі цих матеріалів відмовлено під приводом їх псування при санобробці в ІТЗ, де Мороз відбував покарання.

У даний час Мороз здійснює поїздку Західною Європою, домагається там організації платних виступів, дохід від яких має намір переказувати в один із нью-йоркських банків на свій особистий рахунок, де має вже близько 80 тис. доларів, отриманих від внесків оунівських організацій та приватних пожертвувань.

Комітетом держбезпеки республіки викладене враховується у роботі проти закордонних ОУН. Готуються заходи щодо компрометації Мороза.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
В. ФЕДОРЧУК [14].

13 липня 1979 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

за 12 липня 1979 р.

Про зустріч членів канадського уряду з українським націоналістом В. Морозом

За даними закордонного осередку КДБ, висланий з СРСР антирадянщик В. Мороз (про нього доповідалося 3 і 21 травня № 159/св і 179/св) 7 червня 1979 р. знаходився в Канаді (м. Оттава), де був прийнятий прем'єр-міністром цієї країни Д. Кларком та колишнім прем'єр-міністром Д. Діфенбекером. Супроводжував Мороза новий міністр у справах багатокультурності С. Папроскі, відомий своїми антирадянськими поглядами та тісними зв'язками з оунівцями.

Мороз висловив задоволення результатами зустрічі, наголосивши, що Кларк виявився першим західним державним діячем такого високого рангу, хто прийняв його за час перебування за кордоном. Далі він заявив, що «завжди захоплювався твердою позицією Кларка щодо громадянських прав». За словами Мороза, глава уряду запропонував йому «статус», що дозволяє залишитися на проживання в Канаді. Дану пропозицію він має намір «серйозно обдумати», оскільки вважає цю

країну однією з провідних у боротьбі за права людини і, крім того, в ній знаходиться найбільш численна та активна українська громада.

З посиланням на те, що в бесіді з Кларком не порушувалися питання радянсько-канадських відносин, Мороз висловив про них свою думку. Зокрема, він вважає, що Канада, а також США повинні більш ефективно чинити тиск на Радянський Союз і домагатися «потрібних Заходу позитивних змін» усередині СРСР, використовуючи закупівлі зерна Радянською державою. З приводу майбутньої зустрічі на вищому рівні у зв'язку із укладенням договору з ОСО-2 він заявив, що жодних угод з СРСР підписувати не варто, оскільки вони радянською стороною не виконуються.

Антирадянські випадки та вигадки Мороз продовжив у виступі 8 серпня по канадському телебаченню, в якому він зводив наклеп на радянський лад, що існує в нашій країні, соціалістичний спосіб життя, діяльність органів держбезпеки. На закінчення висловив упевненість, що «лідери Заходу нададуть йому підтримку у питанні про возз'єднання з сім'єю, яка перебуває в СРСР». За наявними в КДБ УРСР даними, дружина Мороза, яка проживає в Івано-Франківській області, всіляко затягує від'їзд за кордон, мотивуючи тим, що не готова до нього. За отриманням візи має намір звернутися до ОВІР не раніше 25 червня ц.р.

Під час перебування Мороза в Канаді передбачалося також відвідування ним ц.р. Торонто, Вінніпега та Монреалю, де оунівці мали намір на його підтримку провести низку антирадянських виступів та демонстрацій.

У період з 15 червня по 2 липня Мороз здійснить з пропагандистською метою поїздку до Європи з відвідинами Лондона, Парижа, Бонна, Брюсселю та Риму.

Комітетом держбезпеки республіки ведеться робота з компрометації Мороза за кордоном.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
В. ФЕДОРЧУК [13].

10 жовтня 1979 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

за 9 жовтня 1979 р.

Про діяльність антирадянщика Мороза за кордоном

За даними закордонного осередку КДБ, 23 жовтня ц.р. вигнаний із СРСР український націоналіст Мороз виступить у м. Оттаві (Канада) на черговій сесії агресивного блоку НАТО. Крім того, намічаються його виступи в конгресі США та по американському телебаченню за участю сенатора Голдуотера та інших реакційно налаштованих конгресменів. Найближчим часом він здійснить також пропагандистську поїздку країнами Латинської Америки.

За місцем постійної роботи в Гарвардському університеті Мороз веде семінари на теми «Місце України у деколонізаційному процесі у Східній Європі» та «Галичина між двома світовими війнами». Зайнятий підготовкою своїх «спогадів», частина з яких буде опублікована в газеті «Нью-Йорк таймс». Відвідує різні збори, де виступає із різкими антирадянськими заявами. Має намір прочитати «курс лекцій» в університетах Сполучених Штатів «про сучасне становище в Україні».

Створений оунівцями у Філадельфії (США) т.зв. «комітет захисту Мороза» перейменовано на «комітет захисту національних прав та прав людини в Україні». До завдання останнього входить «розширення діяльності на Заході на захист українських політв'язнів».

КДБ УРСР ці дані враховує у роботі проти закордонних ОУН та щодо компрометації Мороза.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РС
В. ФЕДОРЧУК [12].

13 травня 1983 р. м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ

Про ворожі акції оунівців у Канаді

30 березня 1982 р. № 93/св доповідалося про розв'язану оунівцями за кордоном провокаційну кампанію «на захист Ю. Шухевича» (відбуває покарання за антирадянську діяльність).

За отриманими КДБ УРСР даними, у Торонто бандерівська так звана «комісія за визволення українських політв'язнів в СРСР» проголосила 28 березня – 2 квітня «тижнем Ю. Шухевича» (28 березня – день його народження). Оунівці схиляли депутата від ліберальної партії, голову парламентської Гельсінкської групи Дж. Фліса виступити 28 березня у федеральному парламенті з резолюцією, яка закликає уряд Канади домагатися звільнення Шухевича та інших «політв'язнів в СРСР».

Протягом тижня біля будівлі міської ратуші Торонто знаходився макет тюремної камери з «в'язнем», який зображав Шухевича. Одночасно проведено антирадянські демонстрації та збір підписів під петиціями на його захист.

29 березня ц.р. на влаштованому прем'єр-міністром Канади П. Трюдо і міністром у справах багатокультурності Дж. Флемінгом прийомі для представників канадської етнічної преси кореспонденти оунівських газет звернулися до них із питанням про заходи, що вживаються урядом зі звільнення Шухевича.

Комітетом держбезпеки республіки викладене враховується у роботі проти закордонних ОУН.

КДБ СРСР відомо.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ДЕРЖБЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР С. МУХА [10].

Висновки. Таким чином, вищезгадані розсекречені документи із Галузевого державного архіву Служби безпеки України дають змогу розглянути постать знакового українського дисидента, правозахисника, в'язня радянських концтаборів Валентина Мороза у діяльності української діаспори Канади та США, українського націоналістичного державницького руху в цих країнах, політиці канадського уряду та парламенту як безпосередньо щодо нього, так і загалом стосовно дисидентського руху за відновлення прав та свобод українського народу та відродження української держави в самій Україні.

Прикметно, що всі ці події, презентовані в документах, відбувалися на тлі Холодної війни між «імперією зла», «тюрмою народів» Радянським Союзом із його сателітами проти демократичного світом. Щоправда, у десятиріччя кінця 1960-х – кінця 1979 рр. відбувалося певне послаблення напруженості між двома таборами, налагодження відносин, підписання низки ніби взаємовигідних договорів, що охарактеризовано терміном Розрядка. Проте, більш прийнятно поглянути на цей

період, як продовження конфронтації Холодної війни, проте іншими більш вишуканими методами м'якої сили із широким спектром діяльності спецслужб. Під час Гельсінського процесу першої половини 1970-х років, який можна вважати осердям та одним з рушіїв Розрядки, радянська московська імперія змушена була формально погодитися підписати міжнародні угоди щодо зобов'язань дотримання прав людини в СРСР у обмін на поступки західних державах в інших питаннях світової політики, зокрема визнання територіальних та політичних реалій на Європейському континенті. Це дало потужний поштовх розгортанню опозиційного руху в СРСР, зокрема і українського національного руху, що розхитувало радянську тоталітарну систему із середини та прискорило її падіння та розпад Радянського Союзу на початку 1990-х років.

У вищезгаданих документах 1975 р., тобто апогею Розрядки доцільно звернути увагу на те, що Комітет державної безпеки СРСР продовжував свою брутальну репресивну діяльність в середині країни та провокації, активність щодо компрометації українського державницького руху в діаспорі, постійно прагнучи внести розкол та міжособні суперечності в ньому. Водночас, радянська репресивна машина змушена була діяти більш обережно, з огляду на громадську думку західних країн та позицію їхнього політикуму, вдаючи, що вона дотримується букви та духу Розрядки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ворожі дії українських націоналістів за кордоном (6 жовтня 1975 р.) // Галузевий державний архів Служби безпеки України (Далі – ГДА СБ України). – Ф. 16 «Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР». – Оп. 1. – Спр. 1109. – Арк. 208–209.
2. Ленартович О. Валентин Мороз: історик, письменник і дисидент О. Ленартович // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». – 2020. – Вип. 30. – С. 50–53.
3. Машевський О. Діяльність «західних радіоголосів» в період Холодної війни та український національний рух в Північній Америці й Україні [Електронний ресурс] / Олег Машевський // Європейські історичні студії. – 2024. – № 29. – С. 43–165. – DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2024.29.10>.
4. Машевський О. Українська діаспора у суспільно-політичному житті Канади в 1970-х – 1980-х роках (за документами КДБ УРСР) / Олег Машевський // Американська історія і політика. – 2024. – № 18. – С. 112–124. DOI: [10.17721/2521-1706.2024.18.9](https://doi.org/10.17721/2521-1706.2024.18.9).
5. Машевський О. Протидія КДБ УРСР «західним радіоголосам» в період «холодної війни» (за матеріалами Галузевого державного архіву СБУ) [Електронний ресурс] / Олег Машевський // Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України і з Україною, 1949–2019: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки» / під ред. А. Кармазіна, О. Машевського, О. Сухобокової. – Клівленд, 2020. – С. 94–104. Режим доступу: <https://for.history.knu.ua/?p=2876>.
6. Мороз В. Есеї, листи й документи / Валентин Мороз. – Мюнхен: Сучасність, 1975. – 286 с.
7. Мороз В. Тверді мелодії / Валентин Мороз. – Клівленд: Анабазис, 1980. – 202 с.
8. Паска Б. Валентин Мороз: прапор українського дисидентства / Б. Паска. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. – 366 с.
9. Паска Б. Кампанія дискредитації дисидента Валентина Мороза з боку радянського режиму / Б. Паска // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія. – № 2. – 2018. – С. 103–110.
10. Про ворожі акції оунівців у Канаді (13 травня 1983 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 1. – Спр. 1208. – Арк. 33.
11. Про ворожу діяльність українських націоналістів за кордоном (17 вересня 1975 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 1. – Спр. 1109. – Арк. 111-112.

12. Про діяльність антирадянщика Мороза за кордоном (10 жовтня 1979 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 16 «Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР». – Оп. 1. – Спр. 1158. – Арк. 247–248.
13. Про зустріч членів канадського уряду з українським націоналістом В. Морозом (13 липня 1979 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 16 «Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР». – Оп. 1. – Спр. 1156. – Арк. 165–167.
14. Про спроби оунівців активізувати антирадянську кампанію, використовуючи перебування за кордоном антирадянщика Мороза (2 липня 1979 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 16 «Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР». – Оп. 1. – Спр. 1156. – Арк. 273–275.
15. Прокоп М. Перемога Валентина Мороза [The Victory of Valentyn Moroz] / М. Прокоп // «Сучасність». – 1975. – № 2. – С. 88–90.
16. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років / А. Русначенко. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. – 720 с.
17. Сіромський Р. Справа ув'язнення Валентина Мороза у громадсько-політичному дискурсі Канади (1970–1979 рр.) / Р. Сіромський // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. – 2014. – Вип. 15. – С. 106–118.
18. Спеціальне повідомлення товаришу Щербицькому В. В. (8 серпня 1975 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 16 «Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР». – Оп. 1. – Спр. 1108. – Арк. 261–262.
19. Сухобокова О. Інтеграція української діаспори у політичне життя Канади / Ольга Сухобокова // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Історія. – 2011. – Вип. 105. – С. 52–56.
20. Сухобокова О. Консолідація української діаспори США та її інтеграція у політичне життя держави / Ольга Сухобокова // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Історія. – Вип. 112. – К., 2012. – С. 47–50.
21. Сухобокова О. Створення Українського конгресового комітету Америки та його діяльність у період «холодної війни» / Ольга Сухобокова // Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. – № 1 (21). – 2023. – С. 112–127. DOI: <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-21-6>.
22. Сухобокова О. Український конгресовий комітет Америки / О. Сухобокова // Енциклопедія історії України. – Том «Україна-Українці». – К., 2019. – С. 747–748.
23. Шановська О. Загиблі, але нескорені борці за свободу і гідність (Олекса Тихий, Юрій Литвин, Валерій Марченко, Василь Стус) / О. А. Шановська // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2018. – Вип. 51. – С. 120–130.
24. Lupul M. The Politics of Multiculturalism: A Ukrainian-Canadian Memoir / M. Lupul. – Edmonton, 2005. – 508 p.
25. Mashevskiy O., Sukhobokova O. (2020). Ukrainian immigrants in post-war western Germany. Review on the monograph: Olena Podobied. Ukrainian planet DP: Culture and Everyday Life. Zhytomir: Publ. O.O. Yevenok, 2018. 396 p. / Oleh Mashevskiy, Olga Sukhobokova / East European Historical Bulletin. – № 15. – P. 254–25. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.15.204983>.
26. Yuzyk P. Senator. Confronts Kosygin in Arrests of Ukrainian Intellectuals / P. Yuzyk // The Ukrainian Quarterly. A Journal of East European and Asian Affairs. – New-York, 1971. – Vol. 27 (Winter 1971). – № 4. – P. 373–377.
27. Yuzyk P. The new Canadian Constitution and the rights of ethnic groups / P. Yuzyk // The Ukrainian review. – 1973. – Vol. XX. – №. 1 (Spring). – P. 85–94.

References:

1. *Hostile actions of Ukrainian nationalists abroad* (October 6, 1975). Fund 16 «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1109, Sheets 208–209), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
2. Lenartovych, O. (2020). Valentyn Moroz: historian, writer and dissident. *Scientific notes of the National University Ostroh Academy. Series Historical Sciences*, 30, 50–53. [In Ukrainian].
3. Mashevskiy, O. (2024). The activities of Western radio voices during the Cold War and the Ukrainian national movement in North America and Ukraine. *European historical studie*, 29, 43–165. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2024.29.10>. [In Ukrainian].
4. Mashevskiy, O. (2024). Ukrainian diaspora in the socio-political life of Canada in the 1970s – 1980s (based on documents of the KGB of the Ukrainian SSR). *American History and Politics*, 18, 112–124. DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2024.18.9>. [In Ukrainian].

5. Mashevskiy, O. (2020). Counteraction of the KGB of the Ukrainian SSR to Western radio voices during the Cold War period (based on materials from the Branch State Archive of the SBU). In A. Karmazyn, O. Mashevsky & O. Sukhobokova (Eds.). *Ukrainian Service of the Voice of America: American History for Ukraine and with Ukraine, 1949–2019: a collection of scientific articles and materials dedicated to the 70th anniversary of the Ukrainian Service of the Voice of America* (pp. 94–104). *The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland*. <https://for.history.knu.ua/?p=2876>. [In Ukrainian].
6. Moroz, V. (1975). *Essays, letters and documents*. Suchasnist. [In Ukrainian].
7. Moroz, V. (1980). *Hard melodies*. Anabasis. [In Ukrainian].
8. Paska, B. (2018). *Valentyn Moroz: the flag of Ukrainian dissidence*. Foliant. [In Ukrainian].
9. Paska, B. (2018). The campaign to discredit the dissident Valentyn Moroz by the Soviet regime. *Scientific Bulletin of the Yuri Fedkovych University of Chernivtsi: History*, (2), 103–110. [In Ukrainian].
10. *On the hostile actions of the OUN in Canada* (May 13, 1983). Fund 16 «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1208, Sheet 33), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
11. *On the hostile activities of Ukrainian nationalists abroad* (September 17, 1975). Fund 16 «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1109, Sheets 111–112), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
12. *On the activities of the anti-Soviet Moroz abroad* (October 10, 1979). Fund 16 «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1158, Sheets 247–248), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
13. *On the meeting of members of the Canadian government with the Ukrainian nationalist V. Moroz* (July 13, 1979). Fund 16 «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1156, Sheets 165–167), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
14. *On the attempts of the OUN members to intensify the anti-Soviet campaign, using the stay abroad of the anti-Soviet Moroz* (July 2, 1979). Fund 16 «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1156, Sheets 273–275), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
15. Prokop, M. (1975). The Victory of Valentyn Moroz [The Victory of Valentyn Moroz]. *Suchasnist*, (2), 88–90. [In Ukrainian].
16. Rusnachenko, A. (1998). *The National Liberation Movement in Ukraine: the Middle of the 1950s – the Beginning of the 1990s*. Olena Teliga Publishing House. [In Ukrainian].
17. Siromsky, R. (2014). The case of the imprisonment of Valentyn Moroz in the socio-political discourse of Canada (1970–1979). *Scientific notebooks of the Faculty of History of Lviv University*, (15), 106–118. [In Ukrainian].
18. *Special message to comrade Shcherbytsky V. V.* (August 8, 1975). Fund 16. «GPU-KGB USSR Secretariat» (Description 1, Case 1108, Sheets 261–262), Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
19. Sukhobokova, O. (2011). Integration of the Ukrainian diaspora into the political life of Canada. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*. Issue, (105), 52–56. [In Ukrainian].
20. Sukhobokova, O. (2012) Consolidation of the Ukrainian diaspora in the USA and its integration into the political life of the state. *Bulletin of the Ukrainian National University. History*, (112), 47–50. [In Ukrainian].
21. Sukhobokova, O. (2023). Creation of the Ukrainian Congressional Committee of America and its activities during the Cold War. *Problems of World History: Scientific Journal*, 1 (21), 112–127. DOI: <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-21-6>. [In Ukrainian].
22. Sukhobokova, O. (2019). Ukrainian Congressional Committee of America. In V. A. Smolii, G. V. Boryak & Ya. V. Vermenych (Eds.), *Encyclopedia of the History of Ukraine*, Vol. ‘Ukraine-Ukrainians’ (pp. 747–748). [In Ukrainian].
23. Shanovska, O. A. (2018). The fallen, but unconquered fighters for freedom and dignity (Oleksa Tykhyi, Yuriy Lytvyn, Valery Marchenko, Vasyl Stus). *Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhia National University*, (51), 120–130. [In Ukrainian].
24. Lupul, M. (2005). *The Politics of Multiculturalism: A Ukrainian-Canadian Memoir*. Canadian Institute of Ukrainian Studies Press. [In English].

25. Mashevskiy, O., & Sukhobokova, O. (2020). Ukrainian immigrants in post-war western Germany. Review on the monograph: Olena Podobied. Ukrainian planet DP: Culture and Everyday Life. Zhytomyr: Publ. O.O. Yevenok, 2018. 396 p. *East European Historical Bulletin*, 15, 254–259. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.15.204983>. [In English].
26. Yuzyk, P. Sen. (1971). Confronts Kosygin in Arrests of Ukrainian Intellectuals *The Ukrainian Quarterly. A Journal of East European and Asian Affairs*, 27 (4), 373–377. [In English].
27. Yuzyk, P. (1973). The new Canadian Constitution and the rights of ethnic groups. *The Ukrainian review*, XX (1, Spring), 85–94. [In English].

Oleh Mashevskiy, Dr. habil. (History), Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE USA AND CANADA: THE STRUGGLE FOR THE RELEASE OF DISSIDENT VALENTYN MOROZ (BASED ON KGB DOCUMENTS OF THE UKRAINIAN SSR)

***Abstract.** Today the international community witnesses the destruction of the world order based on values and international law. This is caused by Russia's aggression, the crimes of dictatorial regimes, and the expansionist ambitions of President D. Trump. In contrast, Canada and its society represent a model of leadership in the free democratic world, with traditions that date back to the period of the Cold War. At that time, dissidents played a crucial role in the confrontation between Ukrainians and the Soviet regime in Moscow during the struggle for the revival of the Ukrainian state, enjoying the support of the diaspora in Western countries, primarily in Canada and the United States. A prominent figure among Ukrainian human rights defenders and prisoners of conscience was the well-known intellectual Valentyn Moroz, for whose release the Ukrainian diaspora in Canada launched a mass and successful campaign. The study of this experience is important for engaging the international community in supporting Ukraine today, in the context of Russia's full-scale aggression. Therefore, the article aims to highlight the efforts of the Ukrainian diaspora in Canada to secure the release of dissident Valentyn Moroz and the counteractions undertaken by the KGB (Committee for State Security of the USSR).*

The scholarly novelty of the article lies in the fact that, for the first time in the context of the researched problem, declassified archival documents of the KGB have been introduced into academic circulation. This made it possible, in particular, to shed light on the struggle of the Soviet special services against both the dissident movement and the Ukrainian diaspora that actively supported it.

The methodological basis consists of the methods of historical archival studies, as well as problem-chronological and analytical methods of working with primary sources.

Conclusions. The research and the publication (in the appendices) of archival documents from the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine prove that the Ukrainian diaspora in Canada made considerable efforts to secure the release of Valentyn Moroz from Soviet labor camps. It sought to exert influence through a series of mass actions, both directly on the Kremlin regime and by lobbying this issue in the government and parliament with the aim of appealing to Moscow with corresponding demands. The KGB, employing a wide range of measures, attempted to discredit V. Moroz and Ukrainian diaspora organizations and to set various currents of the Ukrainian nationalist movement against one another, both before the release of this prominent dissident and after he arrived in the United States, Canada, and Western European countries.

***Key words:** Canada, USA, Valentyn Moroz, Ukrainian diaspora, Cold War, foreign policy, international relations.*

Надійшла до редколегії: 15.01.2026

СПІВРОБІТНИЦТВО КАНАДИ ТА ЮНЕСКО У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню співпраці Канади та Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) у сфері збереження культурної та природної спадщини. У світі постійних загроз та небезпеки руйнування культурних пам'яток, глобальних викликів для природних об'єктів постає необхідність захисту та популяризації всесвітньої спадщини. Канада активно бере участь у сфері збереження своєї спадщини, а співробітництво з ЮНЕСКО займає чільне місце у зовнішній політиці країни.*

***Метою статті** є аналіз співробітництва Канади та ЮНЕСКО у сфері збереження культурної та природної спадщини.*

***Методологія дослідження** базується на принципах історизму, системності, науковості. У роботі були використані історико-порівняльний, статистичний та хронологічний методи.*

***Наукова новизна** роботи полягає у спробі вперше здійснити системний аналіз взаємовідносин Канади та ЮНЕСКО у питанні охорони культурної та природної спадщини, простежити етапи співпраці, особливості комунікації, проблеми, які потрібно вирішувати країні для захисту своїх пам'яток.*

***Висновки.** Авторкою визначено основні здобутки у діяльності Канади та ЮНЕСКО в рамках спільного завдання охорони спадщини, що знаходиться на території країни, а також окреслено проблеми, що впливають на стан збереженості канадських об'єктів. Значна увага у роботі приділена проведенню спільних заходів держави та ЮНЕСКО, зокрема сесії Комітету всесвітньої спадщини 2008 року, що відбувалася у місті Квебек, який святкував своє 400-річчя (історичний центр міста внесений у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО). Авторкою був зроблений акцент на особливість канадських пам'яток, включених у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, де переважають природні пам'ятки, що є результатом активної діяльності країни у питанні збереження своєї природної спадщини. Окреслено перспективи подальшого співробітництва Канади та ЮНЕСКО у сфері збереження культурної і природної спадщини людства, враховуючи спільний інтерес обох сторін.*

***Ключові слова:** Канада, ЮНЕСКО, культурна та природна спадщина, пам'ятки, збереження.*

***Постановка проблеми.** Збереження культурної та природної спадщини людства є актуальною проблемою на сьогоднішній день, що обумовлено низкою викликів у сучасному світі, зокрема, збройні конфлікти, війни, небезпека терористичних актів, активна забудова історико-архітектурних ландшафтів у містах, що впливає на збереження автентичності культурних пам'яток, збільшення потоків туристів останніми роками створюють загрози для ряду об'єктів культурної спадщини, зміна клімату, глобальне потепління, викиди небезпечних речовин, нераціональна поведінка людини формують небезпеку для унікального*

природного багатства нашої планети. На території Канади знаходиться ряд важливих культурних та природних пам'яток, що визнані світовим надбанням людства та внесені у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Дане дослідження фокусує увагу на співробітництві Канади і Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури у сфері збереження культурної і природної спадщини. Авторкою зроблена спроба вперше здійснити системний аналіз двосторонньої співпраці у вищезазначеній галузі та окреслити перспективи подальшої роботи у напрямку охорони пам'яток Канади.

Аналіз досліджень та публікацій. Дана проблематика є малодослідженою як в українській, так і зарубіжній історіографії, що формує особливий інтерес до нашого питання. Ряд публікацій, присвячених участі Канади у політиці ЮНЕСКО, належать посадовцям, дотичним до діяльності організації, зокрема, розділ книги директора Програми ООН з оцінки водних ресурсів світу (2000 – 2006 рр.), голови Міжурядової ради МГП (1988 – 1990 рр.) Гордона Янга [22]. Директор Музею цивілізації в Квебеку Ролан Арпен (з 1987 по 2001 рр.) і професор музеєзнавства та культурної спадщини в Університеті Квебеку в Монреалі Ів Бержерон у відомому журналі «*Museum international*» [4] представили статтю, що базується на звіті «Наше культурне надбання – подарунок минулого», підготовленому консультативною групою, яка була відповідальна за розробку проекту політики у сфері культурної спадщини.

В даній роботі авторка передусім базувала своєї наукові пошуки на джерельній базі, зокрема, Конвенції по охорону всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО [9], звіти про стан охорони пам'яток, розгляді номінацій, виступів генерального директора та посадовців ЮНЕСКО. Значний фактологічний матеріал був використаний з офіційних сайтів Національної комісії Канади у справах ЮНЕСКО [18] та ООН з питань освіти, науки та культури [17].

Метою статті є аналіз співробітництва Канади і ЮНЕСКО у збереженні культурної та природної спадщини від створення організації до сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Канада є учасницею ЮНЕСКО з 1946 року, тобто від самого початку існування Організації. Відповідальною установою, що забезпечує зв'язок з урядом, громадянським суспільством, підтримує співпрацю, сприяє поширенню основних ідей міжнародної організації у сфері культури, науки, освіти є Національна комісія Канади у справах ЮНЕСКО. На офіційному сайті чітко зафіксовано: «Разом з нашими членами та партнерами ми визначаємо пріоритети ЮНЕСКО, які становлять інтерес для Канади – пріоритети, що формують усі наші зусилля в Канаді та на міжнародному рівні. Кожен пріоритет включає низку ініціатив та відображає сфери діяльності наших мереж» [18]. Пріоритетами у діяльності Національної комісії Канади у справах ЮНЕСКО визначено: примирення, залучення молоді, гендерна рівність та захист документальної спадщини. Виклики та можливості в межах цих взаємопов'язаних пріоритетів визначають напрями проєктів, партнерств та інформаційно-просвітницької діяльності [11].

Під керівництвом Міністерства закордонних справ Канади Постійне представництво Канади при ЮНЕСКО тісно співпрацює з кількома іншими урядовими відомствами, Національною комісією Канади у справах ЮНЕСКО, щоб забезпечити представлення стратегічних пріоритетів Канади в роботі ЮНЕСКО.

Особливо варто відмітити співпрацю міста Квебек та ЮНЕСКО, що зафіксовано спеціальним документом. Відповідно до Угоди між Канадою і Квебеком про ЮНЕСКО від 2006 року [3] до складу Постійної делегації Канади при ЮНЕСКО входить представник уряду Квебеку. Таким чином уряди Канади та Квебеку працюють спільно над голосуванням, резолюціями, переговорами та пропонуваними нормативними документами в ЮНЕСКО. Представник Квебеку бере активну участь у засіданнях і працює разом з рештою делегації, а також з посадовцями інших провінцій та Радою міністрів освіти Канади [6].

У Канаді також розташований Інститут статистики ЮНЕСКО [20], авторитетне та надійне джерело міжнародних порівняльних даних про освіту, науку, культуру і комунікації. Інститут базується в Монреалі та має функціональну автономію. Статистична служба Канади є членом ради керівників Інституту.

Країна співпрацює з Організацією у сфері збереження культурної спадщини. На сьогоднішній день держава представлена 22 об'єктами всесвітньої спадщини, з них 10 – культурних, 11 природних, 1 змішаного типу: Історичний заповідник Л'Ансо-Медоуз (1978); Національний парк Наханні (1978); Парк Дайносор (1979); Національні парки Клуейн та Врангель-Сейнт-Ілайєс (1979) (спільно з США); Хед-Смешт-ін-Баффало-Джамп (1981); Національний парк Гваї Гаанас (1981); Національний парк Вуд-Баффало (1983); Канадські парки у Скелястих горах (1984, 1990); Квебек (історична територія) (1985); Національний парк Грос-Морн (1987); Історичне місто Луненбург (1995); Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер (1995) (спільно з США); Національний парк Мігуаша (1999); Канал Рідо (2007); Скелі зі скам'янілостями в Джоґінсі (2008); Національний історичний об'єкт Гран-Пре (2012); Китобійна станція Ред-Бей (2013); Містейкен Поїнт (2016); Пімачівін-Акі (2018); Райтін-он-Стоун (2019); Клондайк (Tr'ondëk-Klondike) (2023); Антикості (2023) [7].

Відзначимо, що значна кількість пам'яток саме природного типу відрізняє Канаду від інших країн, які зазвичай представлені більшістю культурних пам'яток. Це означає і наявні природні особливості країни, які включають парки, скелі, канал, дику природу, і роботу країни щодо включення даних об'єктів у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, акцентуючи увагу на важливості збереження навколишнього середовища, охороні даних пам'яток, захисті своєї природи.

Канада активно долучається до міжнародної роботи в рамках діяльності ЮНЕСКО, зокрема країна була чотири рази членом Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (1976 – 1978, 1985 – 1991, 1995 – 2001, 2005 – 2009 рр.) [5]. На території Канади двічі проводилися сесії Комітету всесвітньої спадщини. Зокрема, 14-та сесія Комітету всесвітньої спадщини у Банфі (7–12 грудня 1990 року) [1]. Наступна така зустріч відбулася вже у XXI ст. У липні 2008 року розпочала свою роботу 32-а сесія Комітету всесвітньої спадщини у Квебеку, який святкував своє 400-річчя. Голова 32-ї сесії Крістіна Кемерон привітала учасників (цікаво відзначити, що у 1990 році вона також була головою), а тодішній генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацуура наголосив на тому, що сесія Комітету всесвітньої спадщини збігається зі святкуванням річниці міста Квебек, яке входить до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО з 1985 року. На церемонії також виступив з вітальним словом тогочасний прем'єр-міністр Квебеку Жан Шаре. А міністр охорони навколишнього середовища Канади Джон Берд підготував звернення до церемонії відкриття, в якому відзначив наступне: «Дійсно доречно, що ми проводимо засідання Комітету

всесвітньої спадщини тут, лише за кілька кроків від об'єкта всесвітньої спадщини Старого Квебеку, в центрі святкувань з нагоди 400-річчя міста Квебек, Канада пишається тим, що в межах своїх кордонів знаходиться 14 об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Ці пам'ятки – лише деякі з того, що може запропонувати Канада. Очевидно, що у нас справді прекрасна країна з чудовими природними та культурними скарбами». У тому ж зверненні міністр зазначив, що «Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО має надзвичайно важливе завдання: підвищити обізнаність та повагу громадськості до об'єктів всесвітньої спадщини, а також надихнути на більш рішучі дії щодо їх збереження. Канада повністю дотримується цього бачення, і я радий бачити багато міжнародних спеціалістів, які зібралися разом у Квебеку, щоб наблизити нас до досягнення нашої спільної мети» [2]. Розглядаючи співпрацю Канади та ЮНЕСКО у сфері збереження культурної і природної спадщини на сьогоднішній день ми можемо констатувати збільшення кількості об'єктів з 14 у 2008 році до 22, що показує роботу країни у питанні включення нових пам'яток у Список всесвітньої спадщини.

Франческо Бандарін, директор Центру всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, привітав велику кількість людей, які відвідали захід. Для участі у 32-й сесії Комітету всесвітньої спадщини зареєструвалося понад 800 учасників, включаючи спостерігачів та представників ЗМІ [2]. Згідно рішень сесії, до Списку всесвітньої спадщини включили 27 нових пам'яток, серед яких був також канадський природний об'єкт Скелі зі скам'янілостями в Джогінсі [16].

У рамках вищезазначеної події з 21 червня по 10 липня 2008 року тридцять молодих людей зустрілися в Канаді, щоб поглибити свої знання з різних питань у сфері збереження всесвітньої спадщини. Подія була організована «Парками Канади» та Національною комісією Канади у справах ЮНЕСКО [23]. Завдання, поставлені перед даним заходом, включали створення прямого зв'язку між молоддю та засіданням Комітету всесвітньої спадщини; сприяння безпосередньому внеску молоді в роботу Комітету; підсилення зацікавленості молоді аудиторії до всесвітньої спадщини; заохочення молоді ділитися своїми знаннями та досвідом з питань, пов'язаних зі всесвітньою спадщиною; формування результатів, які можна буде застосувати після форуму.

Теоретична підготовка включала проведення семінарів в Оттаві та Квебеку, учасники обговорювали такі теми, як спільна спадщина людства, збереження природних пам'яток, культурна спадщина, зв'язок між журналістикою та всесвітньою спадщиною, процес включення до Списку всесвітньої спадщини, а також функціонування Комітету всесвітньої спадщини. Центр всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Міжнародний союз охорони природи, Міжнародна рада з питань пам'яток та визначних місць, Національна комісія Канади у справах ЮНЕСКО поділилися досвідом з учасниками семінару. Молодь дізналася про історію та управління декількома канадськими об'єктами, зокрема, про канал Рідо, а також про історію та укріплення історичного району Старого Квебеку. Це було особливо цікавим, оскільки місто Квебек святкувало своє 400-річчя.

Учасників розділили на три групи на кілька днів, щоб побачити практичне застосування теоретичного матеріалу, вивченого під час семінарів. Перша група вирушила на південь Альберти, де вони змогли побачити особливості об'єктів таких, як Гед-Смешт-Ін-Баффало-Джамп, Провінційний парк динозаврів, Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер. Друга група ознайомила з

Канадськими парками Скелястих гір, розташованих на межі Альберти та Британської Колумбії, побачити пишність ландшафтів на маршруті від Банфа до парку Йохо. Третя група була відправлена у східну частину країни, до Ньюфаундленду і Лабрадору. Там вони змогли відзначити красу та геологічне багатство Національного парку Грос-Морн і дізнатися більше про руїни вікінгів у Історичному заповіднику Л'Ансо-Медоуз.

Важливе завдання для організаторів полягало у тому, щоб дати молоді зрозуміти та побачити, як функціонує Комітет всесвітньої спадщини. Учасники створили відео про всесвітню спадщину, що відповідає їхньому досвіду. Пройшовши навчання з використання програмного забезпечення iPhoto та iMovie під час поїздки до Оттави, вони додали власні зображення та тексти до відео. Зрештою, молоді люди мали змогу поміркувати над проектом, який вони хотіли б розробити у своєму місті, спираючись на свій досвід, щоб поділитися отриманими знаннями з більшою кількістю людей. У результаті були вручені нагороди учасникам, що показали найбільший потенціал.

Молодь в усі часи є рушійною силою важливих процесів. Залучення до важливих проектів, подій дає можливість більш активно просувати головні завдання у сфері збереження культурної та природної спадщини. У 2024 році було опубліковано посібник для підтримки керівників об'єктів, визнаних ЮНЕСКО (біосферних регіонів, глобальних геопарків та об'єктів всесвітньої спадщини). Розроблений у співпраці з молодими людьми, які працювали на об'єктах всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Канаді, посібник пояснює, чому молодь є важливим партнером в роботі з питань сталого розвитку, та визначає стратегії для створення сприятливого середовища для неї [15].

У 2012 р. ЮНЕСКО відмічала 40-річчя прийняття Конвенції про охорону культурної і природної спадщини. Серед 95 подій, організованих державами для святкування даної події, Канада також запропонувала захід [8].

Варто зазначити, що жодна пам'ятка Канади наразі не перебуває у Списку всесвітньої спадщини, що знаходиться під загрозою. Але країна має продовжувати активно працювати у напрямку збереження своїх культурних та природних об'єктів, адже існує ряд причин, через які пам'ятки можуть опинитися у небезпечному становищі. Зокрема, активна забудова сучасних міст або загроза пожеж. Небезпечна ситуація склалася навколо історичного центру міста Квебек, що входить у Список світової спадщини ЮНЕСКО з 1985 року [10]. Тодішній генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацуура висловив глибокий жаль з приводу руйнування стародавнього квебекського навчального залу, пам'ятки, розташованої поряд з історичним районом Старого Квебеку: «Я дуже шкодую про знищення цієї важливої пам'ятки. Особливо сумно, що це горде свідчення історії Квебеку було так сильно пошкоджено напередодні святкування 400-річчя заснування міста Квебек. Особливо засмучує, що ця втрата сталася саме тоді, коли Канада демонструє значну відданість питанню збереження спадщини, готуючись до проведення наступної сесії Комітету всесвітньої спадщини в липні». Генеральний директор висловив сподівання про відбудову старовинного залу, використовуючи існуючі плани та фотографії [19].

У 2008 р. також вийшов спеціальний випуск журнал («Всесвітня спадщина» («World Heritage»)), у якому значна увагу була приділена канадським пам'яткам, внесеним у Список всесвітньої спадщини, та потенційним об'єктом, які

заслужують на включення, надруковано інтерв'ю з Крістіною Кемерон, головою 32-ї сесії Комітету всесвітньої спадщини, обговорювалося питання пошкоджень внаслідок пожежі історичних пам'яток в Канаді [14].

Останніми роками від пожеж страждають ряд країн Середземномор'я, що впливає на питання безпеки пам'яток у цих країнах, наприклад, Греція, Туреччина. У Канаді пожежі, спричинені зміною клімату, теж загрожують об'єктам світового значення. Значною мірою через екстремальні пожежі викиди у лісах всесвітньої спадщини різко зросли. У 2023 році рекордна пожежа охопила понад 300 000 гектарів лісу в Національному парку Вуд-Баффало в Канаді, вивільнивши приблизно 190 Мт CO₂e. Це більш ніж удвічі перевищило попередній рекорд, встановлений у 2021 році в канадському Пімачіовін Акі (86 Мт CO₂e) [21].

Канада приділяє велику увагу збереженню саме природної спадщини. У 2001 році Центр всесвітньої спадщини ЮНЕСКО привітав «Парки Канади» зі 100-річчям. Коли уряд Канади доєднався до Конвенції про всесвітню спадщину у 1976 році, він призначив «Парки Канади» представником держави-учасниці з керівництва впровадженням Конвенції в країні [13]. «Парки Канади» [12] опікуються та презентують об'єкти природної та культурної спадщини Канади, у тому числі, які внесені у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також забезпечують їхню цілісність для нинішнього та майбутніх поколінь.

Висновки. Співробітництво Канади та ЮНЕСКО у сфері збереження культурної та природної спадщини є вагомим складовим зовнішньої політики країни, адже наявність на її території важливих історико-культурних пам'яток та багатого природного середовища, що включає заповідники, скелі, канал, ряд парків потребує особливого захисту, включаючи допомогу міжнародної спільноти. Національна комісія Канади у справах ЮНЕСКО є головною установою, яка сприяє поширенню у країні основних ідей міжнародної організації у сфері культури, науки, освіти. Держава представлена у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО 22 об'єктами, більшість яких природного типу, що показує особливу зацікавленість країни у збереженні та популяризації даної спадщини не лише на національному рівні, але й на міжнародному. У Канаді неодноразово проводилися сесії Комітету всесвітньої спадщини, активно залучалася молодь до різних заходів та ініціатив у питанні захисту пам'яток.

Країна має ряд викликів у питанні збереження своєї культурної та природної спадщини, зокрема, пожежі, що становлять небезпеку як для культурних пам'яток, так і для природних, що потребує вирішення. Подальша активна робота ЮНЕСКО та Канади у культурній сфері має перспективи зберегти культурні і природні цінності для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел та літератури:

1. 14th session of the World Heritage Committee [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/sessions/14COM>.
2. 32nd Session of World Heritage Committee opens in Quebec [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – 2008, July 3. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/news/446>.
3. Agreement between the Government of Canada and the Government of Québec concerning the United Nations Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) [Electronic Resource]. – n.d. – Mode to Access: <https://surl.li/bqpzpe>.
4. Arpin R. Developing a policy on cultural heritage for Quebec [Electronic Resource] / R. Arpin, Y. Bergeron // Museum international, 2006. – LVIII (58), 4 / 232. – P. 69–75. – Mode to Access: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148665>.

5. Canada [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – n.d. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ca>.
6. Canada and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) [Electronic Resource] // Government of Canada. – n.d. – Mode to Access: <https://surl.li/elfwpp>.
7. Canada. Properties inscribed on the World Heritage List [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – N.d. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ca>.
8. Celebrating 40 years of World Heritage 1972–2012 [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – N.d. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/40years>.
9. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – n.d. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext>.
10. Historic District of Old Québec [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – N.d. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/list/300>.
11. Our Priorities [Electronic Resource] // UNESCO. Canadian Commission. – n.d. – Mode to Access: <https://en.ccunesco.ca/our-priorities>.
12. Parks Canada [Electronic Resource] // Government of Canada. – n.d. – Mode to Access: <https://parks.canada.ca>.
13. Parks Canada wins conservation award; celebrates 100 years [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – 2011, May 20. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/news/752>.
14. Special Issue: Canadian World Heritage [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – N.d. – Mode to Access: <https://surl.li/kskntr>.
15. Toolkit for Youth Engagement in UNESCO Designated Sites [Electronic Resource] // UNESCO. Canadian Commission. – 2024. – Mode to Access: <https://en.ccunesco.ca/networks/world-heritage-sites>.
16. Twenty-seven new sites inscribed [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – 2008, July 8. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/news/453>.
17. UNESCO [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – n.d. – Mode to Access: <https://www.unesco.org/en>.
18. UNESCO. Canadian Commission [Electronic Resource]. – n.d. – Mode to Access: <https://en.ccunesco.ca>.
19. UNESCO Director-General expresses regret over destruction by fire of historical Québec landmark [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – 2008, April 7. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/news/426>.
20. UNESCO. Institute for Statistics (UIS) [Electronic Resource]. – n.d. – Mode to Access: <https://www.uis.unesco.org/en>.
21. Unprecedented fires fueled by climate change threaten iconic World Heritage forests [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – 2025, June 24. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/news/2785>.
22. Young G.J. 50 years of UNESCO water programmes: a Canadian perspective [Electronic Resource] / G.J. Young // Water, people and cooperation: 50 years of water programmes for sustainable development at UNESCO. – 2015. – Mode to Access: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235002>.
23. Youth Component, 32nd session of the World Heritage Committee (2008) [Electronic Resource] // UNESCO. World Heritage Convention. – 2008. – Mode to Access: <https://whc.unesco.org/en/activities/532>.

References:

1. *14th session of the World Heritage Committee*. (N.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/sessions/14COM>. [In English].
2. *32nd Session of World Heritage Committee opens in Quebec*. (2008, July 3). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/news/446>. [In English].
3. *Agreement between the Government of Canada and the Government of Québec concerning the United Nations Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*. (n.d.). <https://surl.li/bqzpe>. [In English].

4. Arpin, R., & Bergeron, Y. (2006). Developing a policy on cultural heritage for Quebec. *Museum international*, LVIII (58), 4/232, 69–75. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148665>. [In English].
5. Canada. (n.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ca>. [In English].
6. *Canada and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*. (n.d.). Government of Canada. <https://surl.li/elfwpp>. [In English].
7. Canada. *Properties inscribed on the World Heritage List*. (n.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ca>. [In English].
8. *Celebrating 40 years of World Heritage 1972–2012*. (n.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/40years>. [In English].
9. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. (n.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext>. [In English].
10. *Historic District of Old Québec*. (n.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/list/300>. [In English].
11. *Our Priorities*. (n.d.). UNESCO | Canadian Commission. <https://en.ccunesco.ca/our-priorities>. [In English].
12. *Parks Canada*. (n.d.). Government of Canada. <https://parks.canada.ca>. [In English].
13. *Parks Canada wins conservation award; celebrates 100 years*. (2011, May 20). UNESCO. World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/news/752>. [In English].
14. *Special Issue: Canadian World Heritage*. (n.d.). UNESCO | World Heritage Convention. <https://surl.li/ksknttr>. [In English].
15. *Toolkit for Youth Engagement in UNESCO Designated Sites*. (2024). UNESCO | Canadian Commission. <https://en.ccunesco.ca/networks/world-heritage-sites>. [In English].
16. *Twenty-seven new sites inscribed*. (2008, July 8.) UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/news/453>. [In English].
17. UNESCO. (n.d.). <https://www.unesco.org/en>. [In English].
18. UNESCO. (n.d.). *Canadian Commission*. <https://en.ccunesco.ca>. [In English].
19. *UNESCO Director-General expresses regret over destruction by fire of historical Québec landmark*. (2008, April 7). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/news/426>. [In English].
20. UNESCO. (n.d.). *Institute for Statistics*. <https://www.uis.unesco.org/en>. [In English].
21. *Unprecedented fires fueled by climate change threaten iconic World Heritage forests*. (2025, June 24). UNESCO. World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/news/2785>. [In English].
22. Young, G. J. (2015). *50 years of UNESCO water programmes: a Canadian perspective*. Water, people and cooperation: 50 years of water programmes for sustainable development at UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235002>. [In English].
23. *Youth Component, 32nd session of the World Heritage Committee*. (2008). UNESCO | World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/activities/532>. [In English].

Viktoriiia Pilkevych, Ph. D., Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COOPERATION BETWEEN CANADA AND UNESCO IN THE FIELD OF CULTURAL AND NATURAL HERITAGE PRESERVATION

Abstract. *This article examines the cooperation between Canada and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) in the field of cultural and natural heritage preservation. In a world of persistent threats, the risk of destruction of cultural monuments, and global challenges facing natural sites, the protection and promotion of World Heritage have become essential. Canada is no exception in this regard; the country's active engagement in heritage preservation through its partnership with UNESCO holds a prominent place in its foreign policy. The relevance of this issue underscores the need for further scholarly investigation.*

The aim of the article is to analyze the cooperation between Canada and UNESCO regarding the preservation of cultural and natural heritage. The research methodology is based on the principles of historicism, a systematic approach, and scientific objectivity. The study employs historical-comparative, statistical, and chronological methods.

The scientific novelty lies in the attempt to provide the first systematic analysis of the relationship between Canada and UNESCO concerning the protection of cultural and natural heritage, tracing the stages of cooperation, communication features, and the challenges the country faces in protecting its sites.

Conclusions. The author identifies the key achievements of Canada and UNESCO's joint efforts to protect heritage sites within the country, as well as the problems affecting the state of preservation of Canadian sites. Significant attention is paid to joint initiatives, specifically the 2008 World Heritage Committee session, which coincided with the 400th anniversary of Quebec City (the historic district of which is inscribed on the UNESCO World Heritage List). The author emphasizes a unique feature of Canadian sites on the UNESCO list: the predominance of natural sites, which highlights the country's commitment to preserving and promoting its natural heritage. Finally, the prospects for further cooperation between Canada and UNESCO in the field of preserving the cultural and natural heritage of mankind are outlined, considering the mutual interests of both parties.

Key words: Canada, UNESCO, cultural and natural heritage, sites, preservation.

Надійшла до редколегії: 17.02.2026

УДК 94(520)«1868/1912»:316.422

Ольга Сухобокова,

кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4140-3231>

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯПОНІЇ ДОБИ МЕЙДЖІ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ КАНАДСЬКОГО ІСТОРИКА ТА ДИПЛОМАТА Е. ГЕРБЕРТА НОРМАНА

Анотація. Канадському історику та дипломату Едварту Герберту Норману (1909 – 1957) належить особливе місце в історії інтелектуальної думки ХХ ст.: його праці стали фундаментальними для розуміння модернізації Японії доби Мейджі та генези японського імперіалізму.

Мета статті – висвітлення концепції Е. Герберта Нормана становлення модерної японської держави доби Мейджі (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.). Також простежено його становлення і діяльність як науковця-японознавця та представника Канади в дипломатичних місіях, насамперед в Японії.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні принципів історизму із методами історичного аналізу. Зокрема застосовано проблемно-хронологічний, історико-порівняльний та аналітичний методи для визначення основних ідей Е. Герберта Нормана, оцінки його візії досліджуваних проблем, актуальності та цінності його напрацювань в контексті розвитку японознавства, а також висвітлення біографії і наукового доробку вченого.

Наукова новизна статті полягає у тому, що внесок Е. Герберта Нормана як історика є малодослідженим у канадській, американській та японській історіографії і

практично недослідженим в українських американістиці та сходознавстві. Західні дослідники розглядають його як дипломата, який відіграв суттєву роль у формуванні політики США та Канади щодо Японії після Другої світової війни, і який став жертвою політичних переслідувань. Водночас його великий доробок з історії Японії XIX – XX ст. часто залишається поза увагою. У даній статті проаналізовано його інтерпретацію реставрації імператорської влади в Японії та Мейджійських перетворень, викладену у низці спеціальних праць, передусім у фундаментальному дослідженні «Становлення Японії як модерної держави» (1940).

Висновки. Становлення модерної японської держави Е. Герберт Норман розглядав крізь призму її соціально-економічної та адміністративної модернізації доби Мейджі, акцентуючи увагу на переході Японії до капіталізму. Модернізація Японії в його концепції постає як результат специфічного союзу нижчого самурайства та торговельної буржуазії. Реставрацію імператорської влади та реформи Мейджі він вважав незавершеною буржуазною революцією, вказуючи на вагому роль постсередньовічних пережитків у формуванні модерного японського суспільства та його мілітаризації. На переконання Е. Герберта Нормана, збереження рудиментів феодальних відносин поряд з стрімкою індустріалізацією стало одним із головних чинників японського імперіалізму та експансії.

Ключові слова: Е. Герберт Норман, Японія, Канада, Мейджі, модернізація, реформи Мейджі, японознавство.

Постановка проблеми. Канадський дипломат та історик Егертон Герберт Норман (1909 – 1957) зробив значний внесок у розвиток західного сходознавства. Він вважається одним із його засновників, а монументальна праця вченого «Становлення Японії як модерної держави» (1940), присвячена трансформації Японії доби Мейджі, стала класичною і дотепер залишається базовою для дослідників історії Японії останньої чверті XIX – перших десятиліть XX ст. Вирішивши в Японії, він не лише міг читати японські джерела в оригіналі, але і добре розумів та відчував особливості японської культури, що поряд з блискучими аналітичними здібностями та опануванням інструментарію історика у провідних університетах Заходу дозволило йому створити одну з найбільш авторитетних та цитованих концепцій японської модерної держави і суспільства. Причому він досліджував і становлення модерної японської держави, і феномен самої модерності в азійському контексті, витоки японського мілітаризму та імперіалізму, експансіоністської зовнішньої політики, що актуалізувало його доробок у період Другої світової війни та повоєнний час. Водночас, поряд із визнанням внеску Герберта Нормана як науковця у японознавство, вивчення і осмислення модерної історії Японії, використанням його напрацювань сучасними істориками, наукова спадщина вченого залишається недостатньо дослідженою та потребує актуалізації.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідження наукової спадщини і біографії Е. Герберта Нормана є вкрай нерівномірним. Попри те, що його концепція розвитку Японії активно використовуються в американській та європейській, в тому числі й українській, японістиці, сам по собі науковий доробок залишається малодослідженим, а його важливі складові – практично поза увагою істориків.

Однією з головних причин цього є превалювання інтересу до постаті Герберта Нормана як до дипломата, який відіграв вагому роль у повоєнному врегулюванні в Японії, і який зазнав ідеологічно обумовленого переслідування в рамках антикомуністичної кампанії маккартизму на початку 1950-х років, що включала масові звинувачення держслужбовців та діячів культури у шпигунстві чи симпатіях

до СРСР, часто без доказів, що руйнувало кар'єри та репутацію обвинувачених. Ця доля спіткала і Г. Нормана та призвела до його трагічної загибелі. Саме дослідженню цієї події його в контексті суспільно-політичної історії США і Канади, їх відносин, присвячено найбільше публікацій про Г. Норберта, починаючи від звітів про розслідування його можливих зв'язків з СРСР [11] до розвідок журналістів та істориків щодо обставин його смерті [2; 7; 13]. Навіть створено спеціальний розділ «Смерть дипломата: Герберт Норман та Холодна війна» на сайті «Найбільші нерозгадані загадки канадської історії» [3].

І хоча в канадській історіографії є спроби комплексного висвітлення діяльності Герберта Нормана як вченого та дипломата, зазвичай хронологічні рамки обмежені періодом Другої світової війни [5; 12]. Цілісний, хоча стислий і часом фрагментарний, виклад його біографії переважно представлено лише в енциклопедичних виданнях та довідниках [4; 14]. Поряд з тим, в українській історіографії – й сходознавстві, й американістиці – Е. Герберт Норман та його діяльність і науковий доробок залишаються недослідженими, що, зважаючи на їх вагу, актуалізує подібні розвідки.

Наукова та публіцистична спадщина вченого є досить об'ємною, містить низку різних праць, що становлять інтерес для істориків-американістів і сходознавців. При цьому більшість його робіт доступні онлайн, зокрема на спеціальних сайтах – збірках матеріалів Герберта Нормана та публікацій про нього [6], решта – в канадських архівах, зокрема у Бібліотеці-архіві Канади.

Японознавчі праці Г. Нормана умовно поділяються на дві групи за тематикою досліджень: трансформаційні процеси в Японії доби Мейджі та генеза і прояви японського імперіалізму. До першої групи належить передусім опублікована на основі його дисертаційного дослідження монографія «Становлення Японії як модерної держави: політичні та економічні проблеми періоду Мейджі» (Нью-Йорк, Інститут тихоокеанських відносин, 1940) [10], що є головною працею дослідника і залишається базовою для японістів-новістів. Ця тема знайшла продовження у його повоєнних працях: неопублікований рукопис «Японська та китайська революція» (орієнтовно 1947 р.), опубліковані в 1949 р. статті «Демократичні традиції в Японії» (журнал «External Affairs», Т. 1, № 11, с. 12–13) і «Андо Шоєкі та анатомія японського феодалізму» («Transitionals of the Asiatic Society of Japan», серія 3, Т. 2), доповідь для Новозеландської історичної асоціації «Протистояння самураїв у перші роки ери Мейджі» (1954 р.) та рецензія на книгу Е. О. Райшауера «Японія: минуле та сьогодення», опублікована у 1947 р. («Pacific Affairs», Т. 20, № 3, с. 358–59). Останньою опублікованою працею Герберта Норберта стала книга «Обличчям до Кліо: випадкові есеї з історії» (Токіо, 1956) [6].

Праці другої групи були створені вченим в контексті Другої світової війни і його дипломатичної роботи, починаючи з ґрунтовної розвідки «Солдат і селянин у Японії: походження військового обов'язку», опублікованої в 1943 р. («Pacific Affairs», Т. 16, № 1, с. 47–63; № 2, с. 149–65) та огляду книги Джона Ф. Ембрі «Японці» («Pacific Affairs», Т. 16, № 3, с. 363–64), присвяченої передісторії війни. У 1944 р. Герберт Норман опублікував статтю «Геньоша: дослідження походження японського імперіалізму» («Pacific Affairs», Т. 17, № 3, с. 261–84) та підготував для канадських політиків аналітичну записку, яка водночас може розцінюватися як історична праця, – «Японія та Японська імперія: загальні міркування» (22 вересня, 1944 р.; зберігається у Бібліотеці – архіві Канади, RG-25, т. 3442, файл 4606-40,

част. 1). Наступного року він підготував ґрунтовну наукову доповідь «Феодалне тло японської політики» для конференції Інституту тихоокеанських відносин (Хот-Спрінгс, Вірджинія, США) та статтю «Масова істерія в Японії» («Far Eastern Survey», Т. 14, № 6, с. 65–70). Досить цікавою є його аналітична стаття «Спостереження щодо суду над воєнними злочинцями в Японії» («External Affairs», Т. 1, № 2, с. 12–23) [6; 14].

Таким чином, джерельна база для досліджень наукової і публіцистичної спадщини Герберта Нормана є достатньою і, зважаючи на її цінність та актуальність, сама по собі заслуговує на увагу істориків-сходознавців.

Метою даної розвідки є ознайомлення із діяльністю Е. Г. Нормана як японознавця та дипломата і його внеском у дослідження реформ доби Мейджі, яка перетворила Японію з постсередньовічної ослабленої внутрішніми проблемами та зовнішніми чинниками країни на модерну, індустріалізовану державу з сильною армією та сучасним законодавством і освітою.

Виклад основного матеріалу. Егертон Герберт Норман (Egerton Herbert Norman, 1 вересня 1909, м. Куруїджава, Японія – 4 квітня 1957, м. Каїр, Єгипет) – канадський історик-японіст та дипломат, який відіграв помітну роль у становленні західної японістики та в історії канадської дипломатії середини ХХ ст., зокрема під час війни на Тихому океані та окупації Японії, а також у врегулюванні Суецької кризи як посол Канади в Єгипті.

Він народився 1 вересня 1909 р. в японському місті Каруїджава, Нагано, у родині канадських методистських місіонерів. Дитинство, проведене в Японії, заклало фундамент для його майбутньої наукової діяльності, насамперед завдяки знанню японської мови, що вирізняло його серед колег з Канади і США (значна частина його праць написана японською мовою), та завдяки глибокому розумінню японської і загалом азійської культури. У м. Кобе він закінчив приватну міжнародну школу «Канадська академія», а вищу класичну історичну освіту здобув у провідних університетах Північної Америки та Великої Британії – коледж Вікторія при Університеті Торонто (1929 – 1933) і магістратура у Триніті-коледжі при Кембриджському університеті (1933 – 1935) [4].

Після нетривалого викладання класичної літератури у 1936 р. вступив до аспірантури Гарвардського університету за стипендією Фонда Рокфеллера з далекосхідних досліджень [1], спеціалізувався на історії Японії. Захищена ним дисертація, опублікована у 1940 року як монографія «Становлення Японії як модерної держави» миттєво стала однією з основних робіт з японістики в західній історіографії та першою з кількох найважливіших японознавчих робіт вченого.

Як японіста-перекладача Е. Герберта Нормана запросили на роботу до дипломатичного відомства Канади в 1939 р. Невдовзі він був підвищений до посади третього секретаря в канадській місії в Токіо (1940 – 1941 рр.) [11]. Після вступу Канади у Другу світову війну та атаки Японії на Перл-Гарбор 7 грудня 1941 р. був інтернований японською владою як ворожий агент до червня 1942 р., коли в межах обміну полоненими його репатріювали до Канади. Відтоді працював у Міністерстві закордонних справ та міжнародної торгівлі офіцером розвідки з японських питань [4].

У серпні 1945 р. Г. Нормана відрядили на чолі канадської місії до окупованої Японії в штаб головнокомандувача союзних окупаційних військ Дуґласа Макартура, якого він консулював як японознавець до 1950 р. Водночас навесні

1946 р. він був призначений делегатом Канади в Далекосхідній комісії у Вашингтоні та постійним представником Канади в ООН, згодом – в Північноатлантичній раді, брав участь в обговоренні та підготовці мирного договору з Японією 1952 р., у розробці нової японської конституції та розслідуванні військових злочинів [4]. Зокрема Норман був ініціатором відсторонення від влади лідерів старого режиму на кшталт Фумімаро Коное, вказуючи на їхню ідеологічну відповідальність за війну. За свідченням історика Джона Прайса, що яскраво ілюструють світоглядні переконання Нормана, він наполягав на тому, щоб нову конституцію Японії розробив японський народ, а не їхні американські завойовники [12]. Однак його аргументи не вплинули на ухвалення рішень на найвищому рівні [7].

Водночас увесь цей час Г. Норман продовжував наукову діяльність, опублікував низку статей, які отримали визнання і досі залишаються актуальними, наприклад, «Солдат і селянин у Японії: походження військової повинності» (1943 р.). Це закріпило за ним авторитет дипломата-інтелектуала та провідного експерта-японіста. Він отримав чимало пропозицій викладати у західних університетах, був обраний президентом Азійського товариства Японії (1947 р.), але надав перевагу продовженню дипломатичної кар'єри [14].

Попри свій авторитет науковця та успішну роботу дипломата із загостренням ідеологічної боротьби США з СРСР та його симпатиками на початку 1950-х рр. Е. Герберт Норман отримав підозру та звинувачення Підкомітету Сенату США з розслідувань, очолюваного сенатором Дж. Маккарті, у симпатіях та співпраці з комуністами. Підставами для цього стали його зв'язки під час навчання у Кембриджі зі студентським лівим осередком, зацікавлення марксизмом, наукова методологія Нормана, що містила елементи марксистського аналізу (втім, сучасні дослідники вважають, що він як еволюціонував від радикального матеріалізму до «джефферсонівського лібералізму»), а також певні рішення в часи роботи на окупаційну адміністрацію в Японії, зокрема дозвіл на продовження діяльності комуністичної партії Японії, фактично – її легалізації [1; 2; 7].

Через це та війну в Кореї восени 1950 р. його було відкликано з Японії до Канади та проведено ретельну перевірку, яка виправдала Г. Нормана за всіма звинуваченнями комісії Маккарті. Все ж його перевели з посади керівника Американського та Далекосхідного відділу зовнішніх справ і направили до Нової Зеландії в статусі верховного комісара (1953 – 1956 рр.) [4; 11; 12].

У 1956 р. Е. Герберт Норман став послом Канади в Єгипті, куди він прибув за кілька місяців до початку Суецької кризи і відіграв важливу роль у її розв'язанні та залученні Канади до першої військової миротворчої місії, переконавши президента Єгипту Гамалю Абделя Насера дозволити присутність канадських миротворчих військ на Синаї [4; 14]. До слова, за внесок у врегулювання Суецької кризи, тодішній міністр закордонних справ Канади Лестер Пірсон (в подальшому – 14-й прем'єр-міністр Канади) отримав Нобелівську премію миру (1957 р.) [7].

Втім, на початку 1957 р. з боку США проти Е. Герберта Нормана знову висунули звинувачення і почали тиск, незважаючи на те, що уряд Канади та Лестер Пірсон особисто висловили йому повну підтримку та засвідчили безпідставність звинувачень [2]. Зрештою 4 квітня 1957 р. він наклав на себе руки, залишивши передсмертну записку про свою невинуватість. Смерть Герберта Нормана, яка була сприйнята канадським суспільством як наслідок нагнітання ідеологічної істерії на

тлі Холодної війни, спричинилася до хвилі антиамериканських настроїв у Канаді та стала символом небезпеки необґрунтованих політичних переслідувань, відтак – ускладнила канадсько-американські відносини [8, р. 251–267; 13]. У 1990 р. МЗС Канади ініціювало нове незалежне федеральне розслідування щодо звинувачень комісією Маккарті Г. Нормана, і воно цілковито підтвердило висновки попередніх перевірок про відсутність доказів його шпигунської діяльності та зв'язків із КДБ [11]. Через кілька років Національною радою з питань кіно Канади було знято документальний фільм його життя і самогубство – «Людина, якою він міг би бути» («The Man Who Might Have Been», режисер Джон Крамер, 1998 р.).

При цьому досі лишаються деякі дискусійні моменти, пов'язані з обставинами смерті Г. Нормана, що відображено в низці публікацій істориків [2; 3; 7; 8, р. 251–267; 12; 13]. Власне, саме на їх з'ясування і спрямовано більшість досліджень, присвячених Е. Г. Норману. Як наслідок його наукова спадщина отримала значно менше уваги, хоча його цінний доробок залишається одним з наріжних каменів історіографії модерної історії Японії, зокрема доби Мейджі та агресивної зовнішньої політики в ХХ ст., і мали практичне значення для стратегування японського напрямку північноамериканської дипломатії.

Так інтелектуальні напрацювання вченого стали фундаментальними для розуміння генези японського імперіалізму, що було критично важливим для американської та канадської зовнішньої політики у воєнний та повоєнний періоди. Його дисертаційне дослідження «Становлення Японії як модерної держави» фактично стало настільною книгою для американських та канадських чиновників під час повоєнної окупації Японії [1]. Дослідники біографії та дипломатичної діяльності Герберта Нормана в Японії відзначають його вплив на повоєнне врегулювання в країні та сприяння переходу до демократії: він допоміг сформуванню її післявоєнний устрій [12]. Як наголошував один з видатних американських японознавців, посол США в Японії у 1961 – 1966 рр. Едвін О. Райшауер, який навчався в аспірантурі Гарварда разом з Г. Норманом, Японія має дякувати йому за захист інтересів звичайних японців та використання свого впливу на повоєнну окупаційну адміністрацію для «здорового демократичного зростання та масштабних соціальних змін» [7].

Основна увага Герберта Нормана як дослідника спрямовувалася на трансформаційні процеси в Японії останньої чверті ХІХ – початку ХХ ст., що увійшли в історіографію як перетворення Мейджі – комплекс модернізаційних реформ, які охопили всі сфери. Завдяки ним за досить короткий період аграрна країна, занурена за шьогунського правління у тривалу суспільно-політичну та соціально-економічну кризу, і яка опинилася під загрозою перетворення на напівколонію західних імперій, трансформувалася у передову індустріальну державу, конституційну монархію з парламентом і сучасними законодавством, армією та освітою, на регіонального лідера та велику світову державу, практично рівну тим імперіям, які загрожували їй самостійності.

Опублікована у 1940 р. монографія Герберта Нормана «Становлення Японії як модерної держави: політичні та економічні проблеми періоду Мейджі», підготовлена на основі його дисертаційного дослідження, здійснила революцію в західному японознавстві. Замість романтизованого сприйняття трансформації Японії внаслідок запозичень із Заходу, він запропонував прагматичний структурний аналіз соціально-економічних процесів доби Мейджі.

Вчений зосередився на соціально-економічних чинниках Мейджійських перетворень, вважаючи їх базовими і серед передумов, і серед складових та наслідків реформ. Ця ідея залишається актуальною та популярною серед його наступників – дослідників модернізації Японії 1868 – 1912 рр. Так, вже аксіомою стало твердження Герберта Нормана, яке увійшло в більшість підручників з історії Японії: відносна легкість, з якою Японія звільнилася від кайданів феодалізму може бути пояснена як мінімум частково, випадковим збігом двох процесів – внутрішньою кризою феодальної системи та тиском з боку Заходу [10, р. 50–51].

Якщо абстрагуватися від термінології, характерної для 1930-х – 1940-х рр., якою послуговувався Г. Норман, в цій тезі він дуже точно відобразив причинно-наслідковий зв'язок. На початок доби Мейджі економіка Японії в цілому і кожна її галузь зокрема суттєво відставали від Заходу: основу економіки становило неефективне сільське господарство, кустарне ремесло та торгівля, які не мали перспектив розвитку за політики самоізоляції, впроваджену шьогунським режимом, а з примусовим «відкриттям» Японії Заходом і нав'язуванням їй нерівноправних договорів, що надавали іноземцям низку привілеїв у комерційній діяльності на території Японії й натомість упосліджували місцевих виробників та торговців, – і поготів [10, р. 56–58, 70–79]. При цьому ще за шьогунату в країні почав формуватися прошарок нових землевласників (заможних селян та лихварів, що фактично привласнювали землю), міцніли торговельні об'єднання (купецькі доми), а також з'явилися різного типу підприємства, хоча лише незначна частина з них працювала із сучасним обладнанням і могла бути конкурентною. Тому блок економічних реформ уряду Мейджі, центральною серед яких була аграрна, мав розв'язати накопичені проблеми, упорядкувати питання землі й податків та захистити і стимулювати національне виробництво. Іншими словами – використати закладені в попередню епоху передумови для кардинальних змін.

Доречно згадати вислів видатної японської антропологині Накане Чіе, що продовжує і доповнює думку Г. Нормана про підготовлений ґрунт для реформ: «колеса до возу були прироблені задовго до початку модернізації, вимагалось лише змінити візника та напрям руху». Власне, зміна «візника» (ліквідація шьогунату та передача влади імператорському уряду, сформованому імператором) та напрямку (модернізація) й була зроблена внаслідок реставрації імператорської влади і забезпечила стрімкий та ефективний процес модернізації. Тобто Накане Чіе зацентрувала увагу на тому, що японське суспільство не мало докорінно змінювати свою внутрішню структуру (вертикальні зв'язки, лояльність до групи) для переходу до капіталізму. Навпаки, ці старі «феодальні» механізми («колеса») виявилися ідеальними для нової мети, що фактично стало запорукою успіху. Потрібно було лише змінити владу («візника») та обрати курс на індустріалізацію («напрямок руху») [9, р. 44–63]. Ця теза є однією з ключових в оцінці перетворень Мейджі, оскільки спростовує твердження, що для модернізації країна обов'язково має повністю відмовитися від своїх традицій на користь західних моделей. Приклад Японії засвідчив, що можливе досить гармонійне поєднання модернізації та збереження національних традицій і культури.

Е. Герберт Норман виокремив три ключові внутрішні фактори становлення модерної японської держави.

1) Перехід фактичної влади у державі до «молодих» самураїв, вихідців із південно-західних японських князівств Сацума і Тьосю, які стали основною силою

ліквідації шьогунату Токугава, реставрації імператорської влади та перебрали на себе провідну роль в управлінні й здійсненні реформ. Вони відображали прагнення більшої частини населення Японії до позбавлення від тиску шьогунського режиму та впливу іноземців, здійснення соціально-економічних реформ від імені імператора [10, р. 62–77]. Саме «молоді» самураї з Сацуми та Тьосю і увійшли до сформованого імператором в січні 1868 р. нового уряду, який неофіційно називали «шьогунат Сацума», враховуючи походження нової управлінсько-адміністративної еліти та віддаючи належне князівству, що відіграло головну роль у відновленні імператорської влади [10, р. 80–84].

В цьому контексті є цікавою і теза Нормана про «абсолютистську державу»: він цілком обґрунтовано вважав реставрацію імператорської влади (1868 р.) результатом союзу нижчого самурайства та торговельного капіталу. Це, на його думку, призвело до створення «зверху» модерної держави, яка зберегла «суттєві елементи феодалізму» [10, р. 101–103].

2) Використання оновленого централізованого державного апарату та культу імператора (тенноїзм сприяв духовній, ідеологічній та психологічній стабільності японського суспільства в період модернізації, збереженню його національної самобутності) для проведення низки перетворень. Провідними серед реформ стали економічні – насамперед швидка індустріалізація, що проклала шлях до реалізації імперських амбіцій Японії, та аграрна реформа 1873 р., внаслідок якої утворився прошарок нових землевласників та робітники для промисловості [10, р. 72–79, 111–114, 136–166]. Поряд з тим, оскільки аграрна реформа не врахувала інтереси більшості селян і залишила їх у вкрай не вигідному становищі, її Норман називав її незавершеною [10, р. 3].

Водночас він звертав увагу і на те, що попри зміну шьогунату на імператорський уряд і певну модернізацію соціальної та адміністративної сфери (становна реформа, реформування адміністративної влади та європеїзація законодавства), переходу до демократичного ладу не відбулося, й політична еліта утримувала владу за допомогою насильства (зокрема при придушенні повстань), коаліцій та контролю над опозицією. Поряд з тим модернізація Японії супроводжувалася стрімким зростанням політичної активності, конституційним рухом, появою політичних партій помірковано-ліберального спрямування, а також формуванням нових соціальних груп – великої і середньої буржуазії і так званих нових поміщиків, невдоволених монополізацією влади «молодими самураями» з Сацуми і Тьосю, що посилювало напругу в суспільстві [10, р. 144–153, 167–200].

3) Державний капіталізм: через слабкість національної буржуазії роль «головного підприємця» взяла на себе держава, пріоритетом якої став розвиток промисловості, що згодом сприяло зростанню мілітаризму. На відміну від своїх колег, які вбачали в японському мілітаризмі та агресивній зовнішній політиці насамперед ідеологічні мотиви, Г. Норман наголошував, що їх підґрунтям стала швидка індустріалізація без завершеної (і всеохоплюючої) аграрної реформи, яка законсервувала напівфеодальні відносини в селі. Це, своєю чергою, змушувало японські еліти шукати вихід у зовнішній експансії для підтримки внутрішньої стабільності [10, р. 85–103, 108–110, 133–159, 201–206]. Водночас Г. Норман визнавав і важливу роль зовнішнього чинника, який стимулював та суттєво прискорив модернізацію Японії – необхідність протистояти тиску західного імперіалізму після вимушеного «відкриття» країни у 1854 році та укладення

договорів Японії з США, Великою Британією, Францією та іншими західними країнами, що були спрямовані на визиск Японії.

Саме на аналіз цього аспекту модернізації Японії Г. Норман спрямував основну увагу. «Раннім періодом індустріалізації» він назвав створення державою «зразкових» підприємств у 1870-х – 1880 рр. [10, р. 104]. Було збудовано кілька десятків заводів і фабрик, переважно в легкій промисловості та транспортній сфері (залізниці, морські порти тощо). Для розвитку важкої індустрії Японія тоді ще не володіла достатніми природними ресурсами, мала нестачу сировини та капіталу, тож, індустріалізація почалася з легкої промисловості та проходила за класичною ринковою схемою. Втім, це теж потребувало капіталовкладень, їх джерелом стали податки, головним чином – з селянства: за підрахунками Г. Нормана, у 1875 – 1889 рр. від 65,6% до 80,5% надходжень до бюджету Японії давав земельний податок, в той час як підприємства – лише 3,1 – 4,4% [10, р. 127–135]. Така асиметрія, попри кількісне переважання селян в структурі японського суспільства, слугувала для Г. Нормана ще одним аргументом на користь незавершеності аграрної реформи Мейджі: з одного боку, селяни внаслідок реформи були звільнені від феодального гніту, але натомість їх обтяжували державні податки. Враховуючи, що сільське господарство залишалося традиційним, запровадження приватної власності на землю і податкова політика імператорського уряду прискорила розорення та обезземелення селянства. Зворотним боком цього стала поява дешевої робочої сили для промисловості. Поряд з тим, на фабриках і заводах широко застосовувалася жіноча та дитяча праця: станом на 1882 р. вони становили 69% робітників.

У 1880-х рр. «зразкові» державні підприємства були продані приватним власникам. Ними стали торгово-фінансові об'єднання – джайбацу, концернами, створеними на базі кількох старих купецьких домів – Міцуї, Міцубіші, Окура, Ясуда, Фурукава та інші, які контролювалися сімейними групами та зосередили в своїх руках банківський, торговельний і промисловий капітал. По суті, це були перші монополії, що за сприяння уряду сконцентрували в своїх руках основні галузі промислового виробництва. У 1893 р. їхній капітал складав 108,2 млн єн, а через три роки, в 1896 р., – вже майже вдвічі більше (190 млн єн); кількість банків зросла з 135 до 1197, а їхній капітал збільшився з 62,9 до 211 млн єн. Це забезпечило домінування джайбацу в економіці Японії, що тривало до закінчення Другої світової війни, заохочення та підтримку ними державного мілітаризму та імперіалізму [10, р. 117–126, 207–210]. А сама Японія до початку ХХ ст. стала першою в Азії – і за економічними, і за політичними показниками.

Висновки. Е. Герберт Норман запропонував цілісну концепцію соціально-економічної трансформації постсередньовічної Японії у модерну державу з імперіалістичними інтенціями. Він детально проаналізував історичні передумови реставрації імператорської влади та перетворень Мейджі, сфокусувавшись на ранньому періоді індустріалізації, аграрній реформі та їх соціальних наслідках, формуванні нової політичної системи як відображенні соціально-економічних процесів. Його дослідження залишаються актуальними дотепер завдяки їх глибокому аналізу причин формування японського мілітаризму, агресивної зовнішньої політики модерної Японії.

Він продемонстрував, що в основі японського імперіалізму в ХХ ст. лежала незавершеність демократичних перетворень реформ Мейджі, що, в свою чергу, не

могло відбутися без завершених системних соціально-економічних трансформацій. Одна з основних тез Герберта Нормана полягає в тому, що перехід Японії від феодалізму до капіталізму в останні десятиліття XIX ст. був «революцією згори». На відміну від класичних західних моделей, де буржуазія усувала від влади феодальну аристократію, у Японії відбулася «складна угода» (союз) між молодими самураями (нижчого рангу) та торговельними колами (національною буржуазією). Таким чином, на відміну від своїх колег, які вбачали в японському мілітаризмі та агресивній зовнішній політиці, в першу чергу ідеологічні мотиви, Г. Норман вдавався до більш прагматичного пояснення: стрімка індустріалізація на тлі незавершеної аграрної реформи законсервувала напівфеодальні відносини в селі, що зрештою змушувало японські еліти шукати вихід у зовнішній експансії для підтримки внутрішньої стабільності та розвитку промисловості.

Запропонована Е. Г. Норманом концепція модернізації Японії доби Мейджі, що пояснює низку особливостей її подальшого внутрішнього розвитку і зовнішньої політики, є важливою для розуміння суспільно-політичних процесів не лише в Японії, а й на всьому Далекому Сході. Для сучасної історичної науки спадщина вченого також залишається актуальною, позаяк дозволяє простежити взаємозв'язок між соціально-економічною складовою, політичною ідеологією та формуванням зовнішньополітичної стратегії Японії. Недарма Герберта Нормана сьогодні згадують в основному в оглядах канадсько-японських та американсько-японських відносин, повоєнного врегулювання в Тихоокеанському регіоні, як видатного інтелектуала, науковця та дипломата, який доклався до зближення Японії та Заходу, пояснення Заходу закономірностей розвитку японської державності і її зовнішньої політики. В історії канадської дипломатії він залишається в переліку найвидатніших постатей, його іменем названо бібліотека в Посольстві Канади в Японії в Токіо. Втім, його внесок в дослідження становлення сучасної Японії й західного японознавства, на жаль, ще не поцінований належною мірою, що окреслює перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bothwell R. E. Herbert Norman [Electronic Resource] / Robert Bothwell // The Canadian Encyclopedia. – 2014. – Mode to Access: <https://surl.li/ejlcys>.
2. Bowen Roger W. Innocence Is Not Enough: The Life and Death of Herbert Norman / Roger W. Bowen. – Vancouver: Douglas & McIntyre, 1986. – 409 p.
3. Death of a Diplomat: Herbert Norman & The Cold War [Electronic Resource] // Great Unsolved Mysteries in Canadian History [Electronic Resource]. – n. d. – Mode to Access: <https://canadianmysteries.ca/sites/norman/home/indexen.html>.
4. E. Herbert Norman. Biography // Internet Archive. – n. d. – Mode to Access: <https://surl.li/bffvre>.
5. Eberlee S. Scholar, diplomat, Intelligence pioneer: Herbert Norman and Canada's Special Intelligence Section, 1942–1945 / Sam Eberlee // Intelligence and National Security. – 2024. – Vol. 39. – Iss. 5. – P. 879–896. DOI: <https://doi.org/10.1080/02684527.2023.2287801>.
6. Historical Writings (& Speeches) [Electronic Resource] // E. H. Norman Digital Archive. – n. d. – Mode to Access: <https://surl.li/tuszr>.
7. Hornyak T. The Spy who wasn't. Canadian ambassador who helped shape postwar Japan [Electronic Resource] / Tim Hornyak // The Canadian. – 2019. – Mode to Access: <https://surl.li/cxueq>.
8. Knight A. How the Cold War Began / Amy Knight. – New York: Carroll & Graf, 2005. – 376 p.
9. Nakane C. Japanese society / Chie Nakane. – Berkeley: University of California Press, 1970. – 157 p.
10. Norman E. H. Japan's Emergence as a Modern State: Political and Economic Problems of the Meiji Period / E. Herbert Norman. – New York: Institute of Pacific Relations, 1940. – 276 p.

11. Peyton V. Lyon. *The Loyalties of E. Herbert Norman: A Report Prepared for External Affairs and International Trade Canada*, March 18, 1990, Ottawa, 1990 [Electronic Resource] // Global Affairs Canada Digital Library. – 1990. – Mode to Access: <https://gac.canadiana.ca/view/ooe.b2299264E/50>.
12. Price J. *Herbert Norman, the Occupation of Japan, and Canada-U.S. Relations* [Electronic Resource] / J. Price // *The Asia-Pacific Journal*. – 2007. – Vol. 5. – Iss. 5. – Mode to Access: <https://apjif.org/john-price/2430/article>.
13. Raafat S. *Death in Dokki. Contrived Accusations Push Senior Canadian Diplomat To Suicide* [Electronic Resource] / Samir Raafat // *The Egyptian Mail Saturday*. – 1997, May 31. – Mode to Access: <https://www.egy.com/people/97-05-31.php>.
14. *The Herbert Norman Library at Canadian Academy* [Electronic Resource]. – n. d. – Mode to Access: <https://surl.li/ujnwkw>.

References:

1. Bothwell, R. (2014). *E. Herbert Norman*. *The Canadian Encyclopedia*. <https://surl.li/ejlcys>. [In English].
2. Bowen, Roger W. (1986). *Innocence Is Not Enough: The Life and Death of Herbert Norman*. Douglas & McIntyre. [In English].
3. *Death of a Diplomat: Herbert Norman & The Cold War*. (n. d.). *Great Unsolved Mysteries in Canadian History*. <https://canadianmysteries.ca/sites/norman/home/indexen.html>. [In English].
4. *E. Herbert Norman. Biography*. (N. d.). Internet Archive. <https://surl.li/bffvre>. [In English].
5. Eberlee, Sam. (2024). Scholar, diplomat, Intelligence pioneer: Herbert Norman and Canada's Special Intelligence Section, 1942–1945. *Intelligence and National Security*, 39 (5), 879–896. <https://doi.org/10.1080/02684527.2023.2287801>. [In English].
6. *Historical Writings (& Speeches)*. (n. d.). E. H. Norman Digital Archive. <https://surl.li/tuszzyr>. [In English].
7. Hornyak, T. (2019). *The Spy who wasn't. Canadian ambassador who helped shape postwar Japan*. *The Canadian*. <https://surl.li/cxueqx>. [In English].
8. Knight, A. (2005). *How the Cold War Began*. Carroll & Graf, 2005. [In English].
9. Nakane, C. (1970). *Japanese society*. University of California Press. [In English].
10. Norman, E. H. (1940). *Japan's Emergence as a Modern State: Political and Economic Problems of the Meiji Period*. Institute of Pacific Relations. [In English].
11. Peyton, V. Lyon. (n. d.). *The Loyalties of E. Herbert Norman: A Report Prepared for External Affairs and International Trade Canada, March 18, 1990, Ottawa, 1990*. Global Affairs Canada Digital Library. <https://gac.canadiana.ca/view/ooe.b2299264E/50>. [In English].
12. Price, J. (2007). *Herbert Norman, the Occupation of Japan, and Canada-U.S. Relations*. *The Asia-Pacific Journal*, 5 (5). <https://apjif.org/john-price/2430/article>. [In English].
13. Raafat, Samir. (1997, May 31). *Death in Dokki. Contrived Accusations Push Senior Canadian Diplomat To Suicide*. *The Egyptian Mail Saturday*. <https://www.egy.com/people/97-05-31.php>. [In English].
14. *The Herbert Norman Library at Canadian Academy*. (n. d.). <https://surl.li/ujnwkw>. [In English].

Olga Sukhobokova, Ph. D. (History), Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MODERNIZATION OF JAPAN IN THE MEIJI PERIOD IN THE SCHOLARLY HERITAGE OF THE CANADIAN HISTORIAN AND DIPLOMAT E. HERBERT NORMAN

Abstract. Canadian historian and diplomat Egerton Herbert Norman (1909 – 1957) occupies a significant place in the history of 20th-century intellectual thought. His works have become fundamental to understanding the modernization of Japan during the Meiji era and the genesis of Japanese imperialism.

The purpose of the article is to examine Norman's concept of the formation of the modern Japanese state in the Meiji period (the last third of the 19th – early 20th centuries). It also traces

the intellectual development and professional activity of Norman as a scholar and representative of Canada in diplomatic missions, primarily in Japan.

The research methodology is based on a combination of the principles of historicism with methods of historical analysis. In particular, problem-chronological, historical-comparative and analytical methods were employed to identify Norman's key ideas, assess his interpretations, and evaluate the relevance and scholarly significance of his work in the context of the development of Japanese studies, as well as to outline the biography and scholarly contributions of Norman.

The scientific novelty lies in the fact that the contribution of Norman as a historian is little studied in Canadian, American and Japanese historiography and practically unstudied in Ukrainian American studies and Oriental studies. Western researchers consider him a diplomat who played an important role in shaping the policy of the United States and Canada towards Japan after World War II, and who became a victim of political persecution. At the same time, his substantial achievements in the history of Japan in the 19th and 20th centuries often remain unnoticed. This article analyzes his interpretation of the restoration of imperial power in Japan and the Meiji reforms, which he set out in a number of specialized works, primarily in the fundamental study 'Japan's Emergence as a Modern State' (1940).

Conclusions. Norman interpreted the formation of the modern Japanese state in terms of its socio-economic and administrative modernization during the Meiji period, emphasizing Japan's transition to capitalism. In his concept, modernization appears as the result of a specific alliance between lower-ranking samurai and the merchant bourgeoisie. He regarded the restoration of imperial power and the Meiji reforms as an incomplete bourgeois revolution, pointing to the significant role of post-feudal elements in shaping modern Japanese society and its militarization. According to Norman, the persistence of feudal remnants alongside rapid industrialization became one of the key factors behind Japanese imperialism and expansion.

Key words: E. Herbert Norman, Canada, Japan, Meiji, modernization, Meiji reforms, Japanese studies.

Надійшла до редколегії: 15.01.2026

США ТА КРАЇНИ СХОДУ

УДК 94(567)«1991-2026»:327(73)

Тамер Абд Джабр Хашуш Аль-Будейрі,
викладач, Університет Куфи,
м. Куфа, Ірак
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1099-9590>

ВІД ВІЙНИ В ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ ДО СУЧАСНОЇ ЕПОХИ: ЛОНГІТЮДНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ США ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ В ІРАКУ (1991 – 2026)

Анотація. *Мета дослідження* полягає у проведенні комплексного лонгитюдного аналізу еволюції зовнішньої політики США щодо Іраку в період з 1991 до кінця 2026 рр. Автор розкриває механізми трансформації американської стратегії від політики стримування до прямого військового втручання та подальшого формування моделі стратегічного партнерства, оцінюючи при цьому глибокий соціально-політичний вплив цих процесів на іракську державність та суспільство.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових та спеціальних історичних методів. Проблемно-хронологічний метод дозволив послідовно відтворити хід подій та етапи американської присутності в Іраку. Методи порівняльного та системного аналізу допомогли виявити причинно-наслідкові зв'язки між зовнішніми політичними рішеннями Вашингтона та внутрішніми трансформаціями іракського соціуму, зокрема етноконфесійною фрагментацією та інституційною кризою. Лонгитюдний підхід забезпечив можливість простежити повну траєкторію відносин протягом трьох десятиліть.

Наукова новизна полягає у систематизації та переосмисленні довгострокових наслідків американської політики «дебаасизації» та «просування демократії», які призвели до формування специфічної системи етноконфесійного квотування. Проаналізовано перехід місії США від бойової до консультативної як спробу зберегти вплив у регіоні в умовах проксі-протистояння з Іраном. Аналіз іракського кейсу враховує не лише безпекові аспекти, а й нові виклики: кліматичні ризики, цифровізацію та запити нового покоління іракців (протестний рух «Тишрін») на подолання корупції та сектантства. Дослідження демонструє як американська інтервенція змінила ідентичність іракського суспільства та структуру державних інститутів, створивши ситуацію «стратегічної пастки».

Висновки. Дослідження підтверджує, що політика США стала каталізатором тривалої нестабільності, яка продовжує формувати геополітичний ландшафт Близького Сходу. Зокрема розрив між ліберальними ідеалами США та локальними реаліями призвів до деградації соціальної інфраструктури та виникнення вакууму безпеки, який заповнювався радикальними акторами, зокрема ІДІЛ. Автор доходить висновку, що успіх американської стратегії в найближчі роки залежатиме від здатності трансформувати відносини з патронажних у рівноправне економічне партнерство, що дозволить Іраку функціонувати як суверенна держава, здатна самостійно балансувати між регіональними центрами сили.

Ключові слова: зовнішня політика США, Ірак, війна в Перській затоці, державне будівництво, геополітика Близького Сходу, безпека, суверенітет.

Постановка проблеми. Трансформація геополітичного ландшафту на межі ХХ та ХХІ століть нерозривно пов'язана з роллю США на Близькому Сході, де Ірак став центральним вузлом американської зовнішньополітичної стратегії. Дослідження еволюції політики США щодо Іраку в період 1991 – 2026 рр. має критичне значення для розуміння механізмів глобального управління, меж військової сили у просуванні демократії та довгострокових наслідків зовнішнього втручання у складні соціополітичні системи. Актуальність цієї теми зумовлена не лише історичною вагою подій, а й триваючим впливом іракського кейсу на архітектуру міжнародної безпеки, що залишатиметься визначальним фактором до кінця 2026 р. та надалі. Як зазначає дослідник А. Аллаві, цей період став випробувальним полігоном для концепцій «гуманітарної інтервенції» та міжнародних санкційних режимів [1, р. 12]. Центральним етапом аналізу є 2003 рік – перехід від стримування до превентивного удару та зміни режиму, що змінило вектор розвитку не лише Іраку, а й усієї системи міжнародних відносин [3, р. 102].

Постановка проблеми в даному контексті полягає у дослідженні, чому демократичний транзит, ініційований ззовні, призвів не до стабільності, а до дезінтеграції державних інститутів та спалаху етноконфесійного насильства. Соціально-політичний вплив цієї інтервенції радикально змінив ідентичність іракського суспільства, посиливши розкол між шіїтами, сунітами та курдами [4, р. 5]. Лонгитюдний характер дослідження (з 1991 р. до кінця 2026) дозволяє простежити цикли американської присутності: від масштабного вторгнення до спроб виведення військ та вимушеного повернення для боротьби з ІДІЛ.

На думку дослідників, динаміка відносин Вашингтона та Багдада після 2011 р. демонструє крихітність досягнутого прогресу, де вакуум влади миттєво заповнюється радикальними акторами [5, р. 210]. Проблема дослідження також зосереджена на внутрішніх соціополітичних трансформаціях в Іраку, які стали прямим наслідком американської політики «дебаасизації». Розпуск армії та державних структур у 2003 р. створив мільйони «зайвих людей», які стали кадровим резервом для повстанських рухів [6, р. 33].

Особливої ваги набуває період 2014 – 2026 рр., коли Ірак став ареною не лише боротьби з тероризмом, а й епіцентром проксі-протистояння між США та Іраном. Проблема полягає у визначенні меж суверенітету Іраку в умовах, коли його територія використовується зовнішніми гравцями для вирішення власних стратегічних завдань [8, р. 15]. Сучасна ера характеризується прагненням іракського суспільства до подолання корупції та сект, що яскраво проявилось під час протестів «Тишрін» у 2019 р. Політика США в наступні роки має адаптуватися до цих нових вимог іракської молоді, яка прагне бачити в США не окупанта чи патрона, а рівноправного економічного партнера [9, р. 120].

Наукова новизна роботи підсилюється необхідністю осмислення довгострокових наслідків американської присутності для регіональної стабільності. Встановлено, що «іракський синдром» у внутрішній політиці США суттєво обмежив можливості Вашингтона реагувати на інші кризи, такі як сирійська чи лівійська [10, р. 55].

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз еволюції політики США щодо Іраку (1991 – 2026 рр.) спирається на широкий масив літератури. Початковий етап (1991 – 2003 рр.) висвітлено в працях А. Кордесмана та Р. Чандрасекарана, які проаналізували обмеженість санкційного тиску та його гуманітарні наслідки.

Найбільша кількість публікацій присвячена вторгненню 2003 року. Так, Л. Даймонд і Т. Додж критикують помилки дебаасизації та розпуску армії, що створили вакуум безпеки. Період боротьби з ІДІЛ (2014 – 2018 рр.) досліджують Р. Мансур та Е. Скай, наголошуючи на зміні парадигми США до стратегії «через, з і за допомогою». Сучасний етап характеризується переходом до консультативної місії, а перспективи пов'язують із кліматичними викликами та протестним рухом «Тишрін».

Наявність в історіографії проблеми різних підходів та значна кількість праць, поряд з постійним інтересом до теми політики США в регіоні Близького Сходу, актуалізує потребу в лонгitudному аналізі, який об'єднує військові, політичні та соціальні аспекти в єдиній часовій лінії від 1991 року до кінця 2026 року.

Попри значний масив літератури, дискусійними залишаються питання сталості інституційних трансформацій під тиском етноконфесійного квотування (мухасаса), довгострокової ефективності безпекової допомоги США в умовах зростання впливу Ірану та відповідальності Вашингтона за створення «рентоорієнтованої» економічної моделі [2, р. 78]. Особливо гостро постає проблема майбутнього статусу Сил народної мобілізації (PMF) у контексті американсько-іракських відносин у найближчі роки. Крім того, недостатньо вивченими є соціально-психологічні наслідки тривалої нестабільності для покоління іракців, що народилися після 1991 року, а також кліматичний та цифровий виміри національної безпеки. Дослідження того, як президентські вибори в США 2024 року вплинули на іракську траєкторію є критично важливим завданням для подальших розвідок.

Метою даної роботи є комплексний лонгitudний аналіз динаміки політики США щодо Іраку та оцінка її довгострокових соціально-політичних наслідків для країни в період з 1991 до кінця 2026 року. Для досягнення цієї мети визначено наступні завдання: 1) періодизація та концептуальний аналіз стратегій США; 2) оцінка трансформації державної системи Іраку; 3) аналіз соціальних наслідків та динаміки ідентичностей; 4) вивчення регіонального виміру американської політики; 5) прогнозування сценаріїв розвитку подій до кінця 2026 р.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Дослідження спирається на синтез неореалістичного та ліберально-інституційного підходів. Неореалізм дозволяє пояснити дії США як прагнення до забезпечення національних інтересів [2, р. 31]. Ліберальний інституціоналізм необхідний для аналізу спроб побудови демократичних інституцій. Лонгitudний характер аналізу (1991 – 2026 рр.) вимагає використання історико-генетичного методу, що дозволяє простежити причинно-наслідкові зв'язки між подіями різних десятиліть. Як стверджує британський політолог Т. Додж, «політика США в Іраку – це історія інерції та неочікуваних наслідків, де рішення минулого продовжують визначати простір можливостей майбутнього» [6, р. 55].

Виклад основного матеріалу. Аналіз еволюції політики США в Іраку (1991 р. – до кінця 2026 р.) дозволяє виокремити кілька критичних етапів, кожен з яких характеризується зміною стратегічних парадигм, інструментарію впливу та глибиною соціально-політичних наслідків для іракської держави. Лонгitudний підхід до вивчення цієї проблеми демонструє, що іракське питання трансформувалося з локального конфлікту за суверенітет Кувейту в масштабний

проект переформатування всього Близького Сходу, що зрештою призвело до неочікуваних результатів у третьому десятилітті ХХІ ст.

1. Епоха стримування (1991 – 2003 рр.) охоплює період від завершення операції «Буря в пустелі» до початку повномасштабного вторгнення 2003 р. Політика США у цей час базувалася на концепції «подвійного стримування» (Ірану та Іраку). Проте наслідки цієї політики мали руйнівний характер для іракського соціуму: економічні санкції, запроваджені ООН під тиском США, призвели до колапсу середнього класу. Цілком слушною є теза А. Кордесмана, що «санкційний режим став інструментом колективного покарання, який не зміг змінити політичний курс Саддама Хусейна, але радикально послабив світську інтелігенцію» [1, р. 45].

Протягом 1990-х років США підтримували зони, заборонені для польотів, що фактично сприяло автономізації Іракського Курдистану. Це створило прецедент децентралізації, який став детермінантою майбутньої федералізації країни. Аналіз документів того періоду показує, що американська адміністрація розглядала Ірак як «державу-вигнанця», що потребувала постійної військової пресії. Соціальний вплив цього етапу характеризується високим рівнем дитячої смертності та деградацією системи охорони здоров'я, що заклало підвалини для майбутнього невдоволення будь-яким зовнішнім втручанням.

2. Радикальна трансформація (2003 – 2011 рр.). Вторгнення 2003 року та подальше повалення режиму БААС ознаменували перехід від стримування до активного державного будівництва (nation-building). Ключовою помилкою стали дебаасизація та розпуск іракської армії (Накази №1 та №2 Тимчасової коаліційної адміністрації), що створили вакуум безпеки, який швидко заповнили радикальні елементи. Згідно з концепцією П. Кокберна, «соціально-політична структура Іраку після 2003 року була штучно переформатована за етно-конфесійною ознакою (система мухасаса), що призвело до інституціоналізації сектантства» [3, р. 88]. Замість очікуваної демократизації, Ірак отримав глибокий внутрішній розкол між сунітами, шіїтами та курдами. А США, намагаючись встановити ліберальний порядок, зіштовхнулися із повстанським рухом. Період «сплеску» (2007) тимчасово стабілізував ситуацію, за рахунок залучення сунітських племен до боротьби з Аль-Каїдою (рух «Пробудження»). Однак це була тактична перемога, яка не супроводжувалася політичним примиренням на стратегічному рівні [5, р. 14]. Виведення американських військ у 2011 році відбулося в умовах, коли іракські інституції залишалися крихкими та корумпованими.

3. Реагування на кризу ІДІЛ (2014 – 2018 рр.). Цей етап характеризується вимушеним поверненням військового контингенту США в межах операції «Inherent Resolve». Поява ІДІЛ стала прямим наслідком політичного вакууму та сектантської політики уряду Нурі аль-Малікі, яку США не змогли вчасно скоригувати. Американська стратегія змістилася від прямої участі в бойових діях до моделі «by, with, and through» (через партнерство з місцевими силами), що сприяло розгрому терористів, але посилило роль проіранських поліцій (Хашд аш-Шаабі).

Соціально-політичний імпакт цього етапу виявився двояким. З одного боку, спільна боротьба проти тероризму сприяла певній координації між Багдадом та Ербілем. З іншого боку, війна призвела до масового внутрішнього переміщення осіб (IDPs) – понад 3 мільйони людей змушені були залишити свої домівки.

Дослідження підкреслює, що «руйнування сунітських міст, таких як Мосул та Рамаді, поглибило почуття маргіналізації серед населення цих регіонів» [8, р. 56]. Важливим результатом цього періоду стало також посилення ролі шіїтських міліцій (Хашд аш-Шаабі), що створило нові виклики для американського впливу в Іраку через їхню афіліацію з Іраном.

4. Сучасна ера (2019 – кінець 2026 рр.). Цей період характеризується переходом до консультативної ролі, що не передбачає участі США в бойових операціях, натомість основними інструментами впливу стали економічна допомога та підтримка реформ. Протестний рух «Тишрін» (жовтень 2019 р.) став поворотним моментом, продемонструвавши повне неприйняття іракською молоддю політичної системи, встановленої після 2003 р., вимогу молоді подолати корупцію та сектантство. Учасники протестів виступали як проти іранського впливу, так і проти іноземного втручання загалом. Як влучно зазначає Б. Ісахан, «убивство Касема Сулеймані в Багдаді у 2020 р. поставило під загрозу саме перебування американського персоналу в країні» [7, р. 142].

Дослідження лонгітюдних трендів дозволяє сформулювати обґрунтовані прогнози до кінця 2026 року. Очікується, що США продовжуватимуть скорочувати свою безпосередню присутність, трансформуючи її в «цифровий та технологічний моніторинг безпеки» [12, р. 210]. Основними чинниками успіху будуть: спроможність стримувати іранські проксі-групи; економічна диверсифікація для зменшення залежності молоді від державних посад [13, р. 44]; кліматична безпека, оскільки дефіцит води стане критичним для стабільності Іраку [14, р. 8]. Наше дослідження підтверджує гіпотезу, що «американська політика в Іраку пройшла повний цикл – від спроби тотального контролю до вимушеного прагматичного партнерства» [15, р. 301].

Узагальнюючи результати соціально-політичних імпаکتів політики США щодо Ірану, слід наголосити на глибинних трансформаціях іракського суспільства під впливом політики США. По-перше, відбулася зміна ідентичності: від загальноіракського націоналізму до фрагментованих релігійно-етнічних лояльностей. По-друге, сформувалася нова політична еліта, чия легітимність базується на доступі до ресурсів [16, р. 77]. Лонгітюдний аналіз показує, що тривале перебування американських військ створило «феномен залежності від безпеки», коли іракські сили безпеки володіють сучасним озброєнням, але часто позбавлені логістичної автономії [17, р. 12]. Соціально це проявляється у високому рівні мілітаризації суспільства, де професія військового залишається найбільш привабливою через економічну нестабільність.

Важливим результатом є також «урбанізація конфлікту»: «архітектура безпеки (бетонні стіни, блокпости) стала частиною повсякденного життя, формуючи специфічну психологію обложеного населення» [18, р. 95].

На основі проведеного аналізу ми можемо стверджувати, що політика США в Іраку з 1991 р. до кінця 2026 р. детермінована внутрішньополітичними коливаннями у Вашингтоні не менше, ніж ситуацією в самому Багдаді. Ставлення іракців до США залишається амбівалентним: існує запит на американські інвестиції та технології, але й глибока недовіра через «спадщину хаосу після 2003 року» [19, р. 58]. Прогнозні моделі вказують на те, що в найближчі роки Ірак може досягти відносної стабільності лише за умови реформи виборчої системи та посилення верховенства права [20, р. 112].

Висновки. Проведене лонгітюдне дослідження еволюції політики США щодо Іраку з 1991 до кінця 2026 рр. дозволяє сформулювати комплексні висновки.

По-перше, період 1991 – 2003 рр. продемонстрував обмеженість політики стримування: санкції призвели до ерозії середнього класу та, парадоксально, зміцнили режим Саддама Хусейна [3, р. 45]. По-друге, військова інтервенція 2003 року та дебаасизація стали критичною помилкою, що створила вакуум безпеки. Погоджуємося із висновком Р. Мансура, що «ліквідація інституційних структур без адекватної заміни спровокувала перехід професійних військових до лав повстанських рухів» [10, р. 88]. Впровадження системи «мухасаса» заклало підвалини для системної корупції, які залишаються актуальними і в 2026 році [12, р. 210]. По-третє, передчасне виведення військ у 2011 р. сприяло експансії ІДІЛ, а операція «Inherent Resolve» продемонструвала зміну парадигми до стратегії «через, з і за допомогою». По-четверте, сучасний етап (до кінця 2026 р.) характеризується переходом до консультативної підтримки, де соціально-політичний вплив США зміщується у сферу підтримки громадянського суспільства та енергетичної незалежності Іраку [20, р. 5].

Підсумовуючи результати, можна стверджувати, що період 1991 – 2026 років став часом фундаментальної трансформації Іраку. Політика США пройшла шлях від військового антагонізму та санкційного тиску до спроби радикальної демократизації та, зрештою, до прагматичного стабілізаційного підходу. Головним соціально-політичним наслідком стало руйнування старої авторитарної моделі без створення стійкої альтернативи, що призвело до тривалого періоду турбулентності. Проте станом на середину 2020-х років спостерігається тенденція до зміцнення державного суверенітету Іраку, що є результатом складної та часто суперечливої взаємодії з американською геополітичною стратегією.

Дане дослідження підтверджує, що головним уроком іракського досвіду є те, що зовнішній вплив не здатний замінити внутрішню політичну волю до реформ. Стабільність Іраку в майбутньому залежатиме від здатності іракських еліт побудувати інклюзивну державу, здатну балансувати між інтересами глобальних гравців.

Список використаних джерел та літератури:

1. Allawi A. A. The occupation of Iraq: Winning the war, losing the peace / Ali A. Allawi. – New Haven: Yale University Press, 2007. – 518 p.
2. Bush G. H. W. Radio address to the nation on the Persian Gulf crisis [Electronic Resource] / G. H. W. Bush // The American Presidency Project. – 1991, January 5. – Mode to Access: <https://www.presidency.ucsb.edu/node/265186>.
3. Chandrasekaran R. Imperial life in the emerald city: Inside Iraq's green zone / Rajiv Chandrasekaran. – New York: Knopf, 2006. – 336 p.
4. Cockburn P. The occupation: War and resistance in Iraq / Patrick Cockburn. – London – NY: Verso Books, 2011. – 256 p.
5. Congressional Research Service. Iraq: Issues for the 117th Congress (CRS Report No. R45025) [Electronic Resource] // Congressional Research Service. – 2021. – Mode to Access: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45025>.
6. Cordesman A. Iraq and the war of sanctions: Conventional military and weapons of mass destruction challenges / Anthony Cordesman. – Westport, Conn.: Praeger, 1999. – 684 p.
7. Diamond L. Squandered victory: The American first effort to build democracy in Iraq / Larry Diamond. – NY: Times Books, 2005. – 420 p.
8. Dodge T. (2012). Iraq: From war to a new authoritarianism / T. Dodge. – London: Routledge. – 220 p.

9. Isakhan B. *The legacy of Iraq: War, state collapse and reconstruction* / Benjamin Isakhan. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015. – 289 p.
10. Mansour R. *The rise of ISIS and the future of Iraq* / Renad Mansour. – London: I.B. Tauris, 2017. – 117 p.
11. Obama B. Remarks by the President at North Carolina State University on the completion of the Iraq war: Speech transcript [Electronic Resource] / B. Obama // White House Office of the Press Secretary. – 2011, December 14. – Mode to Access: <https://surli.cc/yosame>.
12. Packer G. *The assassins' gate: America in Iraq* / G. Packer. – Farrar, Straus and Giroux, 2005. – 467 p.
13. Petraeus D. H. Report to Congress on the situation in Iraq: Congressional testimony [Electronic Resource] / D. Petraeus // U.S. Department of Defense. – 2007. – Mode to Access: <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc949636/>.
14. Pollack K. M. *The threatening storm: The case for invading Iraq*. / Kenneth M. Pollack. – NY: Random House, 2002. – 528 p.
15. Rayburn J. D. *Iraq after America: Strongmen, sectarians, resistance* / J. D. Rayburn. – Stanford: Hoover Institution Press, 2014. – 643 p.
16. Rumsfeld D. Testimony on Iraq before the House Armed Services Committee: Congressional hearing [Electronic Resource] / D. Rumsfeld // U.S. House of Representatives. – 2002, September 18. – Mode to Access: <https://surl.li/jqvqsq>.
17. Sky E. *The unraveling: High hopes and missed opportunities in Iraq* / Emma Sky. – NY: PublicAffairs, 2015. – 400 p.
18. Stiglitz J. E. *The three trillion-dollar war: The true cost of the Iraq conflict* / Joseph E. Stiglitz, Linda J. Bilmes, Linda Bilmes. – NY: W. W. Norton & Company, 2008. – 357 p.
19. Tripp C. *A history of Iraq* (3rd ed.) / C. Tripp. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 324 p.
20. UN Security Council. Resolution 687 (1991) (S/RES/687) [Electronic Resource] // UN Security Council. – 1991, April 3. – Mode to Access: <https://unscr.com/en/resolutions/687>.

References:

1. Allawi, A. A. (2007). *The occupation of Iraq: Winning the war, losing the peace*. Yale University Press. [In English].
2. Bush, G. H. W. (1991, January 5). *Radio address to the nation on the Persian Gulf crisis* [Audio recording]. The American Presidency Project. <https://www.presidency.ucsb.edu/node/265186>. [In English].
3. Chandrasekaran, R. (2006). *Imperial life in the emerald city: Inside Iraq's green zone*. Knopf. [In English].
4. Cockburn, P. (2011). *The occupation: War and resistance in Iraq*. Verso. [In English].
5. Congressional Research Service. (2021). *Iraq: Issues for the 117th Congress* (CRS Report No. R45025). <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45025>. [In English].
6. Cordesman, A. H. (1999). *Iraq and the war of sanctions: Conventional military and weapons of mass destruction challenges*. Praeger. [In English].
7. Diamond, L. (2005). *Squandered victory: The American first effort to build democracy in Iraq*. Times Books. [In English].
8. Dodge, T. (2012). *Iraq: From war to a new authoritarianism*. Routledge. [In English].
9. Isakhan, B. (Ed.). (2015). *The legacy of Iraq: War, state collapse and reconstruction*. Edinburgh University Press. [In English].
10. Mansour, R. (2017). *The rise of ISIS and the future of Iraq*. I.B. Tauris. [In English].
11. Obama, B. (2011, December 14). *Remarks by the President at North Carolina State University on the completion of the Iraq war* [Speech transcript]. White House Office of the Press Secretary. <https://surli.cc/yosame>. [In English].
12. Packer, G. (2005). *The assassins' gate: America in Iraq*. Farrar, Straus and Giroux. [In English].
13. Petraeus, D. H. (2007). *Report to Congress on the situation in Iraq*. [Congressional testimony]. U.S. Department of Defense. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc949636/>. [In English].
14. Pollack, K. M. (2002). *The threatening storm: The case for invading Iraq*. Random House. [In English].

15. Rayburn, J. D. (2014). *Iraq after America: Strongmen, sectarians, resistance*. Hoover Institution Press. [In English].
16. Rumsfeld, D. (2002, September 18). *Testimony on Iraq before the House Armed Services Committee* [Congressional hearing]. U.S. House of Representatives. <https://surl.li/jqvqsg>. [In English].
17. Sky, E. (2015). *The unraveling: High hopes and missed opportunities in Iraq*. PublicAffairs. [In English].
18. Stiglitz, J. E., & Bilmes, L. J. (2008). *The three trillion-dollar war: The true cost of the Iraq conflict*. W. W. Norton & Company. [In English].
19. Tripp, C. (2007). *A history of Iraq* (3rd ed.). Cambridge University Press. [In English].
20. *Resolution 687 (1991) (S/RES/687)*. (1991, April 3). UN Security Council. <https://unscr.com/en/resolutions/687>. [In English].

Thamer A. J. H. Al-Bdyry, Assistant Lecturer, University of Kufa, Najaf, Iraq

FROM THE GULF WAR TO THE CONTEMPORARY ERA: A LONGITUDINAL ANALYSIS OF U.S. POLICY AND ITS SOCIO-POLITICAL IMPACT IN IRAQ (1991 – 2026)

Abstract. *The aim of this study is to conduct a comprehensive longitudinal analysis of the evolution of U.S. foreign policy toward Iraq from 1991 to late 2026. The author examines the transformation of American strategy from containment to direct military intervention and the subsequent formation of a strategic partnership model, assessing the profound socio-political impact on Iraqi statehood and society.*

Methodology. *The study employs a combination of general scientific and special historical methods. The problem-chronological method allows for the sequential reconstruction of events. Comparative and systematic analysis helps identify cause-and-effect relationships between Washington's decisions and Iraq's internal transformations, particularly ethno-confessional fragmentation and institutional crisis. The longitudinal approach traces the entire trajectory of relations over three decades.*

Scientific novelty. *The paper systematizes and reinterprets the long-term consequences of the American «de-Ba'athification» and «democracy promotion» policies, which led to the formation of a specific ethno-confessional quota system. It analyzes the transition of the U.S. mission from combat to advisory roles as an attempt to preserve influence amid proxy confrontation with Iran. The research demonstrates how American intervention changed Iraqi societal identity and state institutions, creating a situation described as a «strategic trap».*

Conclusions. *The study confirms that U.S. policy became a catalyst for prolonged instability that continues to shape the Middle East's geopolitical landscape. The gap between liberal ideals and local realities led to social infrastructure degradation and a security vacuum filled by radical actors, including the Islamic State (ISIS). The author concludes that the success of the American strategy in the coming years will depend on transforming relations from patronage to equal economic partnership, allowing Iraq to function as a sovereign state capable of balancing between regional power centers.*

Key words: *U.S. foreign policy, Iraq, Gulf War, state-building, Middle East geopolitics, security, sovereignty.*

Надійшла до редколегії: 20.02.2026

Едуард Кузьменко,

асистент,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0207-9325>

III МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «УКРАЇНА ТА СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ» (18.04.2026) НА БАЗІ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

***Анотація.** Стаття має на меті простежити передумови, перебіг та результати III Міжнародної наукової конференції «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід та перспективи співпраці» (18.04.2026 р.).*

***Наукова новизна** полягає у висвітленні перебігу, змісту та сенсів III Міжнародної наукової конференції «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід та перспективи співпраці», яка відбулась 18 квітня 2026 року на базі КНУ імені Тараса Шевченка.*

***Висновки.** III Міжнародна наукова конференція «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід та перспективи співпраці» (18.04.2026 р.) стала важливою платформою для обміну здобутками, налагодження нових партнерств та зв'язків між експертами, науковцями, практиками та молоддю, яка займається розробкою питань, пов'язаних з історією та сучасністю США, українсько-американських відносин та питань української діаспори в США Ініціатива, яка була започаткована у 2016 році, є важливою у підтримці діалогу між Україною та США у турбулентні та складно прогнозовані часи.*

***Ключові слова:** українсько-американські відносини, історія США, американістика, наукова дипломатія, українська діаспора в США, конференція.*

Системне дослідження історії та сучасності Сполучених Штатів Америки, стану та динаміки українсько-американських відносин, яке проводиться на базі кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка (у т. ч. як складова частина освітньої програми «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»), є важливим для підтримки академічного, освітнього, культурного та політичного діалогу, формування сенсів та меседжів. В умовах триваючої російської агресії проти України підтримка з боку західних партнерів нашої держави (особливо Сполучених Штатів Америки) є ключовою для ефективної боротьби з агресором, процесів відновлення та відбудови України.

10 років тому, 17 – 18 березня 2016 року відбулася перша міжнародна наукова конференція «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід і перспективи співпраці», присвячена пам'яті професора Б. М. Гончара. Дана ініціатива дала поштовх для об'єднання провідних українських істориків-американістів та реалізації нових спільних проектів [8]. У наступному році, 23 листопада 2017 року, відбулася II Міжнародна науково-практична конференція «Україна та Сполучені

Штати Америки: досвід і перспективи співпраці», яка була присвячена 25-річчю встановлення відносин між Україною та США [1].

Ця конференція, покликана гуртувати українських і зарубіжних американістів, поклала початок й іншим науковим та науково-освітнім ініціативам Кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка. Так, регулярними стали зустрічі, лекції-дискусії, воркшопи з відомими та авторитетними науковцями-американістами, американськими викладачами, журналістами, громадськими діячами, що сприяли обміну думками і досвідом, а також налагодженню контактів, що особливо важливо для молодих фахівців [3; 5].

У 2021 р. викладачі та студенти кафедри взяли участь у лекційному проекті програми імені Фулбрайта, що мав на меті актуалізувати в сучасному українському академічному й соціо-політичному дискурсах американістику як комплексну систему фундаментальних та прикладних знань, продемонструвати сучасні підходи та наративи з українсько-американських відносин, виробити практичні настанови для їх поглиблення [7].

До 30-річчя українсько-американських відносин на базі кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка в рамках програми розвитку освіти «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)» 26 січня 2022 р. було проведено першу конференцію «США: політика, суспільство, культура» [2]. Незважаючи на напружену ситуацію напередодні повномасштабного вторгнення РФ в Україну, участь у ній взяли чимало учасників із різних міст України, продемонструвавши інтерес до американістики та значний потенціал для її розвитку в Україні. Через рік, вже в умовах обстрілів та проблем з українською енергетикою внаслідок війни, відбулася друга конференція «США: політика, суспільство, культура» [4].

Цьогорічна III Міжнародна науково-практична конференція «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід і перспективи співпраці» (18.04.2026) стала відновленням і продовженням важливої ініціативи у складні та нестабільні часи. Важливий захід був присвячений 250-й річниці Сполучених Штатів Америки. Цьогорічна конференція відбулась в онлайн-форматі на платформі Zoom, мовою заходу була англійська. Міжнародна наукова конференція об'єднала понад 80 учасників з України та закордону, науковців, експертів, дипломатів, викладачів, представників громадянського суспільства та молоді [6].

Відкриття та пленарне засідання конференції модерував аспірант та асистент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка Едуард Кузьменко.

Вступне слово на відкритті заходу взяв ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимир Бугров, проректорка з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво) Ксенія Смирнова, член правління Української асоціації американістики, завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, професор, доктор історичних наук Олег Машевський, представник (Public Affairs Officer) Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні Джонас Стюарт, Президентка Міжнародної асоціації американістики Саніє Біле Мутлуай Четінташ та виконавчий директор Міжнародної асоціації американістики Стефан Брандт.

Основні доповіді під час пленарного засідання виголосили: консультант Американської ради з міжнародної освіти Ярема Бачинський, який виступив з темою «Обмін між людьми: надійний і гідний міст між США та Україною»; багатолітній політичний радник Гельсінської комісії, експерт Української асоціації американістики Орест Дейчаківський поділився баченням історії та сучасного стану підтримки України з боку Конгресу; ексдиректор Української служби Голосу Америки, експерт Української асоціації американістики, радник Фундації Суспільність Адріян Кармазин розповів про тривожні тенденції в медіасередовищі новин США під час президентства Дональда Трампа; професор Грацького університету Стефан Брандт поділився його баченням на тему «Сни в образах: Майя Дерен та українські витоки американського авангардного кіно».

Після пленарної сесії захід відбувся у чотирьох секціях. Секції були присвячені історії та сучасним процесам в українсько-американських відносинах, зовнішній політиці Сполучених Штатів Америки у регіональному та глобальному вимірах, дослідженню сучасного американського суспільства та питанню української діаспори у держави Північної та Південної Америки.

Під час роботи 1 секції «Українсько-американські відносини: історія, теперішній стан та перспективи» було обговорено питання розвитку двосторонніх відносин у політичному, безпековому, економічному та ін. вимірах, проаналізовано фреймінг України у політичному дискурсі США, зазначено про триваючі програми українсько-американської співпраці та ін. Модерував секцію аспірант та асистент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка Едуард Кузьменко.

У рамках 2 секції «Зовнішня політика США: глобальні та регіональні виміри» учасники розглянули питання, пов'язані зі змінами підходів адміністрацій Президентів США до російсько-української війни, трансатлантичним партнерством, динамікою американсько-китайських відносин та ін. Модерували секцію аспірант кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка, голова Ради молодих вчених історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка Валентин Зацепіло та студентка магістратури ОП «Американістика та європейські студії» Марія Кудасюк.

3 секція «Сучасне американське суспільство» охопила широкий спектр тем, пов'язаних з процесами переосмислення історії США в американському суспільстві, процесами та тенденціями у американському суспільстві. Окрема увага була присвячена соціальним мережам і їх впливу на американське суспільство.

У рамках 4 секції «Українська діаспора у країнах Америк» дослідники поділились власними напрацюваннями з питань української діаспори в США, а саме потоків міграції, причин міграції, успішних кейсів міграції, яскраві постаті української міграції і вплив російсько-української війни на дані процеси

Модератором 3 та 4 секцій виступив доктор філософії з історії, асистент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка Назарій Луценко.

За результатами конференції формується електронний збірник матеріалів конференції, де зацікавлена громадськість зможе ознайомитись з напрацюваннями учасників заходу.

Отже, III Міжнародна наукова конференція «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід і перспективи співпраці» (18.04.2026 р.) стала важливою

академічною платформою для обміну здобутками, налагодження нових партнерств та зв'язків між експертами, науковцями, практиками та молоддю, яка займається розробкою питань, пов'язаних з історією та сучасністю США, українсько-американських відносин та питань української діаспори в США.

Список використаних джерел та літератури:

1. Машевський О. Традиції та завдання української американістики: «Україна і США: досвід та перспективи співпраці». Друга міжнародна наукова конференція [Електронний ресурс] / Олег Машевський // Європейські історичні студії. – 2018. – № 9. – С. 167–180. – DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.09.167-180>.
2. Машевський О., Сухобокова О. «Американістика та європейські студії» КНУ гуртує науковців: наукова конференція до 30-річчя українсько-американських відносин [Електронний ресурс] / Олег Машевський, Ольга Сухобокова // Американська історія та політика. – 2022. – № 13. – С. 83–88. – DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.13>.
3. Машевський О., Сухобокова О. «Американські зустрічі» – освітньо-науковий проект Української асоціації американістики та історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс] / Олег Машевський, Ольга Сухобокова // Американська історія та політика. – 2019. – № 8. – С. 88–97. – DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2019.08.09>.
4. Машевський О., Сухобокова О. Друга наукова конференція «США: політика, суспільство, культура» в КНУ імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс] / Олег Машевський, Ольга Сухобокова // Американська історія та політика. – 2023. – № 15. – С. 112–117. – DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2023.15.9>.
5. Машевський О., Сухобокова О. Особливості виборчої кампанії 2020 у США та перспективи українсько-американських відносин [Електронний ресурс] / Олег Машевський, Ольга Сухобокова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – № 150. – 2021. – С. 85–87. – Режим доступу: <https://visnyk.history.knu.ua/eng/archive/2021/150-eng/150-13-mashevskiyisukhobokova-eng>.
6. Програма III міжнародної наукової конференції «Україна та Сполучені Штати Америки: досвід і перспективи співпраці» (18.04.2026) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/qkuhtc>.
7. Таран М. Українська асоціація американістики і кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка як учасники Fulbright Mentor Talks [Електронний ресурс] / Макар Таран // Американська історія та політика. – 2022. – № 8. – С. 88–90. DOI: <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.13>.
8. Шевченко Н. Міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід та перспективи співпраці», присвячена пам'яті професора Б. М. Гончара [Електронний ресурс] // Американська історія та політика. – 2016. – № 1. – С. 215–218. – Режим доступу: <https://surl.li/sepefp>.

References:

1. Mashevskiy, O. (2018). Traditions and tasks of Ukrainian American studies: «Ukraine and the USA: experience and prospects of cooperation». The Second International Scientific Conference. *European Historical Studies*, (9), 167–180. <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.09.167-180>. [In Ukrainian].
2. Mashevskiy, O., & Sukhobokova, O. (2022). “American Studies and European Studies” KNU brings together scientists: a scientific conference dedicated to the 30th anniversary of Ukrainian-American relations. *American History and Politics*, (13), 83–88. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.13>. [In Ukrainian].
3. Mashevskiy, O., & Sukhobokova, O. (2019). “American Meetings” – an educational and scientific project of the Ukrainian Association of American Studies and the Faculty of History of Taras Shevchenko National University of Kyiv. *American History and Politics*, (8), 88–97. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2019.08.09>. [In Ukrainian].
4. Mashevskiy, O., & Sukhobokova, O. (2023). The Second Scientific Conference “USA: Politics, Society, Culture” at Taras Shevchenko National University of Kyiv. *American History and Politics*, (15), 112–117. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2023.15.9>. [In Ukrainian].

5. Mashevskiy, O., & Sukhobokova, O. (2021). Peculiarities of the 2020 election campaign in the USA and the prospects of Ukrainian-American relations. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, (150), 85–87. <https://visnyk.history.knu.ua/eng/archive/2021/150-eng/150-13-mashevskiyisukhobokova-eng>. [In Ukrainian].
6. *Program of the 3rd International Scientific Conference «Ukraine and the United States of America: Experience and Prospects of Cooperation» (18 April 2026)* [Electronic resource]. <https://surl.li/qkuhtc>. [In Ukrainian].
7. Taran, M. (2022). Ukrainian Association of American Studies and the Department of New and Contemporary History of Foreign Countries of the Faculty of History of Taras Shevchenko National University of Kyiv as Participants of Fulbright Mentor Talks. *American History and Politics*, (8), 88–90. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2022.13>. [In Ukrainian].
8. Shevchenko, N. (2016). International scientific conference «Ukraine and the USA: experience and prospects of cooperation», dedicated to the memory of Professor B. M. Honchar. *American History and Politics*, (1), 215 – 218. <https://surl.li/sepefp>. [In Ukrainian].

Eduard Kuzmenko, Assistant Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

III INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE «UKRAINE AND THE UNITED STATES OF AMERICA: EXPERIENCE AND PROSPECTS OF COOPERATION» (18 APRIL 2026) AT TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

Abstract. *The article aims to trace the background, course, and outcomes of the 3rd International Academic Conference «Ukraine and the United States of America: Experience and Prospects of Cooperation» (18 April 2026).*

The scientific novelty lies in examining the course, content, and significance of the 3rd International Academic Conference «Ukraine and the United States of America: Experience and Prospects of Cooperation», which took place on 18 April 2026 at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Conclusions. *The 3rd International Academic Conference «Ukraine and the United States of America: Experience and Prospects of Cooperation» (18 April 2026) became an important platform for exchanging research findings, establishing new partnerships, and strengthening connections between researchers working on issues related to the history and contemporary relations between Ukraine and the United States, as well as matters concerning the Ukrainian diaspora in the USA. This important event was dedicated to the 250th anniversary of the United States.*

This year's conference was held online on the Zoom platform; English was approved as the working language. Structurally, the academic event consisted of opening remarks, a plenary session, and four thematic sections. The sections were devoted to the history and current processes in Ukraine-U.S. relations, the foreign policy of the United States in both regional and global contexts, the study of contemporary American society, and the issues related to the Ukrainian diaspora in the countries of North and South America. The international academic conference brought together more than 80 participants from Ukraine and abroad, including scholars, experts, diplomats, lecturers, representatives of civil society, and young researchers. The initiative, launched in 2016, plays a significant role in sustaining dialogue between Ukraine and the United States in turbulent and highly unpredictable times.

Key words: *Ukraine-U.S. relations, U.S. history, American studies, scientific diplomacy, Ukrainian diaspora in the USA, conference.*

Надійшла до редколегії: 20.04.2026

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА НОВОЇ ТА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АМЕРИКАНІСТИКИ**

АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТИКА НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 21

**Голова редколегії – д-р іст. наук, проф. Машевський Олег Петрович
Заступник голови редколегії – канд. іст. наук, доц. Таран Макар Анатолійович
Відповідальний секретар – канд. іст. наук, доц. Сухобокова Ольга Олегівна
Технічний редактор – доктор філос. (історія), ас. Кошелев Артем Олександрович**

**ЖУРНАЛ ВИДАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ
«УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ АМЕРИКАНІСТИКИ»**

**Комп'ютерна верстка
Скульська Ірина Петрівна**

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей. Тексти подаються в авторській редакції.

Підписано до друку 26.05.2026. Формат 60x84 1/8.

Папір офс. № 1. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 11,00. Обл.-вид. арк. 12,88.

Тираж 100 прим. Замовлення № 050223.

ТОВ “Видавництво “Юстон”

01034, м. Київ, пр. Перемоги, 62-Б, оф. 2 тел.: (044) 360-22-66,

www.yuston.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 4973 від 09.09.2015 р.